

Universitatea
Transilvania
din Brașov

CarPaTO- Cartografierea patrimoniului cultural imaterial
în Țara Făgărașului

Raport de cercetare *in extenso*

Brașov, 2019

CUPRINS

DESCRIEREA PROIECTULUI_p.6

DERULAREA PROIECTULUI. PRECIZĂRI METODOLOGICE _p.10

REZULTATELE CERCETĂRII_p.12

    Țara Făgărașului, scurt istoric_p.12

    Muzica Țării Făgărașului_p.14

    Gastronomia Țării Făgărașului_p.15

    Fișele de cartografiere a patrimoniului comunelor_p.16

    Resurse de patrimoniu cultural imaterial de interes strategic în Țara Făgărașului_p.68

    Modele de bune practici de salvagardare și valorificare a patrimoniului cultural imaterial
al Țării Făgărașului_p.70

    Trasee culturale tematice în Țara Făgărașului_p.75

    Concluzii_p.76

VALORIFICAREA REZULTATELOR CERCETĂRII ȘI DISEMINAREA ACESTORA_p.78

SELECȚIE DE FOTOGRAFII (PREFIGURARE A EXPOZIȚIEI FOTO)_p.80

DESCRIEREA PROIECTULUI

Proiectul se încadrează în aria tematică *II. Cultură*, tema *Identitatea culturală a satului românesc: bazinul etnografic Țara Făgărașului. Direcții strategice privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial.*

Potrivit *Convenției pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial* (numită în continuare *Convenție*) ratificată în 2003 la cea de-a 32-a Conferință Generală UNESCO, patrimoniul cultural imaterial constă în „practicile, reprezentările, expresiile, cunoștințele, abilitățile – împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate acestora –, pe care comunitățile, grupurile și, în unele cazuri, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural” și are următoarele principale domenii: „a) tradiții și expresii orale, incluzând limba ca vector al patrimoniului cultural imaterial; b) artele spectacolului; c) practici sociale, ritualurile și evenimente festive; d) cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers; e) tehnici legate de meșteșuguri tradiționale” (<https://ich.unesco.org/en/convention>, tr.n). Primul studiu *Tourism and Intangible Cultural Heritage* (2012) al WTO (www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284414796) adaugă explicit muzica la artele spectacolului și introduce un domeniu distinct, gastronomie și practici culinare, în patrimoniu.

Pentru spațiul cultural românesc, sub egida Ministerului Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național au fost elaborate în 2008 și 2009 primele două volume ale *Repertoriului național de patrimoniu cultural imaterial* (www.cultura.ro/resurse-patrimoniu-cultural), numit în continuare *Repertoriu*. Sintagma *patrimoniu cultural imaterial* este expresia unei opțiuni semantice francofone, ca alternativă la *intangible cultural heritage* din textul în limba engleză al *Convenției*, consideră Hulubaș (2017, p.143). Pe de altă parte, Kristin Kuutma arată că termenul *patrimoniu imaterial* este folosit cu scopul de a evita conotațiile sociale negative și prescriptive asociate unor termeni ca *folclor*, *tradițional* sau *cultură populară* (Kuutma, 2013, p. 4).

Prezentul proiect valorifică cercetările reflectate în *Repertoriu*, aprofundându-le în direcția evidențierii particularităților zonei etnografice Țara Făgărașului. Având o echipă interdisciplinară, proiectul vizează toate cele șase domenii ale patrimoniului cultural imaterial (cele cinci din *Convenție* și al șaselea, gastronomie și practici culinare, introdus prin studiul WTO). Importanța păstrării patrimoniului imaterial rezultă din necesitatea corelării specificității culturale a comunităților cu identificarea și dezvoltarea unor strategii eficiente de sustenabilitate a acestor comunități (Burlacu, 2010). Dezvoltarea durabilă a turismului asigură deopotrivă salvagardarea resurselor de patrimoniu cultural imaterial pentru generațiile viitoare și valorificarea acestor resurse în beneficiul generațiilor actuale, reprezentând o opțiune viabilă de gestionare a patrimoniului. Membri ai prezentului proiect au realizat cercetări în această direcție pe comunitățile din Mândra și Drăguș (Nechita et al., 2014; Șandru și Nechita, 2016).

Țara Făgărașului (denumirea istoric-administrativă a teritoriului, cu corespondent etnografic Țara Oltului) este depresiunea din sudul Transilvaniei situată între râul Olt și Munții Făgărașului. Ea a fost cercetată în timpul campaniilor monografice de sociologie rurală ale Școlii Sociologice de la București, în perioada interbelică, sub coordonarea lui Dimitrie Gusti (în 1929 și 1938 satul Drăguș, în 1938 întreaga Țară a Oltului). În prelungirea acestor cercetări au fost elaborate lucrări de referință în sociologia rurală românească (Stahl, 1972; Herseni, 1977; Bărbat, 1980; Ionică 1996). Recent, Gheorghe Roșculeț (2002, 2006) a studiat orientările de valoare dominante în Țara Făgărașului și expresiile culturale ale acestora, iar Codrina Șandru (2009) a publicat o serie de studii sociologice privind transformările vieții socio-economice în post-comunism și evoluția instituției cetelor de feciori în zonă.

Prezentul proiect reia cercetarea patrimoniului cultural al zonei, revalorizând rezultatele directe și indirecte ale campaniilor gustiene. Ca zonă etnografică, Țara Făgărașului se întinde în județele Brașov și Sibiu. Proiectul vizează părțile centrală și estică ale acestei zone etnografice, aflate în cuprinsul județului Brașov, respectiv satele aparținând comunelor Hoghiz, Comăna, Părău, Șercaia, Mândra, Hârșeni, Beclean, Sâmbăta de Sus, Voila, Drăguș, Viștea, Ucea, Recea, Lisa, Sinca, Șinca Nouă. Proiectul vizează în principal satele din stânga Oltului, dar, ținând cont de împărțirea administrativ-teritorială a zonei (adică de faptul că în componența unora dintre comune intră și sate de pe celălalt mal, „de pe Ardeal”), considerăm îndreptățită operarea cu o accepțiune lărgită a Țării Făgărașului, în acord cu cea a lui Valer Literat, care așeza marginile etnografice ale zonei la cumpăna apelor, adică dincolo de satele din componența comunelor menționate.

În vederea salvării și valorificării patrimoniului cultural imaterial al Țării Făgărașului, obiectivele prezentului proiect sunt:

1. Cartografierea patrimoniului cultural imaterial al Țării Făgărașului- Brașov
2. Identificarea resurselor de patrimoniu cultural imaterial de interes strategic pentru Țara Făgărașului- Brașov
3. Evidențierea direcțiilor prioritare de salvărire și valorificare a patrimoniului cultural imaterial al Țării Făgărașului- Brașov
4. Configurarea unei rețele de trasee culturale tematice în Țara Făgărașului- Brașov

Cartografierea patrimoniului cultural imaterial este parte a cartografierii culturale (*cultural mapping*), definită ca „instrument sistematic de implicare a comunităților în identificarea și înregistrarea bunurilor culturale locale, cu intenția ca aceste cunoștințe să fie apoi folosite ca sursă de informații pentru strategiile colective, procesele de planificare sau alte inițiative” (Duxbury, Garrett-Petts & MacLennan, 2015, p. 2, tr.n). Cartografierea pune în valoare diferențele culturale locale, considerate resurse de consolidare a identității comunitare (Sorea, 2009). Sunt *resurse de patrimoniu imaterial de interes strategic* resursele considerate reprezentative de către comunitățile locale și/sau care pot fi valorificate eficient în direcția consolidării identității comunitare. *Direcțiile prioritare de salvărire și valorificare a patrimoniului imaterial* sunt cele care vizează resursele de interes strategic și/sau sunt cele mai eficiente.

Bibliografie

- Bărbat, A. (1980). Un sat de navetiști: Drăguș. Contribuții la o nouă tipologie a satului românesc. *Viitorul Social*, 9, 705–720.
- Burlacu, M. (2010). Istro–Romanians: The legacy of a culture. *Bulletin of the Transilvania University of Brașov*, 3(52), 15–22.
- Duxbury, N., Garrett-Petts, W.F. și MacLennan D. (Eds.). (2015). *Cultural Mapping as Cultural Inquiry*. New York, NY și Londra, UK: Routledge.
- Herseni, T. (1977). *Forme străvechi de cultură poporană românească : studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Hulubaș, A. (2015). Direcții de abordare a patrimoniului cultural imaterial și limitele lor. *Anuar de Lingvistică și Istorie Literară*, 55, 141–150.
- Ionică, I. I. (1996). *Dealul Mohului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului*. București: Editura Minerva.
- Kuutma, K. (2013). Concepts and Contingencies in Heritage Politics. În L. Arizpe și C. Amescua (Eds.) *Anthropological Perspectives on Intangible Cultural Heritage* (1–16). Cuernavaca, MX: Springer.
- Nechita, F., Șandru, C., Candrea, A. N. și Țăranu, D. (2014). *Advertising and Heritage Interpretation*. Brașov: Editura Universității „Transilvania”.
- Roșculeț, G. (2002). *Țara Oltului. Orientări de valoare dominante*. Făgăraș: Editura Fundației „Școala Sociologică de la București”.
- Roșculeț, G. (2006). *Țara Făgărașului. Istorie. Etnografie. Antropologie*. Brașov: Editura Universității „Transilvania”.
- Sorea, D. (2009). Semiologie și hermeneutică în cercetarea portului popular. În I. Vișa și E. Doval (Eds.) *Pro-Active Partnership in Creativity for the Next Generation*. Montreal; QC: Polytechnic International Press.
- Stahl, H. H. (1972). Satul Drăguș după 40 de ani. *Viitorul Social*, 2, 507–12.
- Șandru, C. (2009). *Studii și confesiuni despre Drăgușul contemporan*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Șandru, C., Nechita, F. (2016). Multisensory Experiences of Italian Tourists in Rural Transylvania. *Symphony – Emerging Issues in Management*, 2 – 2016, 76–92.
- MCIN. (2009). *Repertoriu național de patrimoniu cultural imaterial*, vol. I, IIA. Accesat de pe www.cultura.ro/resurse-patrimoniu-cultural.
- UNESCO. (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Accesat de pe <https://ich.unesco.org/en/convention>.
- WTO. (2012). *Tourism and Intangible Cultural Heritage*. Accesat de pe <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284414796>.

Componenta echipei de proiect

Coordonator:

Daniela Sorea, lector dr. Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare

Membrii:

1. Gabriela Rățulea, prof. dr., Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare
2. Mădălina Dana Rucsandra, prof. dr., Interpretare și Pedagogie Muzicală, facultatea de Muzică
3. Padureanu Vasile, prof. dr. ing., Ingineria și Managementul Alimentației și Turismului, Facultatea de Alimentație și Turism
4. Adina Nicoleta Candrea, conf. dr., Marketing, Turism-Servicii și Afaceri Internaționale, Facultatea de Științe Economice și Administrarea Afacerilor
5. Gheorghe Roșculeț, conf. dr., Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare
6. Codrina Csesznek (Șandru), conf. dr., Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare
- 7 Mariana. Borcoman, conf. dr., Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare
8. Cristina Canja Maria, conf. dr. ing., Ingineria și Managementul Alimentației și Turismului, Facultatea de Alimentație și Turism
9. Florin Nechita, lector dr., Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare
10. Ana-Maria Bolborici, lector dr., Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare
11. Ioana Atudorei, lector dr., Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare
12. Mihai Burlacu, lector dr., Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare
13. Andreea Mardache, lector dr., Științe Sociale și ale Comunicării, Facultatea de Sociologie și Comunicare
14. Mirabela Ioana Lupu, șef lucr. dr. ing., Ingineria și Managementul Alimentației și Turismului, Facultatea de Alimentație și Turism
15. Ioan Liviu Iosif, drd., Facultatea de Muzică
16. Alexandra Belibou, drd., Facultatea de Muzică

DERULAREA PROIECTULUI. PRECIZĂRI METODOLOGICE

Echipa de proiect a avut o primă întâlnire de cunoaștere reciprocă și de discutare a obiectivelor proiectului în luna aprilie, 2018. Întâlnirea a fost găzduită de membrii echipei CarPaTO de la Facultatea de Muzică. În aceeași lună a avut loc o întâlnire de lucru a membrilor echipei CarPaTO de la Facultatea de Sociologie și Comunicare. Comunele Țării Făgărașului au fost repartizate membrilor echipei, în vederea pregătirii și realizării cercetării de teren. A fost conturată strategia cercetării de teren și a fost elaborat calendarul acesteia. Au fost distribuite sarcinile de documentare.

În prima etapă a proiectului, cea de documentare, au fost realizate interviuri cu specialiști locali în probleme de patrimoniu:

-la Muzeul Etnografic Brașov, interviu cu director dr. Ligia Fulga, operator de interviu Mariana Borcoman. Interviul a fost dublat de accesarea studiilor de patrimoniu din revista muzeului, *etno.brașov.ro*.

-la Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, interviuri (introdusiv și de aprofundare) cu dr. Elena Băjenaru, operatori de interviu Mariana Borcoman și Daniela Sorea

-la Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, cu director Adrian Vălușescu și cu Mihaela Achim, operator de interviu Andreea Mardache

-la Fundația Negru Vodă Făgăraș, cu prof. Florentin Olteanu, operator interviu Daniela Sorea

-la Muzeul Civilizației Transilvane ASTRA Sibiu, muzeograf Florin Streza, operator interviu Daniela Sorea

În perioada iunie-iulie membrii sociologi ai echipei CarPaTO s-au deplasat în Țara Făgărașului, realizând interviuri de aprofundare pe tema resurselor de patrimoniu cultural imaterial cu primari, vice-primari sau angajați ai primăriilor. În aceste interviuri au fost valorificate informațiile obținute în etapa de documentare. A fost realizat un inventar provizoriu, pe dimensiuni, al resurselor de patrimoniului și au fost stabilite contactele în vederea derulării cercetării de teren.

O primă etapă a acesteia s-a desfășurat în luna septembrie 2018. În luna octombrie 2018 și în prima jumătate a lunii februarie 2019 cercetătorii au revenit în teren pentru completări și aprofundări ale informațiilor obținute. Înaintea deplasării în teren pentru cercetare, membrii echipei CarPaTO au participat la un seminar de instruire metodologică. Acesta s-a desfășurat la Facultatea de Sociologie și Comunicare, în data de 18.09.2018 și a fost susținut de conf. dr. Codrina Csesznek și de lector dr. Daniela Sorea. În stagiile cercetării de teren au fost realizate observații directe asupra evenimentelor și practicilor culturale specifice, interviuri cu informatori bine informați, înregistrări audio și video, au fost culese documente sociale (fotografii).

Echipa CarPaTO a avut o ultimă întâlnire de lucru desfășurată în data de 2 februarie la Sâmbăta de Sus. Au fost analizate rezultatele obținute, au fost semnalate completările și detaliile necesare, au fost repartizate atribuțiile în formularea rezultatelor cercetării și elaborarea raportului final.

A fost realizat un interviu de confirmare/ verificare a rezultatelor, la Asociația pentru Promovarea și Dezvoltarea Turismului din Județul Brașov, cu director executiv Ionuț Gliga, operator de interviu Ana Maria Bolborici.

Pe baza informațiilor dobândite în cercetarea de teren au fost alcătuite fișe de cartografiere afrente fiecărei comune. În aceste fișe, aferent fiecăreia dintre dimensiunile patrimoniului cultural imaterial, au fost consemnate rezultatele prelucrării interviurilor (interviurile au fost transcrise parțial sau rezumate). Ordinea consemnărilor în fișe respectă ordonarea subiectelor abordate liber de intervievați la fiecare dintre dimensiunile urmărite. Acolo unde a fost cazul, informațiile obținute în teren au fost completate cu informații din interviurile inițiale, de documentare, și din studiile *etno.brașov.ro*, menționându-se sursa acestora. Fișele sunt disponibile și în format Excel, pentru o utilizare facilă a lor în viitoarele cercetări (anexa Fise_COMUNE_Excel). Ele alcătuiesc *Harta resurselor de patrimoniu cultural imaterial al Țării Făgărașului (Brașov)*.

REZULTATELE CERCETĂRII

Țara Făgărașului, scurt istoric

Cele mai timpurii informații scrise cu privire la istoria Țării Făgărașului datează din prima jumătate a secolului al XIII-lea.

Reconstituirea realităților istorice ale Țării Făgărașului din epocile precedente, anterioare primelor relatări scrise, este posibilă, în aceste circumstanțe, doar în funcție de rezultatele cercetărilor arheologice, lingvistice și toponimice.

Un document emis de cancelaria regală maghiară înainte de 30 noiembrie 1223, care se referă la evenimente petrecute în Țara Făgărașului în primii ani ai secolului al XIII-lea, între 1205-1206, relatează dotarea mănăstirii cisterciene Cârța cu un domeniu, un pământ retras autorității juridice a locuitorilor săi români.

În împrejurări speciale manifestate în sud-estul Europei la începuturile Evului Mediu, s-a constituit voievodatul Transilvaniei, devenit ulterior entitate politică autonomă în cadrul Regatului maghiar, imediat după cucerirea teritoriului intra-carpatic de către acesta, în care pre-existaseră cnezate și voievodate românești. Între aceste voievodate s-a aflat și cel al Făgărașului, teritoriu atestat documentar pentru prima dată la anul 1222 sub denumirea de *terra Balachorum*. Acest voievodat făgărășan mai este atestat și prin existența cetăților de la Făgăraș (secolele XII-XIII), Comăna de Sus (secolul al XIII-lea) și Breaza (secolele XIII-XIV). Cu aproximație, data la care regalitatea maghiară ajunge cu cucerirea pe linia Oltului este anul 1150, iar pericolul pe care-l reprezenta înaintarea maghiarilor până la Carpații Făgărașului a contribuit la organizarea unei puternice formațiuni statale, sub conducerea unui voievod care se baza pe cele trei cetăți amintite și pe cea mai de la vest, de la Avrig.

Despre trecerea Țării Făgărașului în stăpânirea Regatului maghiar și „descălecatul” voievodului Radu-Negru în Țara Românească, tradiția făgărășană relatează astfel: între voievodul făgărășan, care își apăra stăpânirea, și regele Ungariei care voia să i-o uzurpe, au avut loc mai multe lupte. În cele din urmă Radu Negru a fost nevoit să își părăsească reședința de la Făgăraș și să se retragă în cea de la Breaza. Aici a încercat o nouă rezistență, însă fiind înfrânt a hotărât trecerea peste munți, fiind urmat în această peregrinare de un mare număr de supuși. Acesta a fost sfârșitul voievodatului făgărășan, care intra în componența Regatului maghiar.

Din timpul domniei lui Vladislav I (Vlaicu) și până în timpul domniei lui Radu cel Mare (1495-1508), cu mici intreruperi, Făgărașul și Amlașul au fost feude ale domnilor din Țara Românească. Țara Făgărașului a trecut în anul 1364 în stăpânirea domnului muntean Vladislav Vlaicu. În 1462 Țara Făgărașului a trecut din nou sub stăpânire maghiară, regele Matei Corvin formând un district al Făgărașului, cu întindere teritorială de la Porumbacu (vest) până la Cuciulata și Lupșa (est). La 1467, Dieta Transilvaniei a hotărât ca Făgărașul împreună cu Amlașul și Rodna să fie posesiuni regale și să

fie puse la dispoziție domnitorilor munteni și moldoveni ca loc de refugiu. După înfrângerea Ungariei la Mohacs, în fața turcilor, Făgărașul a devenit liber și la 1527 a intrat în posesia nobilului român Ștefan Mailat, care s-a opus voievodului Transilvaniei ales de turci. Un moment important pentru istoria Țării Făgărașului l-a reprezentat domnia lui Mihai Viteazul, care a pretins stăpânirea Făgărașului în virtutea vechilor drepturi muntene. Mai târziu, după încheierea lucrărilor de refacere a cetății, la 1626, Gabriel Bethlen a dăruit cetatea de la Făgăraș soției sale Ecaterina de Branderburg, iar la 1663 dieta Transilvaniei a acordat domeniul Făgărașului soției principelui Mihail Apaffy, Ana Bornemisza și cetății statutul de a doua mare capitală a Principatului, după Alba Iulia. Stăpânirea unor familii boierești din Țara Românească s-a extins în timpul lui Constantin Brâncoveanu cel care pe lângă Sâmbăta de Sus, mai obținea Poiana Mărului, Berevoii Mari, Berevoii Mici și Rucărul. Între anii 1699-1765, întregul teritoriu de la poalele munților Făgăraș a devenit proprietatea monarhiei habsburgice, iar în 1765, în timpul împărătesei Maria Tereza, întregul ținut al Făgărașului a fost donat Universității Săsești (Universitas Saxonum), pentru de 99 de ani. În 1918 acest ținut a intrat în granițele statului român.

În Țara Făgărașului se găsesc numeroase vestigii istorice și edificii religioase care atestă vechimea locuirii sașilor și maghiarilor alături de români în zonă, cum ar fi: biserica evanghelică din Cincu (secolul XII), mănăstirea cisterciana din satul Carța (1202), bazilica din satul Hălmeag (secolul XIII), biserica fortificată din satul Cincșor (secolul XIV). La Cârțișoara se află Casa Memorială „Badea Cârțan”, iar în apropierea comunei Șinca Veche se află o mănăstire rupestră, despre care localnicii spun că ar fi fost locuită de călugări paleocreștini și că are putere de a ajuta la îndeplinirea dorințelor prin rugăciune.

Organizarea teritorială a habitatului uman are o semnificație importantă pentru practica sistematizării, modernizării și remodelării rurale, întotdeauna între așezare și mediu existând o legătură complexă. Spre a răspunde cerințelor particulare ale modului de viață omul și-a conceput un anumit tip de așezare, de habitat, care se deosebește de altele prin caracteristicile specifice deduse de condițiile de spațiu și timp.

Într-o anumită zonă s-au dezvoltat *așezări adunate* (aglomerată), cu case legate între ele, iar alta *așezări risipite*, cu locuințe dispăruse într-un teritoriu mai larg sau mai îngust, cu poziții independente față de drumurile principale de acces.

În Țara Făgărașului se disting două tipuri principale de așezări-*satul adunat* și *satul risipit* la care se mai pot adăuga, în măsură redusă, sate cu profil intermediar.

Primul, predominant, are o structură în care gospodăriile, în mare parte legate unele de altele, sunt concentrate într-un spațiu restrâns, bine delimitat de proprietatea funciară. Aglomerarea gospodăriilor în vatră a constituit rezultatul unui cumul de factori naturali și socio-economici: efortul comun de valorificare a resurselor de apă, regimul proprietăților sau creșterea populației prin spor

natural. Structura adunată, specifică în principal zonei de șes și de dealuri submontane, prezintă în o distribuție de străzi regulate, geometrice, dar și neregulate.

Al doilea tip reprezintă gospodăriile răsfirate, situație impusă atât de tipul de economie practică, cât și de elementele cadrului natural specific zonei subcarpatice.

Satele risipite sunt legate prin fizionomia și structura lor internă de forma de relief și de ocupații, în special păstorești, la care se poate adăuga agricultura practică pe spații restrânse și dispersate.

Satele de acest fel se găsesc de regulă la marginea zonelor de păduresau în locuri defrișate treptat în trecut, pentru a face loc fânețelor, pășunilor, și mai rar, terenurilor de cultură, în special în arealului sud-estic (spre Poiana Mărului și zona Branului). Acest gen de ocupație a generat, la rândul său, un tip de așezare rurală cu case distanțate între ele, gospodăria fiind amplasată adesea în mijlocul proprietății.

Evoluția teritorială a acestor sate s-a realizat, cel mai frecvent, prin case plasate spre margine și nu prin construcții noi în vatra satului, ceea ce a făcut ca evoluția demografică să conducă la o extindere teritorială a localităților.

Bibliografie:

1. Busuioc-von Hasselbach, Dan Nicolae, *Țara Făgărașului în secolul al XIII-lea. Mănăstirea cisterciană Cârța*, vol. I-II, Cluj-Napoca, 2000.
2. Constantin Băjenaru, *Țara Făgărașului în timpul stăpânirii austriece (1691-1867)*, Editura ALTIP, Alba Iulia, 2013, pp. 7-17.
3. Constantin Băjenaru, *Comitatul Făgăraș (1876-1918)*, Editura ALTIP, Alba Iulia, 2016, pp. 89-91.
4. Kideckel David, *Colectivism și singurătate în satele românești. Țara Oltului în perioada comunistă și în primii ani după Revoluție*, Polirom, Iași, 2006
5. Literat Valeriu, *Biserici vechi românești din Țara Oltului*, Cluj-Napoca, 1996.
6. Lukács Antal, *Țara Făgărașului în Evul mediu. Secolele XIII-XVI*, București, 1999.
7. Șerban Papacostea, *Români în secolul al XIII-lea. Între Cruciata și Imperiul Mongol*, București, 1993.

Cu prilejul deplasărilor în teren au fost identificați informatorii bine informați cu privire la specificul muzical și la gastronomia Țării Făgărașului. Aceștia au fost intervievați separat de către membrii echipei CarPaTO de la Facultatea de Muzică și de la Facultatea de Alimentație și Turism.

Muzica Țării Făgărașului

Au fost realizate interviuri și înregistrări cu Maria Marinca (Viștea de Jos), Valentin Neamțu (Comăna de Sus), Gh. Stănescu (Comăna de Jos). Au fost identificate și procurate înregistrări mai vechi cu Viorica Grusea (Crihalma). A fost identificată o variantă distinctă a *Baladei haiducului Bălan*, interpretată de Aurel Oaden din Șinca Nouă. Materialele muzicale culese au fost transcrise și vor fi

valorificate în cadrul unei comunicări la o conferință indexată *Arts and Humanities*. O parte din piese vor fi interpretate în cadrul evenimentului final prin care vor fi diseminate rezultatele proiectului. Cercetările au reliefat faptul că în Țara Făgărașului repertoriul muzical diferă de la o localitate la alta, semn al bogăției de resurse de patrimoniu. Totuși informatorii care dețin piese muzicale autentice dispuși să le împărtășească sunt puțini.

Au fost identificate câteva particularități comune zonei cercetate. Astfel, colindele culese sunt construite pe tiparul octosilabic acatalectic sau catalectic, iar cele cu tipar hexasilabic au în general un material muzical redus, construit pe sisteme premodale, ce păstrează nealterate ritmurile specifice genului și apar în folclorului arhaic, păstrat în timp printr-o sfântă tradiție, până în zilele noastre. Izometria, caracteristică versificației populare românești este întâlnită în multe colinde iar ritmul este giusto-silabic. Cântecele propriu-zise este genul cel mai viu, ce se caracterizează prin varietate tematică și tendința de a-și trage seva din viața de fiecare zi. Melodia are un profil în general descendent, mișcându-se în cadrul unui ambitus care atinge octava și readuce formule caracteristice doinei și baladelor vechi (prepentatonisme, recitative recto-tono, motive ce gravitează în jurul treptelor I și V, linii descendente spre treapta a-V-a). Cadențele întâlnite sunt: eolică (La-Sol-Fa diez-Mi), frigidă (La-Sol-Fa-Mi). Din punct de vedere ritmic, cântecele se încadrează în sistemul parlando-rubato, alternând uneori cu pasaje din giusto-silabic, și folosește formule bazate pe valori mari, combinate sau nu cu mici grupuri melismatice. Cântecele cu ritm de joc are ritm giusto-silabic și formă arhitectonică fixă.

Gastronomia Țării Făgărașului

Tradițiile și obiceiurile Țării Făgărașului, asemenea celor ale întregii Transilvanii, au fost influențate de varietatea locuitorilor din zonă. Aici au trăit în armonie sași, unguri, evrei și armeni, influențându-se reciproc obiceiurile, cultura și tradițiile.

Din punct de vedere gastronomic, Țara Făgărașului este recunoscută ca țara ciorbelor și a mâncărurilor gătite. Masa este consistentă, rustică, simplă și, nu în ultimul rând, delicioasă.

Cercetarea de teren a evidențiat prezența unei diversități de plăcinte în meniul de sărbătoare al localnicilor. Cele mai semnificative rețete identificate în zonă au fost inserate în anexa *Bucate din Țara Făgărașului* a prezentului raport.

Fișele de cartografiere a patrimoniului comunelor

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei BECLEAN

Informator: Claudiu Motrescu, primarul comunei

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<p>-localnicii cred că denumirea vine de la Bethleem, mai exact de la evreii care au dorit să construiască în Țara Făgărașului o localitate aidoma celei biblice; nu există dovezi ale prezenței evreilor în Beclean, dar la Arpaș este un cimitir evreiesc)</p> <p>-la Calbor și Boholț sunt vestigii ale drumului roman pe la nord de Olt; la Calbor: vestigii din paleolitic, tumuli, zona a fost scanată recent (prof. Urdea, Timișoara), rezultatele nu au venit încă</p> <p>-Formule de adresare: Mumă, Tată, Tușă, Tete; poreclă: „A’ lu’ Puturosu”</p> <p>-în sat a fost o asociație a tăbăcarilor, pe stema comunei figurează tabla din 1643 a asociației</p> <p>-au fost sași în Beclean, în conflict cu Vlad Țepeș</p> <p>-în Beclean s-au așezat romano-catolici din Făgăraș</p> <p>-la Hurez, Săvăstreni, Săsciori se păstrează portul popular vechi, cu particularități de identificare</p>
B) Artele spectacolului- inclusiv muzica	<p>-în comună activează de 10 ani ansamblul folcloric <i>Junii Becleanului de pe Olt</i> . Ansamblul are un grup vocal, instruit de Florin și Silvia Șerban din Beclean, și o formație de dansuri, cu membrii copii și adulți. Ansamblul are repetiții periodice și participă la diferite concursuri; o parte dintre costume au fost cumpărate de Primărie, celelalte sunt ale membrilor; grupul vocal interpretează pricesne, colinde, alte compoziții religioase specifice diferitelor sărbători și participă în spectacole mixte alături de formația de dansuri populare.</p> <p>-s-a organizat în 18-20 ianuarie 2018 un Festival Internațional de Folclor, cu participanți din Republica Moldova și Muntenegru</p> <p>-Mădălina Grama, interpretă de muzică populară din Beclean</p> <p>-informator pentru muzică veche: Maria Meșenschi</p>
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p><i>Zilele Becleanului, Șezătoare, Ceata de feciori, Irozii, gratulatul</i></p> <p>-la 15 august se organizează <i>Zilele Becleanului</i>: după slujbă se organizează o masă festivă, cu joc și spectacol, în Prundul râului</p> <p>-în 2018 a fost organizată (ca spectacol) o nuntă tradițională la Beclean</p> <p>-în iarna 2018 a fost organizată la Boholț <i>Șezătoarea</i> (legată de nuntă, a avut ca motiv tematic pregătirea zestrei miresii)</p> <p>-<i>ceata de feciori</i> are șase membrii (care dorm la gazdă) și colindă în Ajun, începând cu primarul și cu preotul; ceata colindă și în Făgăraș la sătenii din Beclean stabiliți acolo; ceata organizează joc în primele două zile de Crăciun, de Anul Nou și de Sf. Ioan, și unul sau două baluri; tot ceata organizează și jocul de Paști, în prima zi; de Sf. Nicolae „se ridică vâtaful”- acesta chiar estezvărlit pe brațe de către feciori; fetele fac steagul</p>

	<p>cetei, acesta trebuie păzit și, dacă este furat, trebuie răscumpărat cu bani și băutură; feciorii din ceată își aruncă cizmele peste gard la fetele dragi și acestea trebuie să le lustruiască și să le înapoieze, fără să greșească, adevăratului proprietar; feciorii care întârzie la activitățile cetei („dezertează”) plătesc amendă în vin; la Sf. Ioan feciorii din ceată își aruncă în sus căciulile, acest gest semnaleză desfacerea cetei; tot atunci se desface și steagul, suportul acestuia rămâne în grija vătafului</p> <p>-<i>Irozii</i> colindă tot în Ajun</p> <p>-se păstrează obiceiul <i>gratulatului</i>: la miezul nopții din ajunul zilelor onomastice li se cântă celor cu nume de Nicolae, Vasile, Ion</p> <p>-la Bobotează preotul și sătenii ies la râu cu icoanele și praporii; lângă biserică se face o cruce de gheață de mari dimensiuni (lungime 2m)</p> <p>-la Paști fetele sunt stropite (cu parfum)</p> <p>-la Boholț: de Sânzienne se pregătesc din ajun coronițele, care se aruncă a doua zi pe case</p> <p>-nunta tradițională la Boholț: cerutul miresei este deosebit, se intră cu călărașii și cu căruțele în curte și este ca o ceartă între călăreț și socrii mici, iar cei din cealaltă tabără încearcă să-l încurce; Se pleacă de la mire, se iau nașii, apoi ajung la mireasă, apoi la biserică; fiecare călăraș are steagul lui, cu o anumită semnificație și Fiecare are colacul lui în mână (Ovidiu Beleaua, Hârseni)</p>
D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers	<p>-ovăzul se pune „în mustul zăpezii”</p> <p>-rar se mai face calendarul cu frunze de ceapă</p> <p>-vremea rea în sat vine dinspre E-NE</p> <p>-clopotarul trage „de vreme mare” dacă e vreme rea</p> <p>-pentru răceală, guturai: se prepară ceai de ceapă cu coji de nucă</p> <p>-pentru afecțiuni respiratorii: untură de urs sau viezure, sau seu de oaie</p> <p>-pentru mărirea potenței: ceai de ovăz</p> <p>-pentru inflamații: foi de varză</p> <p>-pentru negi: rostopască</p>
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-în sat au fost tăbăcari (chiar o asociație profesională), nu mai sunt</p> <p>-femeile din Beclean mai au războaie de țesut montate în casă și mai țes</p> <p>-cos pieptare și cămăși: Genica lu' Țeț în Beclean și Simona Ciuban în Cincșor</p> <p><i>Din interviul Fl. Olteanu:</i></p> <p>-casa Taflan: făbrițuță de batoze, sunt două batoze vechi în curte</p> <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <p>-cojocarii, tăbăcarii și pielarii erau cunoscuți</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>-ciorbă cu afumătură și zdrențe (paste proaspete trecute prin pâlnie), aromată cu tarhon: se pregătește la petreceriel cu mulți participanți</p> <p>-supă (de vită) cu chiruște (tăiței lați)</p> <p>-gogoși, scoverzi</p> <p>-orez cu lapte</p>

Data 08.02.2019/ Locul: Primăria Beclean/ Operator interviu: Daniela Sorea

Observații:

- femeile mai țes, pot țese pentru turiștii doritori să vadă cum funcționează războiul manual
- este în curs de amenajare un muzeu al satului

-comuna Beclean este înfrățită cu satul Ștefan-Vodă, comuna Ștefănești, republica Moldova, și are o bună relație de colaborare la nivel de ansambluri artistice cu municipiul Beclean (Bistrița-Năsăud)

-în 2019 *Zilele Becleanului* vor fi dublate de sărbătoarea *Fiilor satului* (la 15 august); în martie ansamblul va sărbători 10 ani de la înființare

- (din interviu Florentin Olteanu): la Boholț (peste Olt): tabără de vară pentru artiști, cam de Sânziene; organizator Vasile Joantă al Preotesei; s-ar putea organiza un muzeu al tehnicii rurale

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei COMĂNA

Informatori: VALENTINA GRIDAN (0740868116)- Primăria Comăna; Bucura Urdea, Gh. Stănescu (Comăna de Jos), Valentin Neamțu (Comăna de Sus), Eugenia Fuciu, Elena Toma (Crihalma)

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

<p>A) Tradiții și expresii orale</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Formule de adresare: Comăna (de Jos și de Sus): <i>Leică, Bădicule, Ce faci, a noastă?</i>; nume: Frâncu, Gubernat, Neamțu; Crihalma: <i>Să ai noroc, Noroc fârtate, Să trăiești</i>; Ticușu Nou: <i>Mătușă</i> - Zicători: <i>A fi om îi lucru mare/ Domn poate fi orișicare; Răzbunarea e arma prostului</i> - strigăturile la nuntă aveau pronunțat caracter satiric; acesta nu se mai păstrează - În Comăna de Sus se păstrează mai bine formulări și tradiții de demult - <i>șurț gridănesc</i>= un șorț special, cu albastru, pe care au dreptul să îl poarte numai femeile de neam (sau măritate în familiile „de neam” din Comăna - în portul vechi femeile aveau căiță - legendă: fetele fugărite de tătari se aruncau de pe stâncile de la Porțile de Piatră - legende Crihalma: trăiau acolo niște fete de uriaș, care aveau o cetate; într-o zi s-au supărat pe oameni și una dintre ele a luat cetatea în poală și a mutat-o la Rupea; tot un uriaș, care voia să se spele pe picioare și nu ajungea la apă, a tras cu călcâiul cursul Oltului mai aproape de Gruiu lu’ Crai - pe Valea Comăanii localnicii cred că există o vale a comorilor - biserica de lemn a mănăstirii de pe Valea Comăanii a fost dusă la Cuciulata - snopii se legau în cruce, al 13 îl reprezintă pe Iuda
<p>B) Artele spectacolului- inclusiv muzica</p>	<ul style="list-style-type: none"> - interpreți care au în repertoriu piese locale: Războșan Gh., Constantin (zis Cotocu) de la Prolog - Valentin Neamțu: interpret, absolvent al Școlii Populare de Artă Sibiu, a moștenit de la bunicul său o mulțime de doine, romanțe și cântece de cătănie (linie melodică și versuri) - informator disponibil pentru repertoriul local (Comăna de Jos) de muzică populară: Gh. Stănescu - specific: alternanța doină- cântec de joc în cântecele de sărbătoare (la joc, în pauzele lăutarilor) - în perioada interbelică a activat un cor pe patru voci; piesa principală: <i>Doina Oltului</i> - în Crihalma: repertoriu impresionant de romanțe vechi; există înregistrări audio cu Viorica Grusea - despre cântecul de la Turcă și alte colinde se poate afla de la Păpară și Constantin; mai sunt și alții în sat (Comăna de Jos) care știu - colinde specifice în Comăna de Sus: colinda gazdei (<i>De-ale cui în aceste case</i>), colinda preotului, colinda fetei, colinda feciorului, <i>Sus la Slava Cerului</i> - în comună a existat un ansamblu de dansuri populare; acesta s-a destrămat pentru că

	<p>românii nu au vrut să își lase copiii să danseze cu copiii romi (buni dansatori, de altfel)</p> <p>-comănarii participă la Festivalul Cetelor de feciori din Țara Făgărașului, în ianuarie (de Sf. Ioan)</p> <p>-Crihalma: <i>Fecioreasca fetelor</i>, instructor prof. Eugenia Fuciu; Ticușu Nou: <i>Fecioreasca</i></p>
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p><i>Plugarul, Ziua Eroilor, Fii Satului, Ceata de feciori-Turca, Bârdâhoazele</i></p> <p>-în a doua zi de Paști, ceata de feciori organizează <i>Plugarul</i>. Cel suit pe grapă este de obicei <i>ghirăul</i> (conducătorul cetei de feciori). Acesta se ascunde de <i>chizași</i> și se răscumpără cu băutura dacă este găsit</p> <p>-de <i>Ziua Eroilor</i> se organizează un spectacol la Monument (cu participarea școlărilor)</p> <p>-de Sânziene se iese la Cruce, unde preotul face o slujbă pentru grâne</p> <p>-tot de Sânziene se legau tineri Fârtați și Surate; ritualul se desfășura în centrul satului</p> <p>-tot de Sânziene: tinerii se dădeau în <i>scrâncimus</i>; acesta era montat în Țigănie</p> <p>-uneori (în 2018 nu) în august se organizează întâlnirea <i>Fiilor Satului</i>. Organizatori: Costică Gubernat și Alexandru Boer</p> <p>-de Sf. Nicolae se colindă pe la cei numiți așa; a doua zi se alege <i>tistia</i> cetei de feciori</p> <p>-<i>Ceata de feciori</i> (doar cincii!) doarme la gazdă; colindul începe în Ajun, pe la prânz, și continuă în prima zi de Crăciun. Preotul sfințește Turca (!)și primarul (la Primărie) o prețuiește; în a doua și a treia zi de Crăciun ceata organizează joc la Căminul Cultural; se organizează joc și la Sf. Ioan.</p> <p>-în 28 decembrie (în Comăna de Jos/ în ajunul Anului Nou în Comăna de Sus) umblă prin sat <i>Bârdâhoazele/ Burduhoazele</i>; cine nu a cinstit ceata la Crăciun cu colac și rachiu, o poate face atunci; Burduhoazele sunt membrii cetei, mascați; aceștia colindă pe la fete și le înseamnă cu funingine pe față</p> <p>-în ajunul Bobotezii se strică Turca; cine nu a cinstit ceata la Crăciun cu colac și rachiu, o poate face atunci</p> <p>-despre nunta tradițională, de vorbit tot cu Bucura Urdea (Comăna de Jos); la nunțile de iarnă fiecare invitat ducea o farfurie pentru reci (piftie)</p> <p>-la Primărie se găsesc în format electronic fotografii din colecția Bucura Urdea</p> <p>-mortul este bocit („se cântă”)</p> <p>-cei care mor tineri sunt conduși la groapă cu lăutari (cu cântece de jale)</p> <p>-la Ticușu Nou: la Sf. Gheorghe și la Sf. Constantin și Elena se pun armindenii (din mesteacăn) la porțile feciorilor; de Sf. Vasile se scot porțile de la curțile fetelor; de Ispas se ieșea cu praporii încununăți cu spice de grâu la crucile de hotar</p> <p>-informatori disponibili: Bucura Urdea, învățătorul C. Gubernat (Comăna de Jos) și Gh.Crișan (Comăna de Sus)</p> <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <p>-la Comăna de Sus sunt patru chizași, la Comăna de Jos doar doi; plugarul poartă la pălărie holdă verde, chizașii paie uscate</p> <p><i>Din interviul L. Fulga:</i></p> <p>-la Comăna de Sus Turca se desface la Paști</p> <p>Comăna de Jos: Plugarul – obicei agrar (Pumnea, I., Plugarul – obicei agrar din Țara Oltului, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p.27)</p>
D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la	<p>-informator: Bucura Urdea</p> <p>- lehuzele nu au voie la fântână, ca să nu sece fântâna; preotul le dă dezlegare după șase săptămâni</p>

univers	
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	-în Comăna de Sus: Monica Costea coase piese de port popular
F) Gastronomie și practici culinare	-colacul împletit de Crăciun -mese festive speciale la cununiile civile -lipiu (<i>lichiu</i>) copt în tavă, cu orez și griș - <i>hoancleșe/hencleșe</i> : plăcintă la tavă, cu aluat de cozonac, griș și brânză dulce, pregătită de Paști și Crăciun -mâncare de post: tăiței (de post) cu sâmburi de dovleac -plăcinte <i>împăturate</i> (Crihalma)/ <i>învârtite</i> (Comăna de Sus): plăcinte din foetaj (făină, apă, sare), de post sau cu brânză, coapte pe plita încinsă -plăcinte cu urdă, plăcinte cu rabarbăr -must de mere fiert -despre coptul pâinii: de vorbit cu Bucura Urdea

Date: 24.07.2018, 19.09.2018, completare 02.02.2019/ Locul: primăria Comăna, domiciliu Bucura Urdea, Valentin Neamțu, Elena Toma/ Operator interviu Gabriela Rățulea/ Daniela Sorea

Observații:

- se pot organiza la cerere cursuri scurte de dansuri populare în Comăna de Jos și Crihalma
- se poate organiza expoziție de țesături decorative realizate de localnice
- Valea Comăanii: peșteri, Poțile de Piatră, urmele unei mănăstiri (Peștera Mănăstirii, Poiana Mănăstirii, Fântâna Călugărului), așezare dacică la Cetățuie

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei DRĂGUȘ

Specialist: Lavinia Rogozea – lider informal, fostă directoare a școlii

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<ul style="list-style-type: none"> - Drăgușenii erau percepuți ca fiind diferiți de cei din satele din jur: li se asocia o oarecare superioritate și mândrie, dar se identificau și prin hărnicie (solul este sărac și puțin, ceea ce a fost compensat cu hărnicia). Așezarea satului – mai sus față de satele din jur – a influențat aceste caracteristici. Sărăcia și așezarea au determinat și o unitate între săteni; au acceptat foarte greu „veneticii”, era rușine să te căsătorești cu cineva din altă parte. - Dimitrie Gusti a fost atras de aceste caracteristici și a descris drăgușenii astfel: nu știu să râdă, sunt „boangheni”, n-au timp de pierdut cu discuții și povești, nu sunt gură-cască, în schimb duminica sunt atât de primitivi, încât nu te mai poți despărți de ei; după ce mergeau la biserică, stăteau în tihnă de povești. Se povestește că Gusti a trimis în teren în zonă niște cercetători care au spus despre drăgușeni că „laăștia n-avem ce căuta, nu vorbesc, nu zâmbesc, îs ocupați, nu-și pierd timpul cu gură-cască”, dar Gusti a zis: „nu, nu, acolo mergem!”. Dna Rogozea are aceste informații de la tatăl ei, fost învățător în sat și prieten cu Dimitrie Gusti (în 1929 a fost directorul școlii din sat). - Un preot venit de la Ucea în perioada interbelică, preotul Ghindea, spunea că îi educă pe drăgușeni pentru că ei nu foloseau ca expresii de salut “Bună ziua”, „Bună dimineața”, „Bună seara”, ci “Unde-ai fost?”, „Cum te-ai culcat?”, „De unde ghii?”, dacă erau pe câmp: „Mai puteți?”, „Adunați?”, „Îs bune?” (la „picioci” – la cules de cartofi), ceea ce ar dovedi că sunt înapoiți; s-a creat o dispută între preot și învățătorii din sat. Aceste formule de salut se păstrează și astăzi: dacă stai pe „lăicioară”: „Ce faceți?”; dacă vin înapoi și te găsesc tot pe lăicioară: „Povestiți?”; dacă te mai văd încă o dată: „N-ați gătat?”. - Când copiii mergeau la școală, se înștiințau și se organizau unul câte unul, de la casa cea mai îndepărtată de pe stradă și mergeau în grup. Se strigau astfel: „Bă, Gheorghe, hai la școală!”. Acest obicei a dispărut. - Drăgușenii sunt sinceri și nu se pârăsc, sunt deschiși la suflet. - Când vin vitele din câmp nu e voie să apari cu lucru de mână sau cu furca, că furi laptele. Se spune că sunt în sat câteva răufăcătoare numite „măestre” de la care femeia ale cărei vite au rămas fără lapte trebuie să ceară o mână de otavă sau un cartof, ca să-i dea bivoliței să mănânce și să-i vină laptele. Dacă acele „măestre” se simțeau acuzate, trebuia să iei pe furiș, altfel victima era amenințată că va fi dată în judecată; dar femeile se știau între ele; în Drăguș erau cel mult zece femei despre care se spunea că sunt „măestre” și care ieșeau cu furca la vite. „Văst-o-ai?” se întrebau femeile.
-------------------------------	---

	<ul style="list-style-type: none"> - Drăguș: cântece rituale de "trecere": cântecul miresei, bocetul, verșul, colindele. Dealul Mohului. (Catrina, C., Sociologie și folclor la Drăguș – evocare, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 13)
B) Artele spectacolului-inclusiv muzica	<ul style="list-style-type: none"> - În 1934 s-a inaugurat primul cămin cultural. Constantin Brăiloiu, muzicolog din echipele lui Dimitrie Gusti, le-a dat dascălilor din sat ideea de a inaugura cu un program artistic. Atunci s-a înființat o echipă de dansuri, un cor care se menține la biserică, teatru în care au jucat dascălii și oameni bătrâni din sat. Învățătorii de atunci au continuat să lucreze pe linia acestor manifestări artistice cu clasele de elevi și chiar era o concurență tacită între clase. - Corul bisericii este deosebit, femeile sunt autodidacte. - În perioada socialistă școala din sat avea echipă de teatru folcloric și dansuri, premiată la nivel național și internațional. Coordonatoarele acestei echipe (și culegătoare de folclor) erau profesoarele Lavinia Rogozea și Viorica Pop. - Soliste locale: Codrea Elena, Tătaru Olimpia, Poparad Victoria, Borzea Victoria – au repertorii cu cântece autentice. - Dansurile de Drăguș sunt deosebite (se joacă contra muzicii). - Copiii sunt dornici să învețe dansuri tradiționale. - Sunt foarte interesante jocurile copiilor, în care ei cântă și joacă. La școala, pe vremuri, în recreație copiii repetau prin cântec și joc ce au învățat la ore. De exemplu: „O doamnă în București/ Dio, dio, da/Ce vrei, doamnă, ce poștești... Noi poftim o domnișoară...” sau „Unde e coroana”, ce înseamnă coroana, sau „Noi avem castel frumos/Ba al nostru-i mai frumos”, „Vreți să știți voi cum țărancă...”, „Țăranu e la câmp”. - Dansuri populare autentice: Țarina (pentru copiii mai mici – cu pasul de Țarina sunt câteva cântece), Brâul, Româneasca, Învârtita, Sârba, Hodoroaga. Dansurile de Drăguș nu sunt foarte dinamice deoarece îmbrăcămintea greoie nu permite mișcare în viteză. <p>Un obicei care a dispărut este cântatul pe uliță: băieții mergeau pe stradă și cântau, erau cântece foarte frumoase. Gheorghe Codrea (a lui Cuș), care locuiește la Victoria, cunoaște acest obicei. Cântau iarna, în perioada șezătorilor. Cântau mai ales pe străzile unde locuiau iubitele lor. Mergeau cântând pe stradă, câte doi, câte trei, cel mult cinci și, mai rar, câte unul (câte unul putea lua bătaie). Cântau după ce se lăsa seara, când fetele se pregăteau să se ducă în șezătoare.</p> <p><i>Din interviul Vălușescu/Achim:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - se organizează anual (a fost al treilea an 2018) o reconstituire a nunții tradiționale, în octombrie <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - există o formă a Brâului jucată numai de fete, <i>Brâul fetelor de la Drăguș</i>.
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p><i>Buzduganul, Ceata de feciori</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Sărbătoarea Buzduganului în luna august. Buzduganul era organizat de preot ca un fel de recompensă pentru ajutorul primit de la enoriași. Se făcea înainte de încheierea seceratului. Preotul Jurcovan a dezvoltat acest obicei în prima parte a secolului 20 prin joc și masă oferite enoriașilor (la casa preotului se făcea lipiu – pâine moale cu fructe, în special pere). Preoteasa împărțea lipiu la toată lumea. Mai târziu au început și femeile din sat, în grupuri mici, să facă lipiu sau scoverzi pe care

	<p>le împărțeau sătenilor la răscruci de drumuri, concurând calitatea produselor preotesei. În centrul sărbătorii se aflau băieții care în acel an intrau în ceată. Ei își luat drăguțele și le duceau pe câmp. Trebuia să fie 12 perechi, câte luni are anul. Fetele trebuia să intre în lan și să facă vâstre de fire de grâu (buchețele) și să se întoarcă tăcând, deși erau provocate să râdă sau să vorbească. Cu spicele de grâu, băieții făceau Buzduganul, ca un steag de nuntă, sub formă de coroniță. În fiecare an se crea o poezie specifică ce se recita în fața preotesei. Erau, de asemenea, foarte multe „ocări”, versuri sau strigături satirice care se spuneau pe stradă, mai ales la adresa femeilor.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Iarna se organizau șezătorile. Începeau în 14 noiembrie și țineau până după Paște (la Păresii). Se făceau în fiecare zi, în afară de zilele de sărbătoare. În zilele de sărbători „mici” (Sfântul Toader, Pălia, Sânzienele) se puteau face doar cu dezlegare de la preot și se spunea că e voie să lucrezi doar pentru preot, pentru „clacă”. Această excepție a fost inventată de preotul Făgărașanu care era bogat, avea mult pământ și avea nevoie de ajutorul comunității; de asemenea, fetele torceau fuior pentru preoteasă în aceste zile de șezătoare în sărbătorile permise. - De Bobotează preotul merge din casă în casă și primește grâu, coaste de porc și bani. - Ceata de feciori s-a organizat mereu, cu excepția iernii 2017-2018. - Irozii – in Ajun de Crăciun. - Colinde specifice. Exemplu: Iconița – o practică fetele. - Se organiza Șezătoarea de An Nou, în care nu se lucra, se zicea că se „despovărează” toate uneltele; se făceau glume sub formă de jocuri sau scurte forme teatrale (sunt vreo șapte: Gâsca, Capra etc) prin care se ironizau diferite apucături ale unor săteni: unii că nu lucrează, alții că mănâncă prea mult, alții că beau prea mult. - În perioada socialistă, Buzduganul a fost înlocuit de „cheful brigadierilor”, care făceau cinste cu ocazia finalizării anului agricol.
	<p><i>Din interviul Vălușescu/ Achim:</i> Buzduganul s-a organizat în 19 august 2018</p> <ul style="list-style-type: none"> - Drăguș, Viștea de Sus: Mărul mortului (Kronberger, R., „Mărul mortului” – obiect ritual de înmormântare în Țara Făgărașului, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 2/2004, p. 29) - Șinca Nouă, Șinca Veche, Drăguș, Ucea de Jos, Vad, Viștea de Sus: Dealul Mohului (Babonea, A., Dealul Mohului. Obicei agrar din Țara Oltului – reluări după Ion Ionică, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 85)
<p>D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Până în perioada interbelică, la Drăguș culturile de bază erau: cartofii, secara și porumbul. Învățătorii satului au promovat noi culturi: ceapă, grâu, mai târziu triticale. C.A.P.-ul Drăguș a fost unul de elită în județ. - Drăgușenii sunt foarte corecți și sunt atașați de proprietate, de pământ, de unde rezistența față de colectivizare, care s-a realizat dificil (au fost bătuți ca să accepte). Dar când au intrat în C.A.P., au respectat cu strictețe legile și nu furau, cum se întâmpla în satele din jur. Se zice că o femeie a fost prinsă de președintele C.A.P.-ului cu două „picioci” și acesta a pus-o să facă două mătănii, apoi ea a zis: „Altădată nu mai fur!”. - De Sfântul Gheorghe, primăvara, și de Sfântul Dumitru, toamna, se fac rugăciuni

	<p>speciale de început și de final de an agricol.</p> <ul style="list-style-type: none"> - La Buzdugan se făcea un ritual de călcare a spicelor cu picioarele pentru a ieși lelele din ele.
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<ul style="list-style-type: none"> - Există un muzeu etnografic local într-o casă veche reabilitată (care momentan este afectată de o ciupercă în lemn). - Se dezvoltă tehnica florilor de cojocărie pe pănură. Nelu Borzea, Lîmpia Vetii, Silvia lui Monel fac aceste cusături pe stofă. Cele tradiționale pe piele sunt foarte scumpe (cele realizate de familia cojocarului Sofonea). Noua tehnică e inovația unei femei din sat, Mărioara lui Leon, nepoată a cojocarului Sofonea. E mult mai practic așa și nu sunt distruse pieptarele de molii. - La Drăguș hainele tradiționale nu se împrumută, așa că pentru sărbători și evenimente există o puternică motivație de creare a hainelor populare proprii. S-a revigorat și țesutul șurțelor, păsturicilor și iilor la război. Iile se poartă și cu blugi sau fuste. La nunțile contemporane se îmbracă rudele mirilor în port popular, iar a doua zi de nuntă se îmbracă și mirii. În Comăna de Sus: Monica Costea coase piese de port popular <p><i>Din interviul I. Gliga:</i> Cheptarul de Drăguș se distinge prin ornamentele bogate cusute cu fir de arnici de culoare roșie și albastră. Albastrul aproape că înlocuiește în totalitate culoarea neagră</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<ul style="list-style-type: none"> - Cârnaț, pecie friptă, cartaboș, sângerete (acesta din urmă nu se mai face). În prepararea cârnațului, când se spală mațele se spune în taină de trei ori Tatăl nostru. - Coleșă (lapte cu cocoloașe de făină) - Tocană de gogonele (toacă) - Scoverzi cu apă, sare și drojdie - Clătite - Hurez cu lapte (are ca secret un știuc de slănină pe fundul oalei) - Varză călită cu slănină

Data 24 iulie 2018/ Locul: Drăguș, domiciliul doamnei Lavinia Rogozea/ Operator interviu: Codrina Csesznek

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării Făgărașului

Fișa comunei HÂRSENI

Specialist: viceprimar Ovidiu Beleaua, coordonator ansamblu dansuri populare (tel. 0735525481)

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<p>-colinde: la Sebeș, sunt colinde diferite pentru preot, pădurar, pentru fetele nemăritate și pentru băiat etc. -la Mărgineni se colindă fiecare membru al familiei gazdei. -se păstrează strigături și chiuituri la nunți</p> <p><i>Din interviul FI. Olteanu:</i> -Copăcel: în 1904 a fost N. Iorga; sunt tradiții puternice; fam. Comșa: protopopol greco-catolic, delegați Alba-Iulia -Sebeș: italieni lucrători la transportul lemnului și amenajarea lacurilor în sec. XIX; nume italiene</p>
B) Artele spectacolului-inclusiv muzica	<p>-în 27 decembrie 2018 se desfășoară festivalul <i>La Copăcel de Sărbători</i>, a XII-a ediție: colinde, muzică și dansuri populare, se adună cetele din toate satele aparținătoare comunei. -fiecare sat are colinde specifice (numele este același, dar diferă versurile, chiar și linia melodică); apar mici diferențe și în ceea ce privește dansurile (sunt mici diferențe între sate la <i>Învârtita</i> etc.) -în Copăcel există ansamblul de dansuri populare <i>Junii Hârseniului</i> (a început să funcționeze în urmă cu un an și jumătate); coordonatorii ansamblului de dansuri au fost dansatori la Făgăraș; ansamblul participă la diferite spectacole locale (<i>Fiii Satului</i>), sau zonale (<i>Zilele Făgărașului</i>) și unde sunt chemați (la nunți etc.); au în repertoriu și dansuri specifice zonei - n 1977, <i>Nunta din Copăcel</i> a câștigat locul I la <i>Cântarea României</i>.</p>
C) Practici sociale, ritualuri și evenimente festive	<p><i>Ceata de feciori, Irozii, Călușarul, Fiii satului</i></p> <p>-cetele de feciori (active din 25 decembrie până în 7 ianuarie) nu se constituie în fiecare an, deoarece muzica este foarte scumpă (cel puțin 4000 euro), se cer mai mulți bani pentru muzică acolo unde satele sunt mai mari, iar cetașii câștigă mai mulți bani. -ceata se ridică de Sfântul Nicolae, dar până la Crăciun se fac pregătiri; fiecare sat din comună are ceata proprie, dar este posibil ca, în timp, să fie doar o ceată în comună; în prezent, intră în ceată mult tineret care este prea crud (intră de la 14-15 ani, înainte nu era așa), din cauză că nu mai sunt atât de mulți feciori în sate, cu vârsta peste 18-19 ani (aceștia pleacă la studii, la muncă, nu rămân în sate); înainte, feciorii intrau în ceată după ce se întorceau din armată; în ceată sunt responsabilizați și cel care conduce, vătaful, are de obicei, mai mult de 18</p>

	<p>ani, dar ceilalți sunt mai mici.</p> <p>-cetele au particularități diferite de la un sat la altul; se joacă după ce ies oamenii de la biserică; și înainte de a se construi căminele populare se juca, jocul era afară.</p> <p>-în Copăcel: feciorii din ceată practică <i>leșitul la vale</i>: în zilele de Crăciun (25-27 decembrie) ies la râu și se spală pe față; până în 28 decembrie stau numai băieții la gazdă, în 28 decembrie intră și fetele la gazdă; la gazdă rămân crâșmarii și toate fetele din sat, nu doar fetele din ceată; funcții în ceată: vătaful mare, vătaful mic, crâșmarul mare, crâșmarul mic, selmeșul și stegarul</p> <p>-la Sebeș, la gazdă se desfășoară dansul căciulilor: băieții își lasă căciulile, se stinge lumina, fetele aleg câte o căciulă și dansează cu băiatul căruia i-au luat căciula; secvența se repetă de trei ori</p> <p>-ceata de <i>Irozi</i> (șase în Copăcel și opt în Sebeș)</p> <p>-dans specific: <i>călușarul ardelenesc</i> din Mărgineni</p> <p>-la Mărgineni, în 15 august, are loc sărbătoarea <i>Fiii Satului</i>.</p>
	<p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <p>-în iulie-august se organizează <i>Zilele comunității Hârseni</i></p>
D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers	-ieșitul la hotar – practică agricolă în care femeile și preotul înconjoară hotarul și se roagă pentru recoltă
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-atelier de tâmplărie în Sebeș</p> <p>-în Copăcel este moară de piatră, dar nu mai funcționează de câțiva ani.</p> <p>-la Măliniș mai sunt câteva familii de țigani care fac coșuri (corfițe), greble, mături, adună fructe de pădure, ciuperci</p> <p>-în Copăcel se mai lucrează la războiul de țesut covoare și ștergare</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>Duminica: piure, supă de pui cu găluște sau cu tăieței și cu hrean în supă (supa se drege cu hrean, nu cu smântână).</p> <p>Sarmale mari, numite găluște, umplute cu bucăți de carne</p> <p>Mămăligă cu lapte, cu papară făcută cu carne din oală, din untură</p>

Data: 20.07.2018/ Locul: Căminul cultural din Copăcel/ Operator interviu: Andreea Mardache

Observații:

-la Copăcel este o bază sportivă mare, unde se organizează campionate sportive (de exemplu: campionat județean de volei)

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei HOGHIZ, sat CUCIULATA

Specialiști: Ana Dragoș - bucătăreasă la nunți și cumetrii, Ana Cantor

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<p>-așezări vechi (dacice?) la Stogul lu' Coțofan și Pleșița Pietroasă</p> <p>-numele satului vine, cred localnicii, de la cel al întemeietorului, Cucuilat</p> <p>-Aron Pumnul (Pumnea) s-a născut în Cuciulata în vremea grofului Mikes, acesta l-a trimis la școală la Ohaba</p> <p>-localnicii cred că a existat o mănăstire în hotarul satului, distrusă de generalul Bukow; în locul ei a fost ridicat schitul din lemn</p> <p>-informator: Preot Comșa Mircea (0746082991) pentru tradiții</p>
B	
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p>-la seceriș se mergea pe rând la toți cei care aveau grâu de adunat</p> <p>-duminica după- amiaza și în zilele de sărbătoare era organizat joc</p> <p>-în sat se organizau simultan două sau trei șezători</p> <p>-până în 1989 nunțile erau cu mai puțini invitați (cam 100)</p> <p>-a doua zi de Paști se organizează <i>Plugarul</i></p> <p>-ceata de feciori colindă cu <i>Turca</i>, în Ajun, începând cu preotul; se opresc când intră preotul în biserică și reiau în dimineața primei zile de Crăciun; primesc pâine, carne și rachiu de la cei colindați</p> <p>-se organizează <i>Fosnich</i> în 24 ianuarie; participă orice cuplu căsătorit din sat</p> <p><i>Din interviul L. Fulga:</i></p> <p>-îngrijirea mormintelor de Florii și tămâiatul acestora, venirea preotului în cimitir; se dau de pomană dulciuri</p>
D)	
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-țesăturile cu alesături penru acoperirea patului și păretarele</p> <p>-la muzeul din sat se găsesc piese vechi de port, ceramică</p> <p><i>Din interviul L. Fulga:</i></p> <p>-se <i>închistresc</i> ouă, modele utilizate: grebluța, calea rătăcită, coplina simplă , cubul gruiului, frunze de stejar.</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>-pâinea se făcea o dată pe săptămână în cuptor</p> <p>-de la porcul tăiat de Craciun se păstra carne și cârnați în untură până vara, la fân și la secerat</p> <p>-lichiu</p> <p>-felurile tradiționale la nuntă: gustări, sarmale supă și friptură, cozonac (după 1990: fructe și prăjituri)</p>

Data 20.10.2018/ Locul: domiciliu Ana Cantor, Ana Dragoș/ Operator interviu: Mariana Borcoman

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării Făgărașului

Fișa comunei LISA

Specialist: ing. Ciungara Ioan (0726329355)

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO.

<p>A) Tradiții și expresii orale</p>	<p>-strigături la nunți, <i>Cântecul Găinii</i> -se păstrează practica <i>bocetului</i> la înmormântări (bocitoare în Voivodeni). -<i>zăuritul</i>: uratul la Ion și Ioana -costumul feciorilor era cu vipușcă la pantalon și cu cămașă albă(după moda regimentelor austro-ungare)</p> <p><i>Din interviul L. Fulga:</i> -la Breaza copiii invocau ploaia, vesteau Paștile și zoreau (le făceau urări) localnicii cu nume de Ion sau Ioana; se păstrează versurile aferente -la Lisa copiii se jucau cu o minge făcută din păr (jocul se numea <i>la minge</i>) pe care o aruncau în sase găuri făcute de ei pe uliță; jucau și un fel de țurcă (<i>Șimenul</i>) și se dădeau în <i>scrânciun</i> (puneau o scândura pe o capra și se dădeau câte unul pe o parte și alta <i>Din interviul Fl. Olteanu:</i> -la Lisa portul este aparte; a fost comună grănicerească -Pojorta: biserica de lemn a fost cumpărată din Beclean (1600?)</p>
<p>B) Artele spectacolului- inclusiv muzica</p>	<p>-spectacolele sunt conturate plecând de la practicile religioase, fiind legate de marcarea sărbătorilor creștine. - se organizează spectacole de colinde, dansuri populare și balurile la Căminul cultural -<i>Horița</i> – dans tradițional din Lisa, asemănător cu Hora Unirii</p>
<p>C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive</p>	<p><i>Ziua Eroilor, Ceata de feciori, Irozii, Zăuritul, Fiii satului</i></p> <p>- de Ispas se sărbătorește Ziua Eroilor -ceata de feciori: <i>se ridică/își</i> începe activitatea în 6 decembrie, de Sfântul Nicolae: se adună flăcăii, fiecare are având o funcție în ceată, pun patru brazi la casa gazdei și doi la Căminul cultural pentru a marca ridicarea cetei, deschiderea obiceiului; ca să poată să participe trebuie să nu fie însurați și să respecte regulile cetei; ceata se organizează în perioada vacanței de iarnă, când tinerii nu mai au sarcini legate de școală, căci pot fi elevi, liceeni, studenți; membrii cetei nu au voie să părăsească ceata, adică să plece acasă la ei, în toată perioada trebuie să stea la gazdă (la cei care le pun casa la dispoziție), dacă fug, sunt prinși și legați și plimbați prin sat pentru a-i face de rușine; e parcursul șederii la gazdă trebuie să se organizeze: le trebuie mâncare, lemne, foc, haine; hainele sunt cele tradiționale; la gazdă fac repetiții pentru colinde și dansurile specifice</p>

	<p>zonei; muzica este foarte scumpă (aproximativ 4000 euro); ceata activează până în 7 ianuarie</p> <ul style="list-style-type: none"> -ceata de Irozi colindă în Ajun și în prima zi de Crăciun -colindatul: dimineața încep copiii mici cu Steaua (cu o stea de lemn împodobită), urmează copiii mai mari cu Vișlaimul (Irozii; cu o căsuță împodobită care are clopoței), apoi ceata, cu colindul <i>Trei Păstori</i>; în prima zi de Crăciun se colindă rudele și pe 26 se organizează joc la Căminul cultural; urmează baluri, joc -se încearcă <i>Furatul Steagului</i> cetei de feciori -în Ajun de Sfântul Vasile se face <i>Zăuritul</i> de sfântul Vasile, iar de Sfântul Ioan există tradiția <i>ridicării Ionilor la Grindă</i> -înainte de Paști (sărbătoare importantă pentru comunitate): localnicii țin post, se spovedesc, se împărtășesc, în Vinerea Mare merg la biserică la <i>Prohod</i> -de Anul Nou se desfășoară <i>Datul în strai</i>: unul dintre cetași e aruncat în sus de ceilalți și prins într-un strai -în 29 iulie s-au întâlnit <i>Fiii Satului, sub semnul Marii Uniri</i>; a fost dezvelit bustul lui Octavian Paler -nu se mai organizează șezători, dar mai sunt oameni care știu cum era când se organizau (se poate reactiva obiceiul): mamele cu fetele lor se strângeau la o gazdă din vecinătate, fetele învățau să toarcă, șeasă, tricoteze, brodeze; se spuneau glume, se cânta; în apropierea Crăciunului veneau și feciori, să (învețe să) joace și să-și aleagă mîndrută; fetele se întreceau să atragă feciori la șezătorile lor; feciorii veneau de obicei cu muzicanți (cântăret la fluier sau clarinet și toboșar) -în ajun de Sfântul Gheorghe (23 aprilie) toată lumea își pune armindenii la poartă pentru a-i apăra de rele; noaptea feciorii scot și ascund porțițele fetelor, iar ziua vin la acestea să le ude cu apă -aluatul de pâine se frământa, și la sfârșit se <i>închina</i>: se făcea semnul crucii de trei ori deasupra aluatului frământat ca să fie binecuvântate bucatele <p>Extras din Ioan Ciungara: <i>Lisa – Istorie și tradiții. Cetele de feciori</i> (2016):</p> <p>Perioada sărbătorilor de Crăciun începe la Sf. Nicolae, cu momentul strângerii feciorilor cetași pentru a-și alege vătaful mare și vătaful mic; după găsirea gazdei, urmează alegerea în funcții a celorlalți cetași: doi sameși, doi cârciumari și doi bucătari; după stabilirea regulilor care trebuie respectate de cetași, încep pregătirile: aducerea brazilor la poarta gazdei, a lemnurilor de foc, învățarea colindelor.</p> <p>Cetașii sunt îmbrăcați cu cămașă albă din pânză, cu poale cu colțișori, cu mânecări și șal cu ciucurei, tricotate din strămătură colorată; cioareci albi din postav țesut în casă și bătut în piuă, strânși pe picior și băgați în cizme negre din piele cu tureac înalt; șerpar din piele care strânge șalul așezat încrucișat peste cămașă și batista din pânză albă de bumbac cu franjuri pe margine și cusută cu trandafiri; cheptar din piele de sub care se văd capetele șalului, lung cât poalele cămășii și, pe deasupra, recălul negru din postav. Fiecare fecior poartă o panglică de tricolor așezată oblic de pe umărul drept și înnodată cu fundă în stânga taliei. Vătaful mare poartă tricolorul pe ambii umeri, încrucișat în față și, pe umărul stâng, o traistă înflorată, gluga. Pe cap cetașii poartă căciuli</p>
--	--

	<p>neagre de astrahan, împodobite cu vâstră cu boboci de trandafir și mărgele, înconjurată cu pene de păun așezate în evantai. În mâna dreaptă, fiecare poartă o măciucă din lemn cu mâner, sculptată.</p> <p>Ceata, însoțită de muzicanți, colindă întâi preotul satului, urmează primarul și apoi, tot satul. În fiecare casă se cântă colinda tradițională a cetei și vătaful mic joacă fata gazdei sau pe soția acestuia. În unele case, la cererea gazdei se cântă o colindă religioasă. Apoi cetașii iau cinstea de pe masă (colac, carne, bani), mulțumesc gazdei și, după ce fiecare dă mâna cu aceasta, pleacă la altă casă. Acolo unde vătaful mare „lasă gluga”, la o fată cu care acesta are gând de însurătoare, părinții acesteia îi poftesc pe cetași la masă.</p> <p>Dimineața, după terminarea colindatului, ceata merge la slujbă la biserică unde cântă o colindă. Apoi, cetașii și fetele merg la primărie pentru a prelua și împodobi steagul cetei. A doua zi de Crăciun, cetașii, împart, la biserică, vin și colac, iar a treia zi de Crăciun, după ce mănâncă împreună cu toți tinerii din sat la gazdă, Ceata scoate jocul în fața Primăriei.</p> <p>Activitatea cetei se termină în ziua de 7 ianuarie, cu masă și joc la gazdă, după participarea la <i>Festivalul cetelor</i> de la Făgăraș.</p>
<p>D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers</p>	<ul style="list-style-type: none"> -cultivarea <i>cucuruzului</i>/ porumbului și grâului -păstoritul -albinăritul -închegatul laptelui -apicultura: mierea, fagurele și propolisul se consumă cu regularitate, pentru proprietățile nutritive și curative, fiind cunoscute ca leacuri
<p>E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale</p>	<p>-<i>Vâltorile de la Lisa</i> (http://www.lavaltori.ro/): Din 1850 și până în prezent Lisa se mândrește cu cel mai vechi sistem de instalații tradiționale prin care se prelucurează lâna, în locul numit <i>La vâltori</i>. Acesta a fost moștenit din generație în generație. Complexul reprezintă un obiectiv turistic care poate fi văzut în funcțiune. În prezent, oamenii din sat și din împrejurimi duc covoarele la curățat. Vâltorile au un sistem care este pus în funcțiune de forța apei care a fost captată. Nu se folosesc substanțe chimice. Totul e ca odinioară. Tehnica este fascinantă într-o lume în care există la tot pasul curățătoarele chimice. Spălatul covoarelor asigură păstrarea culorilor. Păturile din lână țurcană sunt vâltorite șase ore în coșurile în formă de pâlnie, confecționate din scânduri. Apoi se întind și se usucă afară în aer liber, urmând operația de <i>păruire</i>/ pieptănare a păturilor. Apoi se introduc încă șase ore în vâltori, după care se scot, se lasă la scurs și se așază în <i>cuptor</i> la 70 de grade pentru a fi uscate și a se bătători, căci își reduc volumul la jumătate.</p> <ul style="list-style-type: none"> -țesutul la război: în Pojorta fiecare casă avea modelul ei de traistă -la Bucium se țes ii (nevasta protopopuluițese), iar peste Olt, la Cincu, se lucrează costume populare <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -la Lisa muzeu al industriei textile populare, utilaje funcționale: darac, război de esut, două vâltori, piua și grătarele pentru uscare; daracul, sau <i>cheptănătoarea</i> cum se mai spune prin partea locului, avea rolul să înmoaie țesătura, să-i îndepărteze neuniformitățile firelor și să o facă pufoasă; mișcarea rotativă a

	<p>celor două elemente de lemn(suportul pentru țesătură și suportul pentru dinții metalici) este asigurată de apă</p> <p>Lisa: a) Instalații populare în extravilan: joagărele, coșurile de vâltorit. Pentru alimentarea joagărelor cu apă, cu câțiva zeci de metri mai sus se făcea de-a curmezișul albiei un dig de bolovani, lemne și glie, iar o parte a apei era dirijată printr-un canal săpat în pământ numit iaz până la instalație. b) Instalații populare în intravilan: joagăre, moară (construcție din bârne de lemn cioplite și îmbinate în chetori, cu acoperiș în două ape și învelitoare din țiglă solzi. Avea două pietre, una pentru uruială și porumb, una pentru grâu), cazane de rachiu, coș de vâltorit. (Andron, I. G., Instalații tehnice tradiționale din satul Lisa, Țara Oltului. Raport de cercetare , în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 49)</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>-înainte de Crăciun se taie porcul și se fac preparate tradiționale: cârnați de casă, caltaboș, tobă, mușchi afumat, carne afumată, jumeri pentru masa de Crăciun, alături de ciorba de carne de porc și sarmale în foi de varză acră. Cârnații și carnea se afumă, apoi se pun cu untură în borcane de sticlă și se țin la loc răcoros, în cămară sau pivniță (beci).</p> <p>-de Crăciun se făcea cozonac cu nucă și pită cu cartofi, coaptă la cuptor, pe vatră încinsă cu lemne. În prezent cozonacul se face în general la cuptor, în aragaz.</p> <p>-de Paște se înroșesc ouăle, se taie mielul din care se face drob cu verdețuri proaspete, ciorbă de miel cu leuștean și friptură de miel; și de Paști se făcea cozonac cu nucă și pită cu cartofi coaptă la cuptor, pe vatră încinsă cu lemne.</p> <p>-ciorba de salată cu ouă și crește de slănină prăjită</p> <p>-varză călită cu slănină sau/și carne afumată (care putea fi și conservată în untură la borcan)</p> <p>-orez cu lapte, făcut pe plita sobei, la foc mic, în tuci uns cu slănină ca să nu se lipească de fundul oalei și să aibă gust de afumătură</p> <p>-orez/ hurez/ Urez cu prune uscate și afumate; la pomeni se gătea ciorbă și orez cu lapte</p> <p>-scoverzi, clătitele umplute cu dulceață făcută în casă</p> <p>-în prezent s-au dezvoltat păstrăvării în zonă, se poate consuma pește proaspăt</p> <p>-Elena Ganea (sucăcița) gătește la nunți, botezuri, pomeni (Pojorta, nr. 71).</p> <p>-Adrian Neag din Făgăraș are multe informații despre gastronomie: 0740885674.</p>

Data: 19.07.2018/26 noiembrie 2018/ Locul: Primăria comunei Lisa, domiciliu fam. Ciungara, Pojorta/Operatori interviu: Andreea Mardache și Ioana Atudorei

Observații:

-domnul Ciungara a reușit să refacă arborele genealogic al familiei sale începând cu anul 1744; deține colecții de fotografii vechi, inclusiv cu cetele de feciori, pe care le poate aduce la expoziție

- cu ajutorul Primăriei Comunei Lisa, dl. Ciungara a editat două broșuri: *Lisa – Istorie și tradiții. Cetele de feciori* (2016) și *Breaza – Istorie și tradiții. Cetele de feciori*. Făgăraș: Editura Negru Vodă (2017)
- problemă (semnalată de dl. Ciungara): nu sunt organizate și folosite arhivele bisericesti
- domnul Ciungara dorește să se implice în înființarea unui muzeu al comunei Lisa, prin cumpărarea casei vechi de lemn de către autoritățile locale
- trasee turistice - se pot include: Mănăstire de la Breaza, Colții Brezii, Ruinele Cetății Negru Vodă, sat Breaza, Cabana Urlea, Satele de vacanță Lisa și Breaza, Lacul Urlea, O casă din lemn veche de la 1870 care nu mai e locuită, dar este întreținută, Biserica din Pojorta din 1904 (a fost biserică greco-catolică), joagărul de la Breaza, schitul de la Breaza, bustul lui Octavian Paler

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei MÂNDRA

Specialiști: Ioana Zară- Muzeul de Pânze și Povești, Maria și Ionică Zară

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<p>-formule de adresare: <i>Nene, Lele, Leică, Leicuță</i> (mai tânără); porecle după satul de proveniență (<i>Șercăianu</i>) sau atribute (<i>a lu' Șchiopu, Titulescu</i>)</p> <p>-proprietățile erau alcătuite din <i>locuri</i></p> <p>-costumele tradiționale: negru (pentru recale) și alb (pentru sarici și ie), piesele vestimentare exterioare sunt monocrome de cele mai multe ori; pânda țesută în patru ițe pentru pantalonii de vară, pănură albă iarna pentru ciorecii, bărbații poartă tradițional pălării; femeile poartă vara laibăr de postav de culoare neagră, iar iarna cheptar cu blană de miel</p> <p>-în anii 20-30 primăria avea un secretar maghiar, care a intrat în posesia terenurilor pe care săracii satului le puneau drept gaj la crâșmă; secretarul a fost împușcat de pădurarul din Șincă, înțeleș, zic localnicii, cu cei păgubiți</p> <p>-denumirea satului vine de la un cioban mândru, despre sașii din Șona se spune că nu au mai rezistat acolo și s-au mutat lângă Blaj</p> <p>-la Mândra s-a născut Horia Sima, sătenii au suferit în perioada comunistă din acest motiv (toți sătenii cu nume Sima au fost interogați/arestați, mai puțin prof. Beleuță, teolog); Hitler l-a șantajat pe Antonescu cu înlocuirea lui cu Horia Sima; fratele lui Horia Sima, Rațiu, a fost între spionii parașutați și arestați în Ardeal, a fost trimis în Siberia, s-a întors în anii 60 și a trăit în Mândra: poliglot, a trăit din meditații, nu a vrut să lucreze pentru comuniști</p> <p>-legendă: movilele de la Șona sunt noroiul curățat de un uriaș de pe încălțări; localnicii cred că ascund comori</p> <p>-„babele s-au îngropat cu căiță și poleselnic”</p> <p><i>Din interviul FI. Olteanu:</i></p> <p>-la scoala din Mândra sunt fotografii cu localnici în port</p>
B) Artele spectacolului-inclusiv muzica	<p>-în 1987 ansamblul din Mândra a prezentat cu succes obiceiul <i>Cununa la Cântarea României</i> (locul II)</p>
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p>Șezătoare, Ceata de feciori, Sânzienne, Cununa secerișului</p> <p>-a fost reconstituită <i>Șezătoarea</i> (2016), în legătură cu reconstituirea ca spectacol a nunții tradiționale</p> <p>-zestrea miresei era alcătuită tradițional din locuri, doi cai/ boi, bivoli, mobilă (făcută la Făgăraș), perne, țoale etc. și se striga</p> <p>-la Ispas se organiza joc „Între hotare”, participau toate satele din jur, sătenii veneau cu căruțe împodobite</p> <p>-<i>ceata de feciori</i>: alcătuită din nouă membrii, dintre aceștia se alege vătaful mare, vătaful mic, crâșmarul; lor le corespund nouă fete, care merg la colindat</p>

	<p>cu feciorii la biserică; fetele poartă alte costume în fiecare zi de Crăciun; ceata colindă în Ajun, începând cu preotul, dascălul, primarul; se organizează joc în fiecare zi de Crăciun, de Anul Nou, Bobotează și Sf. Ioan</p> <p>-<i>Plugarul</i> nu se mai organizează, era în tradiția satului</p> <p>-la <i>Sânziene</i> fetele se prind surate cu cele din Șona</p> <p>-<i>Cununa secerișului</i> se ducea la gazdă (cel care a ieșit primul cu plugul), trebuia udată; nu s emai face, s-ar putea relua</p> <p>-Mândra: șezătoarea (Radu, G, Mândra: o experiență etnologică, în etno.brașov.ro, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 3/2006, p. 84); (Șezătoarea la Mândra, în etno.brașov.ro, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 3/2006, p. 131-132)</p> <p>-Mândra: nașterea (deosebim perioada sarcinii, momentul nașterii, prima scaldă a copilului, vizitele la casa lăuzei, alegerea numelui, botezul, perioada de după naștere); nunta, înmormântarea. (Obiceiuri din ciclul vieții la Mândra, în etno.brașov.ro, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 3/2006, p. 113-123)</p> <p>-Mândra: Crăciunul (colinda, ceata de feciori), Boboteaza, Paștele (noaptea de Înviere, jocul de Paști – dura trei zile, plugaru în a treia zi de Paști), Rusaliile. (Obiceiuri și sărbători religioase la Mândra, Șercaia: târgurile (târgul de vite, porci și oi, 8.XI., 15.IV., 9 .V., a doua zi de ține târgul slobod: turte, pălării, bocanci, îmbrăcăminte, alimente, unelte etc.) (Viața economică și socială în Șercaia, în etno.brașov.ro, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 3/2006, p. 125-129)</p>
<p>D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers</p>	<p>-calendar cu ceapă</p> <p>-dacă plouă de Rusalii, plouă încă șase săptămâni</p> <p>-dacă e zi cu soare la înmormântare, mortului nu îi pare rău după lumea aceasta</p> <p>-de Medardus „și-a scos sasu’ izmenele la uscat”, dacă plouă, o ține așa șapte săptămâni</p> <p><i>Din interviul L. Fulga:</i></p> <p>-la Rusalii se ieșea la Cruce, se făcea o cruce din grâu și se ducea la hotar, înainte de începerea secerișului</p> <p>-la Sf. Gheorghe se puneau mărcini la poartă și la grajd, ca să nu vină strigoii (despre anumiți oameni din sat se credea că erau strigoii).</p> <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <p>-ceapa roșie din Mândra: la mijlocul lunii martie se plantează ceapa matură la o distanță de 20-30 cm; la capătul tulpinii ei crește o floare sferică ce dă semințe de culoare neagră, care se albesc în timp și se pun la uscat pâna toamna târziu; primavara aceste semințe sunt așezate în apă pentru a se alege, apoi se lasă la uscat si se seamănă în straturi; ceapa trebuie plantată înainte de 1 iunie, deoarece bătrânii satului spun că „cel puțin o zi ceapa trebuie sa doarmă în luna mai”; ceapa se consideră ajunsă la maturitate când frunzele sunt uscate; până la maturitate frunzele cepei se culcă la pământ; ceapa astfel obținută este cărnoasa și nu foarte iute.</p>
<p>E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale</p>	<p>-în tâmplărie, lemnul folosit preponderent este stejarul, urmat de fag; pentru piesele războaielor de țesut se folosește și frasinul; căpriorii și piesele de</p>

	<p>îmbinare sunt din stejar; piesele de îmbinare erau marcate (cu linii similare sistemului latin de numărare) pentru a se identifica perechile care trebuie îmbinate; pentru piesele de mici dimensiuni se folosește alun și mai rar sânger sau corn.</p> <p>-la Șona se amenajează la inițiativa pictorului Ioan Câlțea un muzeu al fierăriei, în fosta remiză PSI</p> <p>-petele galbene de pe cămăși și ii se scot cu săpun de casă și uscare la soare</p> <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <p>-cojocarii, tăbăcarii și pielarii erau cunoscuți</p> <p>-Mândra: Țesutul manual, din in și cânepă pentru îmbrăcăminte, cusută mai apoi cu mână. Țesăturile pentru casă se făceau din lână țurcană, toarsă foarte subțire. Această țesătură se numea lepedeauă. Fețele de masă, cârpele, cearșafurile etc. se țesau din cânepă. (Paliuc, M., Țesutul manual în Mândra, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 4-5/2010, p. 271)</p> <p>-Mândra: fierari (se ocupau și de potcovit); rotari (făceau căruțe complete: „căruțe de așpân” – pentru un cal, căruțe pentru doi cai cu osii de lemn sau fier și „cară” cu jug pentru vite); dulgher (făceau case din lemn, mai apoi după al doilea război din cărămidă confecționată din pământ lutos făcută de țigani. Casele, și cele lemn și cele de cărămidă, aveau o mică tindă în care se intra din curte, din tindă se intra în camera numită „casă”. În tindă se găsea cuptorul de pâine și o sobiță pentru gătit vara. Unele case aveau o cămară, „celar”, fără ferestre, în care se intra din cameră. Camera avea trei ferestre, două la stradă, una spre curte). (Andron, I.G., Meșteșugari din Șercaia și Mândra, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 3/2006, p. 19-28)</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>-plăcintă cu orez: aluat de cozonac întins în tavă, peste acesta se pune un strat de orez fiert în lapte, cu coajă de lămâie, vanilie, rom, peste care se bat ouă</p> <p>-orez cu lapte, cu scorțișoară; făcut cu lapte de bivoliță, nu cu „poșircă de vacă”</p> <p>-plăcintă cu mere: mere tăiate deasupra unui aluat de pâine (fără blar și deasupra)</p> <p>-scoverzi (din aluat de pâine), gogoși (din aluat de cozonac)</p> <p>-cornulețe cu osânză</p> <p>-supă de porc (cu os afumat) dulce, cu cartofi</p> <p>-supă cu tăiței</p> <p>-ciorbă acră cu os și caltaboș fiert (întreg, se scoate la sfârșit), cu orez</p> <p>-sângerete: sângele de porc se strânge, se fierbe cu sare, se dă prin mașina de tocat împreună cu grăsime de la ceafa porcului, se condimentează cu piper, se pune în mașină și se fierbe</p> <p>-„lapte de bou”: prune uscate fierte, cu mămăligă</p> <p>-sarmale, pot fi și de post</p> <p>-ciuperci de pajiște și prune murate, ca gogoșarii</p> <p>-Mândra: pita cu cartofi, plăcinta cu orez, răchie (Radu, G, Mândra: o experiență etnologică, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 3/2006, p. 84)</p> <p>-Mândra: pandișpan tăvălit, plăcintă cu mere, foi cu miere de albină, cașcaval (nașa), cașcaval, învârtite, ciorbă de șalată, tăiței, cozonac. (Bucătăria tradițională la Mândra, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr.</p>

Data 24.07.2018/ 13.02.2019/ Locul: Muzeul de Pânze și Povești, domiciliul Ionică Zară/ Operatori interviu: Florin Nechita, Mihai Burlacu, Daniela Sorea

Observații:

-se poate organiza șezătoare, ca atelier de lucru pentru învățat cusături tradiționale, coordonator dna Maria Zară

-la ieșirea spre Șercaia este un teren neproductiv, acolo a fost descoperit în anii 50 un zăcământ de turbă, au fost extrase trunchiuri groase de stejar

-din interviul Fl. Olteanu: Ileni- sat bogat, personalități; la Râușor în cimitir se află mormântul eroului Grancea

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării Făgărașului

Fișa comunei PĂRĂU

Specialiști: Victor Drăghici-vice-primar Părău, Ion Iepure- Grid, Aurelia Bîță Stoica- Veneția de Jos (0744326857), pr. Alexandru Socaciu- Veneția de Jos
Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<p>-Formule de adresare: <i>Nană, Nene</i> pentru persoanele care nu sunt din neam, <i>Mătușă, Unchiule, Merge treaba?</i></p> <p>-unii săteni au porecle; <i>Puturosu, Bogățanu, Harnica</i> (în Veneția de Jos)</p> <p>-particularități de port: la Veneția de Jos femeile poartă la Paști căița; vara poartă peste căiță cârpa de păr (de import, din Polonia, Boemia); peste rochia (<i>sumnă</i>) din mătase groasă albastră se poartă două șorțuri, cel de dedesubt alb, peste el unul verde sau albastru; peste ia ornamentată cu roșu și negru în țesătură se poartă un laibăr cu flori, cu pânza plisată și călcată; ia are obinzeală și în față se poartă un <i>borz</i>; peste ie se pune brâu (nu curea) de mărgelă cu plântică roșie, apoi o broșă cu fundă; iarna fetele poartă ie cu pumnișori galbeni și androc: o fustă din postav negru, cu broderie sau catifea la poale, șorț de păr cu flori roșii, peste ie pieptar din blană de miel, brodat, pe cap cârpă de păr legată la spate și în picioare cizme tari, portul femeilor e asemănător, dar acestea poartă pe cap cârpe de pluș cu franjuri lucrați manual sau broboade de <i>janilie</i>; portul de la Bobotează e diferit: peste androc se poartă cele două șorțuri, alb și verde/ albastru, iar peste ie <i>ispasul</i>, o vestă din catifea cu flori, tivită cu blăniță de ied, și pe cap cârpa galbenă de mătase cu franjuri, prinsă pe sub ispas.</p> <p>-localnicii cred că la Veneția de Sus pe vale sunt stânci de pe care se aruncau fetele fugărite de năvălitori</p> <p>-localnicii susțin că denumirea satului provine de la coloniștii venețieni stabiliți în Țara Făgărașului pentru a facilita comerțul cu sare spre Veneția italiană</p> <p>-la Veneția de Jos există un muzeu al satului, cuprinzând artefacte meșteșugărești, costume populare, icoane și obiecte de cult descoperite în podul casei parohiale la renovarea acesteia</p>
B) Artele spectacolului-inclusiv muzica	<p>-jocuri: <i>iuțica</i> (în cerc, fetele și băieții se despart și se reunesc), <i>resteu</i> (tot în cerc), <i>învărtită, feciorească, brâu</i>; oricine din sat (Veneția de Jos) poate să fie instructor pentru aceste dansuri</p> <p>-interprete: Cornelia Radocea, Mădălina Radocea (cu piese vechi în repertoriu, provenind din familie de vechi cântăreți)</p> <p>-se încearcă reluarea șezătorilor, în Post, la muzeul sătesc</p>
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p>-despre Turca se poate vorbi cu dl. Popa Iacob din Grid</p> <p>-la Veneția de Jos nănașia se transmite în neam; nașul de botez trebuie întrebat întâi dacă vrea să cunune</p> <p>-cei ce se vor căsători sunt „strigați” în biserică trei săptămâni înainte de cununie;</p>

chemarea la nuntă se face tot cu trei săptămâni înainte (mai demult se făcea în duminica de dinaintea nunții); miercurea de dinaintea nunții femeile merg „cu cinste” (o găină, ouă, lapte, orez, zahăr...); vinerea se fac pregătirile propriu-zise; gustările sunt din gospodăriile proprii, supă cu tăiței, friptură de porc și pasăre, cu piure sau pilaf la prima masă, ciorbă, sarmale, cozonac și prăjituri la a doua; fetele aduc câte o farfurie cu prăjituri; mai demult cele două mese erau în părți diferite, la cei doi miri; mirele se duce cu alai după naș, apoi împreună după mireasă; la mireasă acasă este arătată întâi o fetiță, care este plătită de mire, apoi apare mireasa, care stropește nuntașii cu apă cu ajutorul unui mănunchi de busuioc; după cununie se joacă hora, mireasa trebuie să răstoarne cu piciorul un ulcior cu apă și busuioc, acesta este apoi aruncat peste casă; după horă urmează o purtată și o învârtită; la intrarea în sală nuntașii sunt întâmpinați cu pâine cu sare și rachiu; nașul spune *Tatăl Nostru* pentru a dezlega masa; după prima masă se strigă darul (cu glume); mireasa poate fi furată, ea trebuie păzită; mirele trebuie să își păzească și plosca, altfel nu are din ce să le ofere feciorilor de băut; după prima masă, mireasa își schimbă rochia; a doua zi (luni) nuntașii se strâng pentru „zamă acră”, sarmale și friptură; marți mai urmează o masă în comun, cu cei care au ajutat la pregătirea nunții, de această dată mirii sunt cei care servesc mâncarea; joia seara neamurile se strâng și la mire și la mireasă și sunt sevite cu prăjituri

-la femeia care a născut, neamurile (femei) și prietenele merg cu plocon (o găină, lapte de pasăre, prăjituri), cele care au dus plocon sunt chemate la botez; copilul este luat peste masă când este dus la botez („Vă iau un păgân, vă aduc un creștin!”); nu este necesară prezența nașului la botez; mama este „dezlegată” de către preot la șase săptămâni după ce a născut

-la înmormântare, în Grid se cheamă participanții; în Veneția de Jos: mărtul „se cântă”, e rușine dacă nu; pentru morții tineri se face un „verș”; în casa mortului se acoperă oglinzile, ca să nu vină spiritele; se gătește mărul cu chifle, mere (în număr fără soț), un batic (la femei), mărgelile din prune uscate, două câni de sticlă, două lumânări; sub măr se așează o băncuță, pe ea două chindeauă în cruce, pe ele o farfurie cu mâncarea de la pomană și o găleată cu puțină apă; toate acestea îi revin nașei (și mărul); nașa ține o bucată de epânză în mână până la cimitir, acolo o ține la capul mortului, apoi se desleagă toate legăturile; mărul (pomul) se folosește la mai multe înmormântări, până se strică; în casă, după scoaterea sicriului, se întoarce masa cu picioarele în sus și se deschid geamurile; cana cu apă ținută în camera mortului se fură, e considerată bună de leac

-înainte de Postul Paștilor se organizează *Fosnich*

-Ceata de feciori: se organizează de Sf. Nicolae, când se aleg vătaful mare, vătaful mic, crâșmarul, bucătarul (cel care se ocupă de gestionarea cârnii, cârnaților, pâinii și cozonacului primite de feciori), se angajează iapa (cel care va căra desagii); membrii cetei stau peste zi la gazdă, dar nu mai dorm acolo; colindul cetei începe în Ajun după-masa, cu colindul gazdei, apoi sunt colindați preotul, primarul, profesorii, inginerul, medicul, apoi satul la rând; în casele cu fete se joacă și vătaful mare delege un fecior care să ducă fata la gazdă și la joc; feciorii sunt cinstiți în casă cu rachiu și prăjituri și primesc la plecare bani, pecie de porc, cârnați, pâine, cozonac; la sfârșitul colindatului, feciorii și fetele se sună pe pod, feciorii se spală în râu și fetele le duc prosoape; în prima zi de Crăciun ceata merge la biserică, unde face o donație și colindă; seara e joc, feciorii aduc fetele la joc; în a doua zi de Crăciun joacă bărbații însurați cu fetele, a treia

	<p>zi de Crăciun poate juca toată lumea</p> <p>-în a patra zi după Crăciun se umblă „Cu Domnu’ și cu Doamna” la fete, adică umblă bârdâhoazele: feciori mascați (fată, băiat, țigan, țigancă, Domn, Doamnă), acestea sunt cinstite cu băutură și bani</p> <p>-la Anul Nou feciorii „colindă domnii”, primesc gogoși și rachiu</p> <p>-la Bobotează preotul iese la vale cu crucea și se înmoaie praporii în apă, apoi se organizează joc în Prund, jocul începe cu o <i>purtată</i>, când fetele sunt scoase „la văzut” și se fac perechile; seara se organizează un bal, la Sf. Ioan e joc</p> <p>-activitatea cetei se reia la Paști, în a doua zi se desfășoară <i>Plugarul</i>: vâtaful este purtat pe grapă, are suluri de paie dispuse în cruce peste piept, la râu acesta, împreună cu vâtaful mic și crâșmarul se scaldă „în semnul crucii”, apoi urmează masa vâtafului, la care aprticipă feciori, fete și rude</p> <p>-la Ispas se iese la Cruce sau la Monumentul Eroilor</p> <p><i>Din interviul Vălușescu/Achim:</i></p> <p>- la Veneția de Sus s-a reluat acum doi ani <i>Plugarul</i></p> <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <p>-strigături la <i>purtată</i> în Prund: „ Cine are, cine n-are/ Cine are fată mare/ Să și-o scoată la vânzare”</p> <p>-la șezători femeile lucrează, cântă, spun ghicitori, joacă jocuri de societate (<i>Trenul, Cizma</i>)</p>
D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers	<p>-temperatura scade cu comprese cu oțet de mere, la mâini și tălpile picioarelor</p> <p>-sirop de pătlagină, sirop de brad cu miere, preparat la rece (ținut îngropat)</p> <p>- de Rusalii preotul iese la Cruce pentru sfințirea holdelor</p> <p>Din interviul Fl. Olteanu:</p> <p>-la Grid: la fam. Modorcea poate fi consultată o monografie a bunicului, cu plante</p>
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-la Grid mai funcționează un vechi atelier de fierărie: fierar Iepure Ion; atelierul dispune de unelte vechi, fierarul este dispus să învețe pe cineva mai tânăr să lucreze</p> <p>-la muzeul din Veneția de Jos se află ustensile de tors și țesut, precum și câteva icoane vechi pe sticlă</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>-pentru rețete tradiționale poate fi consultată dna. Maria Boboia, Veneția de Sus (0725457596)</p> <p>-tăițai cu moare</p> <p>-sos roșu cu prune uscate</p> <p>-se pune gem de măceșe în ciorba d efasole uscată, pentru gust</p>

Data 26.09.2018/ Locul: primăria Părâu, fierărie Ion Iepure Grid, domiciliul Aurelia Biță Stoica- Veneția de Jos, muzeul satului veneția de Jos / Operatori interviu Ana-Maria Bolborici, Daniela Sorea

Observații

-Fl. Olteanu: la Veneția de Jos: la școală sunt fotografii vechi, mărite

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării Făgărașului

Fișa comunei RECEA

Specialiști: dl. și dna. Motoc (0748204224; 0268246336)

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<p>-localnicii sunt cunoscuți ca oameni vrednici</p> <p>-storicul comunei Recea este strâns legat de istoricul zonei Țara Făgărașului: în 1765, satul a fost parțial militarizat și a făcut parte din Compania a IX-a de graniță a Regimentului I de Graniță de la Orlat până în 1851, când a fost desființat; există influențe influențe germane și maghiare, deoarece Recea de astăzi a rezultat prin comasarea așezărilor Vaida Recea (în germană Waywodretschén, în traducere: Recea Voivodală) și Telechi- Recea (în maghiară Telekircse), cunoscută și ca Recea Telechiană; comasarea a avut loc după Cel de-al Doilea Război Mondial</p> <p>-oamenii se salută între ei, ca semn al respectului, bucuriei, recunoașterii, apartenenței</p> <p>-bocete, balade, doine, cântece de cătănie. Bocitul la înmormântări (era chiar o bocitoare foarte bună, o vecină a fam. Motoc). s-a pierdut</p> <p>-colinde ale <i>țiganilor</i> (în satul Dejeni, sunt oameni mai scăpătați, veniți de la Dej, și împletesc coșuri; vorbesc în graiul apusenilor, își spuneau <i>băieș</i> și <i>băieșită-băieș</i> înseamnă miner, dar lumea le-a spus țigani și acum și ei își spun romi, mai au niște beneficii, dar nu vorbesc limba romani; poartă fuste lungi, strâmte, crăpate și împodobite.</p> <p>-colinde, strigături la nuntă, <i>Cântecul găinii</i></p> <p><i>Din interviul Fl. Olteanu:</i></p> <p>-la Recea se păstrează steaguri de breaslă; a fost școală germană grănicerească</p> <p>-de la Berivoiera boierul Simion, foarte bogat, inspector în Transilvania (1600?)</p>
B) Artele spectacolului-inclusiv muzica	<p>-au avut ansamblu de dansuri populare, <i>Călușarii</i>, nu mai activează în prezent</p> <p>-spectacolele sunt conturate plecând de la practicile religioase, fiind legate de marcarea sărbătorilor creștine: spectacole de colinde, dansuri populare și balurile organizate la Căminul cultural</p>
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p><i>Ceata de feciori, colindul Bavarilor, zăuritul</i></p> <p>-ceata de feciori: colindele sunt diferite în fiecare sat; <i>Sus în poarta lui Crăciun</i> - e diferit în fiecare sat; uneori melodia este aceeași, dar textul este diferit; cetașii se îmbracă numai în costume populare; în perioada comunistă, unele sate au renunțat la ceată deoarece colindele religioase erau interzise; de aceea, în perioada comunistă se cântau colindele laice (<i>Colinda Cerbului, Colinda leului, Colindă de fecior, Colindă de fată, Răuriță romaniță</i>).</p>

-ceata se formează în ziua de Sf. Neculai, pe 6 decembrie; tinerii care sunt admiși în ceată sunt de-ai satului, adică din sat sau ai căror părinți sunt din sat.

-în prezent Ceata nu se mai constituie în fiecare an, trebuie să existe feciori și buget pentru a plăti lăutarii care însoțesc ceata, trebuie să existe resurse pentru cheltuielile cu mâncarea, lemnele și plata gazdei unde stau membrii cetei, în ceată feciorii intrau pe la 20 de ani, acum feciorii intră în Ceată de pe la 17- 18 ani.

-gazda cetei era o familie înstărită pe vremuri, care îi supraveghea, o familie care făcea cinste satului și care pentru această găzduire primea recunoaștere (era bine văzută, apreciată de săteni), iar părinții „își lăsau copii pe mâini bune” (cu încredere); în ziua de azi nu mai este așa, se caută o casă, de obicei nelocuită, iar flăcăii nu mai sunt supraveheați, sunt de capul lor, acesta poate fi un motiv pentru care nu toți părinții sunt dornici să își lase flăcăii în Ceata de feciori; conform tradiției, cetașii rămân de la Sfântul Nicolae și până la Bobotează acolo, nu părăsesc ceata, excepție fac momentele în care pleacă cu ceata să îi ajute pe cei ce au nevoie de „o mână de lucru”, adică să ajute un bătrân la tăiatul, crăpatul și așezatul lemnului, să îi repare ceva etc; feciorii făceau munci în folosul comunității: ajutau la tăiatul lemnului la școală, căci pe vremea aceea nu era gaz și totul se făcea manual (se tăiau lemnele la fierăstrău, căci nu erau drujbe), prin intermediul cetei tinerii se pregăteau pentru viața socială, se pregăteau și să știe bine să joace, să colinde

- în 6 decembrie feciorii invitau sătenii la *ridicatul cetei*; în ceată feciorii au funcții: vâtaf mare, vâtaf mic, pristav, stegar, crâjmar mare, crâjmar mic, sameș mare, sameș mic; se făcea un fel de tragere la sorți din căciulă pentru desemnarea funcțiilor, dar gazda era interesată ca funcțiile importante să fie ocupate de cei mai vrednici cetași și îi numea pe aceștia în funcția de vâtaf mare și stegar, aceștia erau cei care dirijau ceata; erau invitați la gazdă primarul, dascălul, preotul, părinții și oameni din sat, *domnii satului* luau cuvântul, iar cetașii băteau patru brazi la casa gazdei și doi la Căminul cultural unde urma să se facă jocul. Când se strigau funcțiile cetașilor, nu conta ce scria pe biletul extras din căciulă, ci se zicea ce se stabilise cu gazda; după numirea în funcție în ceată, cei aleși erau ridicați de trei ori (se aruncau în sus) și se striga: Vivat! Vivat!; funcțiile reprezentau o recunoaștere morală a flăcăului, dar și a familiei sale; familia vâtafului mare și a celui mic onorau ceata cu mult mai mulți bani decât restul oamenilor

-în Ajun de Crăciun, înainte de ora 16, ceata merge la Făgăraș la părintele Ciocan (preotul de la catedrală,) care e căsătorit aici în Recea și are și casă aici, pentru ca la ora 16.00 să se înceapă colindatul în sat (fără *domnii satului*); și feciorii preotului au fost în ceată; cetașii se pregătesc cu șase-șapte colinde pentru a satisface toate gusturile, ei învață unii de la alții sau de la oamenii mai bătrâni care știu

-un alt obicei era *Colinda bavarilor* : se obișnuia (obiceiul nu s-a păstrat) ca cetașii să treacă din gazdă în gazdă să colinde, urmați peste 10 minute de *bavari* (vecinii, bătrânii, care colindau și schimbau discuții cu gazda care îi servea cu rachiu și cozonac, pentru ca mai apoi să plece împreună cu ei mai departe la

	<p>colindat)</p> <p>-în prima zi de Crăciun se făcea masă cu părinții, cu gazda la care s-a stabilit ceata, apoi erau colindați <i>domnii satului</i> (preotul, primarul, profesorii, învățătorii) în Recea; părinții cetașilor mergeau cu ei la colindat ca să aibă grijă de ei și să-i sprijine; acum nu se mai păstrează acest obicei; la gazdele unde erau fete se puneau neapărat colac și coaste sau pecie pentru ceată și apoi din carnea adunată făceau mâncare; după ei venea <i>iapa</i> (un bărbat mai puternic, cu traista mare, care aduna pecia, colacii)</p> <p>-în a doua zi de Crăciun cetașii mergeau la biserică, apoi mâncau acasă la gazdă; ulterior colindau și în satele vecinilor ca să mai câștige niște bani, dar și pentru că părinții <i>se trăgeau</i> din satul vecin și-și doreau să meargă să-și colinde și bunicii; se colinda în primul rând ceata din satul vecin, în semn de recunoaștere și după aceea colindau unde doreau ei; colindatul cetei echivala cu recunoașterea cetei din satul în care se aflau, cu faptul că sunt pe teritoriu străin, și cu cererea permisiunii de a colinda pe teritoriul celeilalte cete; apoi se întorceau și mergeau după steag acasă la fata unde acesta era deja împodobit; cea mai <i>răsărită</i> dintre prietenele (iubitetele) cetașilor primea fetele la casa părinților ei pentru <i>gătitul</i> steagului; timp de patru-cinci zile, între 6 decembrie și Crăciun găteau steagul care era purtat apoi de ceată; la casa fetei unde a fost împodobit se organiza <i>ridicatul steagului</i>; ca să scoată jocul la sală sau în bățatură se duceau la fata respectivă și luau steagul care era sub formă de cruce și era păzit, pentru că putea fi furat și atunci steagul trebuia plătit în bățatură, erau pedepsiți; la casa fetei se mergea cu lăutarii și se juca, apoi veneu cu fetele care erau îmbrăcate în costum popular și cu o haină de pănură neagră, maronie (stofă, recăl sau frijură) țesută în casă ca să țină de frig, făcută de croitorul satului; cu toții plecau cu chiuitori, cu strigături și tot satul știa că <i>se scoate jocul</i> și se duceau la Căminul cultural.</p> <p>-când începea jocul, feciorii aveau de introdus fetele tinere la joc, <i>să le bage la joc</i>, părinții fiind foarte încântați; unde sunt fete tinere sau neveste tinere se dansa; când venea ceata la Cămin, mamele erau deja venite cu fetele și stăteau pe margine; dacă erau mai multe fete decât cetași, un cetaș luau câte două sau trei fete la joc; era un moment foarte emoționant, pentru fete, dar mai ales pentru mamele lor; feciorii trebuia să aibă grijă să nu li se fure căciula sau steagul, căci acestea se răscumpărau</p> <p>-în a treia zi de Crăciun, de Sfântul Ștefan se ieșea din nou la joc; se ieșea la joc până la Bobotează și de Sfântul Ioan se făcea un joc mai scurt, căci ceata se desfăcea și se pregăteau să meargă la casele lor; cu banii primiți feciorii plătesc muzica și alte cheltuieli și organizează o masă pentru părinți</p> <p>-la Anul Nou cetașii se adună în grupuri de doi sau trei, se îmbracă în cojoc și, cu muzica după ei, ies la <i>zăurit</i> (la urât), unde primesc bani și scoverzi; dacă e fată în casă, iese ea în ușă, dacă nu, iese nevasta; zoritorii au o traistă mare, adună scoverzile acolo și le oferă gazdelor din cele adunate deja.</p> <p>-de Bobotează se merge la biserică, apoi se iese la vale și se practică <i>aruncatul crucii în apă</i> de către preot; crucea este scoasă de către un cetaș (în Recea apa nu este adâncă)</p>
--	---

-obiceiul cinstitului: atunci când un om îți călca pragul, îl cinsteai (serveai) cu rachiu, și prin asta îți făceai ție cinste; se bea puțin, așa cât credea fiecare, era o bucurie că *ți-a călcat casa* (că te-a vizitat) și aceasta era răsplată; se duceau vecinii unii la alții și mai schimbau câte o vorbă la gura sobei (la lumina dată de jarul din sobă), căci pe atunci nu era curent electric, iar gazul pentru lampă era scump.

-obiceiuri de nuntă: nunta era a satului, era invitat tot satul; înainte cu câteva săptămâni de nuntă, părinții fetei și ai băiatului se urcau în căruță și mergeau împreună la cumpărături; căruța era frumos gătită; atunci se cumpărau verighetele, hurez, sare; mâncarea se făcea de bucătăreșe; joia se făceau tăiței și se tăiau găinile aduse de femeile apropiate pentru prepararea supei ce urma să fie servită la nuntă; fiecare, la rândul ei, întorcea darul; înainte cu trei zile de nuntă, mergeu chemătorii (doi băieți și două fete) îmbrăcați în costume populare, fetele gătite cu codițe și cu funde roșii în păr, ținândcâte un buchet de flori în mână, iar băieții cu câte un baston gătit, înfășurat cu tricolor; aceștia mergeau din casă în casă și toți sătenii erau invitați la nuntă; foarte important, deși familia mirelui, miresei, nașii se duceau înainte cu o săptămână, două, să invite oamenii la masă, cel care era invitat de către chemători, chiar dacă nu era invitat de părinții mirelui, miresei sau nași avea dreptul să vină, să participe la nuntă; dar unii nu prea mergeau, mergeau de obicei după ce se ridicau de la masă; primii veneau tinerii; nunțile se făceau acasă pe timpuri, că nu erau Cămine culturale, se făcea în curte, în șură, în grădină; tinerii îi invitau astfel: *V-o rugat domnul mire și doamna mireasă să poftiți un ceas, două la masă, că dacă vor trăi și ei v-or potrivi* (adică și ei vor veni).

-*nașii de pe curte* puteau avea pretenții pentru că te cunună; trebuia să-i iei nașei un cadou, ce vroia nașa; cadoul era oferit la masă; dacă își dorea stofă pentru un costum, aia trebuia să îi cumperi, ca un fel de recompensă; se spunea că nașii aveau grijă la dar în funcție de cadou.

-sâmbăta seara se făcea turtă, iar luna după nuntă, câțiva prieteni foarte apropiați ai familiei, părinții și nașul cu un grup restrâns de câțiva prieteni veneau la turta miresei; se făcea o masă modestă, turta făcută sâmbăta înainte de nuntă era tăiată în bucățele mici, mici și oaspeții adunați o luau din șorțul miresei

-meniul de la nuntă era foarte modest: zupă de teiței, găluște cu hurez (sarmale) și la urmă hurez cu lapte, băutura o jumătate de rachiu la o familie și o sticlă de vin; oamenii puteau să își ia băutura acasă; ca recompensă și ajutor pentru tânăra familie se dădeau banii, iar *darul* (suma de bani primită) *se striga* și astfel fiecare știa cât a dat celălalt; suma era foarte modestă, era 5 lei darul de fecior, iar un fecior bea de 10 lei; banii erau alții (aveau altă valoare, salariul unui învățător era de 30 de lei), nunțile nu se făceau ca să iasă bani, dacă nu ieșau în pierdere, erau bucurați

-nașa primea de la organizatorii nunții, prin intermediul *sucăcioaiei* (bucătăreasei), o găină frumos gătită (împodobită), împreună și cu un kil de rachiu și se interpreta *Cântecul găinii* care avea niște versuri aparte și niște strigături de laudă a găinii; pe lângă găina respectivă, nașa mai tăia și ea niște

	<p>găini, mai primea altele, și se făcea o masă la nași, numită <i>La găini</i>; toți invitații nașului care fuseseră la nuntă și dăruise (că nașul avea întotdeauna invitații lui, câteva familii) erau invitați acum la masă de către nași; ei erau numiți <i>oamenii nașului</i> și erau foarte respectați; drept răsplată că s-au dus la nuntă și au dăruit stăteau la masa principală, adică masa la care stăteau mirele, mireasa și nașii; părinții mirilor nu stăteau cu mirii și nașii la aceeași masă</p> <p>-a doua zi după nuntă urma <i>scosul la vale</i> (care în prezent a fost înlocuit cu un joc țigănesc, iar tinerii închiriază îmbrăcăminte țigănească, se bea mult); rolul acestui obicei, scosul la vale, era transmiterea de la bătrâni la tinerii căsătoriți a noilor îndatoriri ale tinerilor; mersul la vale era expresia unității prietenilor apropiați în jurul tânărului căsătorit; a doua zi după nuntă (nunta se încheia seara, nu ținea, ca acum, până a doua zi dimineața) îl puneau pe mire pe un scaunel și apoi îl luau pe umeri și mergeau la un curs de apă (ulterior, au început să-l pună într-un car împodobit), ajunși la vale, îl puneau pe mire în apă, pe un scaun și îl mai stropeau din când în când, dar nu foarte tare; mireasa trebuia să vină cu un prosop; era prezent lăutarul, se aducea rachiul sau alte băuturi și se făcea horă, un brâu; dacă nu era adus rachiul, mirele stătea în apă până era adus rachiul</p> <p>-mai era un alt obicei care simboliza transmiterea noilor îndatoriri către tinerii căsătoriți: era pus într-un jug capul familiei bătrâne și apoi transmitea jugul tânărului căsătorit, iar mama tinerei căsătorite, lua ițele (prin care se trec firele de la războiul de țesut), în curtea în care urmau să rămână tinerii (de obicei, rămâneau în gospodăria băiatului) și jucau (mama fetei cu ițele, tatăl băiatului cu jugul) o învărtită, tinerii jucau și ei, apoi, tinerii luau jugul, respectiv ițele: din acel moment noua familie prelua noile îndatoriri.</p> <p>-botezul era mai simplu decât acum: se mergea la biserică și apoi acasă, cu nașii, se făcea schimbul de haine</p> <p>-societate de vase (țeich): se uneau mai multe familii și cumărau vase, tacâmuri, mese, scaune, etc. pentru nunți, înmormântări (membrii asociației le foloseau gratuit, sau le închiriau altora care nu erau în această asociație); în prezent, a cumpărat primăria pentru sală; înainte nunțile se făceau la Căminul Cultural, și înainte de a fi Căminul, se făceau acasă (în curte, în șură).</p>
D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers	<p>-cultivarea <i>cucuruzului</i>/ porumbului și grâului</p> <p>-păstoritul</p> <p>-albinăritul</p>
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-morăritul (fiind râuri mari): mori și joagăre la Dejani, Recea, Săvăstreni, Berivoi; moară pe apă la Dejani, moara Șofronica – este foarte veche (este pe apă și piatră); în prezent mai este moară la Dejani și Berivoi; la Dejani, la moară, au și cazan de țuică.</p> <p>-era piuă la Berivoi, cunoscută în toată Țara Făgărașului</p> <p>-era o presă de ulei la Recea</p> <p>-la Dejani se împletesc coșuri</p> <p>-închegatul laptelui</p> <p>- înainte se făceau clăci de tors și șezătorile, la cei mai înstăriți oameni din sat, în principal la preoteasă, care nu mergea nici la câmp, nici la fân, nici nu țesea,</p>

	<p>dar pânză avea, căci se adunau toate enoriașele din sat și o ajutau și pe ea; acolo se depăneau amintiri și se povesteau câte și mai câte; lâna era apoi folosită pentru haine, pături și alte obiecte necesare în gospodărie</p> <p>-țesutul la război: nu era casă fără război, astăzi poate mai sunt două- trei războaie în tot satul care sunt în funcțiune</p> <p>- tâmparul satului făcea de toate pentru săteni, contra cost</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>-sarmale</p> <p>-ciorbă de pui cu tarhon (cu ceapă, fără morcov – morcovul schimbă gustul): se căleau bucățile de carne și ceapa, se turna apa și se pune tarhonul.</p> <p>-scoverzi</p> <p>-hencleș – o cocă cu urdă, ou și mărar</p> <p>-felii de mămăligă tăiate orizontal foarte subțire cu fir de ață cu brânză și smântână (un strat de mămăligă, un strat de brânză, un strat de mămăligă, un strat de smântână)</p> <p>-ciorba de salată cu ouă și cresteze de slănină prăjită.</p> <p>-varză călită cu slănină sau/și carne afumată (care putea fi și conservată în untură la borcan).</p> <p>-zupă cu teiței de casă.</p> <p>-găluște cu hurez (sarmale cu orez), care se făceau și cu carne, dar și cu morcov, nucă, bureți, paprikă în perioada posturilor.</p> <p>-lapte covăsit</p> <p>-bătutul putineiului ca să iasă untul</p> <p>-zara (se bate foarte bine laptele în putinei după ce se scoate untul)</p> <p>-la pomeni se servea orez cu lapte; în prezent s-a renunțat la orezul cu lapte, deoarece laptele este scump – sătenii sunt bătrâni, nu mai țin vaci</p>

Data: 20.07.2018/ 03.11.2018/ Locul: Recea, casa familiei Motoc/ Operator interviu: Andreea Mardache

Observații:

- lucrarea de diplomă a domnului Motoc (o are pe hârtie): o monografie a comunei, cu obiceiuri, tradiții; oții Motoc sunt absolvenți ai Facultății de Filologie, doamna Motoc a fost profesoară de română; au pus în scenă obiceiurile din zonă.

-familia Motoc are o arhivă cu colinde înregistrate pe bandă de magnetofon, au și textul scris, dar nu mai au magnetofon; în școală au amenajat un Centru de Documentare și Informare

=în satele comunei mai există stâne vechi tradiționale în perioada anotimpurilor primăvară-vară-toamnă.

Obiective turistice din zonă :

Recea: Locul unde a fost cazat regimentul de grăniceri de la Orlat, înființate de Regina Maria Tereza la sfârșitul secolului XVIII de la Năsăud până la Orlat pentru a-i apăra pe austro-ungari, de românii, turcii, rușii de dincolo de granița montană; cazarma a fost unde este acum școala veche ; în școala grănicerească s-a învățat în limba germană, maghiară până în 1918/ Joagărul de apă de la Piștoiu (din ungurescul, Pișta); cazanul de țuică de la familia Breneș, care are o parte veche și s-ar putea să se organizeze și o parte de degustare și vânzare / colecția din casa profesorului de sport, Ioan (Nel) Avram, care a adunat obiecte tradiționale, vestimentare și și-a făcut acasă la el un mic muzeu.

Dejani: Mănăstirea Dejani, Valea Dejanului, moara, fântâna veche din secolul XVIII

Berivoi: Mănăstirea Berivoi, care a fost arsă și reconstruită, Valea Berivoiului, Valea Radului

Săsciori: Biserica veche cu ziduri de 70 de cm, cu geamuri mici, cu turla de lemn; se mai face slujbă numai de hramul bisericii/ casa generalului Boieru, unul din puținii generali români, vis-a-vis de școala grănicerească

Gura Văii: -casa lui Ion Gavrilă Ogoranu, unde trăiește sora acestuia.

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei ȘERCAIA

Informatori: CRISTINA POPA- Primăria Șercaia, Mihaela Bontea

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<p>-Formule de adresare: <i>Tanti, Nenea, Leică</i>; cartofi: <i>gogoșe</i> la Vad</p> <p>-valea împărțea satul Șercaia în partea săsească și partea românească (români greco-catolici); pe malul apei spre Hălmeag locuiau (la mijlocul sec. XX) <i>țigani domnești</i>, care lucrau la sași și la români</p> <p><i>Din interviul Florentin Olteanu:</i></p> <p>-la Hălmeag: prof. Ana: expoziții de fotografii, tradiții maghiare; la biserica maghiară se află un bust al împărătesei Sissi și o Biblie foarte veche</p> <p>-la Vad se păstrează tradiția greco-catolică</p> <p>-George Maior: <i>O pagină din luptele românilor cu sașii pe terenul social, cultural și economic, Șercaia 1809 – 1909</i>, București, Ed. Tipografiei "Universala", Iancu Ionescu, 1910</p>
B) Artele spectacolului-inclusiv muzica	<p>-Lavinia Gheorghe (0736505111)</p> <p>-colindă la fată: <i>Veselește-te, creștine</i>; la fecior: <i>Colinda lui Adam</i></p> <p>-în perioada interbelică a existat o fanfară țărănească, pregătită de învățător, în Șercaia</p> <p>-la sărbători și petreceri se cântă romanțe: <i>Trecea un car cu patru boi, Mă dusei să trec la Olt...</i></p>
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p><i>Plugarul, Sărbătoarea Narciselor, Ceata de feciori, Armindenii la Rusalii</i></p> <p>-a doua zi de Paști se organizează <i>Plugarul</i></p> <p>-la 21 Mai (de Sf. Constantin și Elena): <i>Sărbătoarea Narciselor</i>, la Vad</p> <p>-clacă în șură la curățat porumbul, cu vecinii și finii; gazda pregătea scoverzi și gogoși; glume cu substrat erotic</p> <p>-se organiza clacă și la cules</p> <p>-în vremuri de secetă, preotul român ieșea cu icoane și prapori la hotar pentru slujbă</p> <p>-<i>ceata de feciori</i> face <i>serenade</i> de Sf. Nicolae; ceata colindă în Ajun și este însoțită și ajutată de bărbați căsătoriți; separat de ceata românilor, colindă și ceata romilor, care cer permisiunea la fiecare gospodărie; acolo unde sunt fete, acestea sunt jucate în casă de către feciorii colindători, români și romi</p> <p>-căsătorii împărțeau cu feciorii dreptul la joc: în prima zi de Crăciun, în ziua de Anul Nou și de Sf. Ioan jucau cu prioritate cei căsătoriți (feciorii și fetele doar dacă mai era loc), în celelalte zile de Crăciun și a doua zi de Anul Nou jucau tinerii, la Bobotează toată lumea</p> <p>-tinerii sași, români și unguri (din Hălmeag) se invitau reciproc la balurile lor</p> <p>- în februarie aveau loc balurile mascate ale sașilor</p> <p>-la Paști (în prima zi) fetele erau stropite cu găleți de apă sau erau udate la vale: „Aveți</p>

	<p>o floare/ o udăm să crească mare!"; stropitul se încheia cu o petrecere la iarbă verde; mai târziu apa a fost înlocuită cu parfum</p> <p>- la Rusalii feciorii puneau armindeni la porțile fetelor; dacă nu le plăcea fata, armindenii erau mici sau desperecheați (de înălțimi diferite)</p> <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <p>-Zilele Hălmeagului: obicei păstrat de comunitatea maghiarilor din satul Hălmeag, cunoscut și sub denumirea „Reîntoarcerea fiilor satului”; au loc slujbe religioase, parade ale portului popular și petreceri câmpenești</p> <p>-Șinca Nouă, Șinca Veche, Drăguș, Ucea de Jos, Vad, Viștea de Sus: Dealul Mohului (Babonea, A., Dealul Mohului. Obicei agrar din Țara Oltului – reluări după Ion Ionică, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 85)</p> <p>-Șercaia: târgurile (târgul de vite, porci și oi, 8.XI., 15.IV., 9 .V., a doua zi de ține târgul slobod: turte, pălării, bocanci, îmbrăcăminte, alimente, unelte etc.) (Viața economică și socială în Șercaia, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 3/2006, p. 106)</p> <p>-Șercaia: nunta (mirii îmbrăcați românește, cântecul miresei) (Dogaru, A., Nunțile din Șercaia. De la memorie la descrierea etnografică, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 3/2006, p. 57)</p>
D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers	<p>-informatori disponibili: Șercaia: Sofron Pora (nr. 7), Lavinia Gheorghe (0736505111)</p> <p>-dacă în 2 februarie era gheață pe Olt, iarna era pe sfârșite</p>
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-cos ii: Maria Gaspa (nr. 36) și Cornelia Opaiț (nr. 396)</p> <p>-se închistresc/ încondeiază ouă; prin anii 50 toate femeile din Șercaia știau să încondeieze</p> <p>-se cultiva cânepă, unii săteni știau să împletească sfoară din cânepă</p> <p>-Șercaia: Prelucrarea lemnului și a fierului (componente ale carului, unelte tradiționale, căruțe, juguri pentru vite, sănii, războaie de țesut etc.). Au existat meșteri curelari și frânghieri. (Andron, I.G., Meșteșugari din Șercaia și Mândra, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 3/2006, p. 19-28)</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>-de vorbit cu Elena Moldovan, Vad, nr. 62</p> <p>-<i>ciorba mășinii</i> (la treierat): ciorbă de oaie cu leuștean, cu gogonele</p> <p>-ciorbă de salată cu slănină</p> <p>-caltaboș, tobă, sângerete: cu cimbru</p> <p>-drob de miel: doar cu piper și pătrunjel</p> <p>-lipiu (<i>lichiu</i>) cu griș cu lapte, coajă de lămâie, vanilie</p> <p>-lipiu cu mere</p> <p>-pâine coaptă în foi de varză</p>

Data 24.07.2018, completare 06.02.2019/ Locul Primăria Șercaia, domiciliu Mihaela Bontea/ Operator interviu Gabriela Rățulea/ Daniela Sorea

Observații: -s-ar putea organiza mini-tabere de primăvară, unde copiii să învețe să încondeieze ouă

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei SÂMBĂTA DE SUS

Specialist: Moldovan Adina (soția preotului și directoarea Școlii Gimnaziale Sâmbăta de Sus; tel. 0765310921)

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

<p>A) Tradiții și expresii orale</p>	<p>-la înmormântarea tinerilor se alcătuieste un verș, pe o structură care rămâne de la o persoană la alta, acesta conține referiri la viața celui decedat, cu accent pe cauza morții; sunt în sat femei care compun astfel de verșuri</p> <p>-se mai întâlnesc bocitoare la înmormântări, acestea <i>se cântă după mort</i></p> <p>-la nunți: chiuituri / strigături, din partea ambelor familii; nu vine cineva special la nuntă pentru strigături, de obicei sunt persoane dintre nuntași</p> <p>-legenda satului Sâmbăta de Sus: Departe, înspre Braniște, era în vremea veche un mănunchi de case, împrăștiat pe toată suprafața pe care se află acum Lacul Vlăgăreștilor...oamenii satului erau necredincioși și nu posteau nici măcar în Miercurea și în Vinerea Mare... numai o singură familie era credincioasă... într-o seară, pe când toți locuitorii erau la șezătoare, au venit doi străini, dintre care unul avea în mână o măciucă...tinerii necunoscuți au început să glumească și să se veselească împreună cu toți ceilalți de la șezătoare, aceasta a durat cam până la miezul nopții, când una dintre fete le-a atras atenția celorlalți că cei doi tineri nu sunt la fel ca toți oamenii: aveau labe de gâscă și mâinile roșii!...vestea s-a împrăștiat repede, numai familia credincioasă nu știa nimic... Unul dintre tineri i-a chemat pe cei credincioși afară, iar celălalt, rămas în casă, a bătut cu măciuca în podea și casa a început să se scufunde împreună cu toți oamenii, din pământ a ieșit apă și a acoperit totul...cei salvați, auzind țipetele celor rămași înăuntru și speriați de urgia ce se abătuse asupra satului, au luat-o îngroziți la fugă și nu s-au oprit decât atunci când n-au mai auzit glasurile celor prinși de ape... la cinci km mai în jos... și s-au stabilit acolo.</p>
<p>B) Artele spectacolului- inclusiv muzica</p>	<p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <p><i>Izvorul Tămăduirii la Mănăstirea Brâncoveanu</i>, anual, în prima zi de vineri după Sf. Paști, este Hramul Mănăstirii Brâncoveanu</p> <p>-există în Sâmbăta de Sus un ansamblu de dansuri populare de copii, coordonat de un coregraf și finanțat de primărie; lecțiile sunt gratuite, școala pune uneori la dispoziție o sală; se învață dansurile din zonă</p> <p>-cele două biserici au coruri care participă și la <i>Zilele satului</i>.</p> <p>-la fostul preot există o arhivă de cântece tradiționale</p>
<p>C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive</p>	<p><i>Ceata de feciori, Irozii, zăuritul, Poarta raiului, bolița</i></p> <p>-colindatul: în Ajunul Crăciunului, colindă ceata de feciori și ceata de Irozi, începând de dimineață și pe tot parcursul zilei; se începe colindul cu preotul, primarul, se colindă apoi profesorii și învățătorii (<i>domnii satului</i>) și apoi ceilalți; în sat sunt niște colinde laice; colindul cetei de feciori este laic, probabil precreștin; sunt primiți de săteni cu colac, carne și bani, sunt însoțiți și de un mic taraf, iar dacă gazda are fete, fac joc în</p>

	<p>casă; ând termină, seara târziu, fac joc în drum, iar apoi, de acolo și până la gazdă cântă <i>Poarta Raiului</i>, trebuie să o cânte de trei ori, până ajung la gazdă.</p> <p>-în prima zi de Crăciun, ceata de Irozi și ceata de feciori participă la Sfânta Liturghie și colindă; colindă la început ceata de Irozi, deoarece sunt mai mici, apoi ceata de feciori; din ce strâng, banii pe care îi strâng, fac o donație la biserică; este foarte important ca ceata de feciori să participe la Sfânta Liturghie și să cânte un colind, numit <i>Poarta Raiului</i> care este o variantă a <i>Mioriței</i>, în care este prezentă Maica Domnului; în ziua de Crăciun, ceata mai merge și colindă la Mănăstirea Sâmbăta.</p> <p>-ceata de Irozi este formată din băieți din clasa a VIII și este compusă obligatoriu din șapte băieți, fiecare având un rol: Irod, cătană, cei trei magi, îngerul și ciobanu; ei nu stau în gazdă, ci se adună doar pentru a colinda, au colinda lor specifică; dintre copiii mai mici colindă și grupuri de fetițe și au un colind diferit (băieții merg cu <i>Steaua</i>, fetițele cu <i>Bună dimineața</i>).</p> <p>-ceata de feciori este formată din băieții care urmează să se căsătorească, adică au terminat armata; ceata nu are obligatoriu un anumit număr de feciori; satul este împărțit în două (Sâmbăta apuseană și Sâmbăta răsăriteană) și există două cete de feciori, care colindă fiecare partea ei de sat, între cele două cete diferă puțin portul (o ceată are o haină neagră, numită <i>recăl</i>, cealaltă ceată nu are), niciodată nu s-a făcut o ceată comună</p> <p>-ceata se constituie de Sfântul Nicolae și cetașii stau la o gazdă; în general, feciorii pot părăsi ceata numai cu acordul vătafului mare; când părăsesc ceata, au un timp prestabilit cât au voie să fie plecați, dacă nu se întorc la timp, sunt pedepsiți (sunt legați și plimbați prin tot satul să fie făcuți de rușine), iar la joc trebuie să joace ce vor ceilalți sau trebuie să plătească ceva; trebuie să meargă mamele lor să gătească, cel cu funcția de cârciumar trebuia să-i servească pe toți cu băutura; în sat, pe lângă bani, primesc colaci și carne; în perioada cetei, feciorii au activități comune, se îmbracă la fel, colindă, își cumpără haine la fel; vătaful mare este cel care conduce ceata, vătaful mic are rolul de a invita fetele la joc; era important să aducă toate fetele în joc deoarece în ajun de Sfântul Vasile, pe 31 decembrie, înainte de Revelion, sunt <i>zăurite</i> și fetele care au fost jucate (o urare cu numele fetei); până la Crăciun, activitatea cetei se reduce la pregătiri: se caută o gazdă (aici se pun brazii uriași, astfel încât oricine să știe unde e ceata), se învață colinde, se arvunesc lăutari, se cumpără băutura și lemnele, se pune la punct îmbrăcămintea și podoabele, cetașii mergeau în șezători pentru a obține ajutorul fetelor în vederea împodobirii bățului cu sute de ciucuri multicolore; la costumul popular obișnuit de Crăciun se adaugă podoabe specifice cetei: pe căciulă se prinde o vrâstă cu pene de păun, iar în mână fiecare fecior poartă bățul împodobit cu ciucuri.</p> <p>-în 24 și 25 decembrie nu se face joc, jocul începe din 26 decembrie și se face în fiecare zi de sărbătoare, iar seara se face bal; la joc poate participa oricine, dar la bal nu (se plătește, și de obicei merg tinerii); de obicei în perioada sărbătorilor de iarnă se fac două- trei baluri; de Sfântul Ioan este ultimul joc al cetei.</p> <p>-există o problemă financiară în ceea ce privește constituirea cetei, deoarece muzica este foarte scumpă (deși domnul primar s-a oferit să susțină financiar ceata) și în sat există două cete și contractează două formații</p> <p>-<i>bolita</i>: o țigancă se maschează într-un animal, vulpe, oaie și sperie duhurile rele;</p>
--	---

	<p>poartă o mască</p> <p>-<i>Zăuritul</i>: seara, în Ajun de Sfântul Nicolae, Sfântul Vasile și Sfântul Ioan se merge seara la persoanele care poartă numele celor trei sfinți și se fac urări. De Sfântul Nicolae și de Sfântul Vasile merge și ceata de feciori, de Sfântul Ioan merg copiii</p> <p>-în 1 ianuarie merg doar copiii cu Plugușorul pe la toată lumea și separat zăuresc pe cei cu numele Vasile</p> <p>-în ajunul Bobotezei cetașii îl însoțesc pe preot cu botezul prin sat</p> <p>- în ziua de Bobotează, merg de dimineață la biserică, iar când se iese la râu pentru sfințirea apei, sar în apă după cruce; se crede că cel care aduce crucea preotului se însoară în acel an</p> <p>-de câțiva ani se organizează <i>Zilele Constantin Brâncoveanu (Zilele satului)</i>, satul este pe moșia lui (este mănăstirea, este și Castelul brâncovenesc și una dintre bisericile din sat este ctitorită de Constantin Brâncoveanu); evenimentul are loc de obicei în 15-17 august; în primul an s-au organizat la mănăstire, în anul următor la Castelul brâncovenesc (a fost și o expoziție de costume populare, s-a cântat Balada Brâncovenilor și muzică populară).</p> <p>-pe vremuri, la nuntă, mirele și mireasa se îmbrăcau în costume populare și mergeau prin sat, cu alai, să cheme la nuntă. Sâmbăta seara se făcea turta miresei, iar duminică era nunta</p> <p><i>Din interviul Vălușescu/ Achim:</i></p> <p>-a fost studiat obiceiul de nuntă</p>
D)Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers	-ia ciumei: în aceeași noapte femeile trebuia să toarcă, să urzească, să țeasă și să încheie o ie pe care o aruncau pe câmp pentru a fi păzit satul de ciură
E)Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-războiul de țesut: sunt femeile care încă țes costume populare (ie, șurț), covoare</p> <p>-există în sat un bărbat care coase cheptărițe (ilic) pentru costumul popular și un bărbat care coase șerpăre (din piele și țesătură înflorată).</p> <p>-culorile tradiționale ale costumului sunt alb și negru, dar se mai fac și cu alte culori, după dorința cumpărătorului</p>
F)Gastronomie și practici culinare	<p>-scoverzi și gogoși - se fac în mod tradițional de Anul Nou</p> <p>-orez cu lapte la pomeni</p> <p>-uscățele (gogoși împletite), de obicei de sărbătorile mari, la fel și cozonac de sărbătorile mari.</p> <p>-la nuntă se face supă de pui cu tăieței; chiar dacă se face nunta la o pensiune, sunt duse găini din care să se facă supă; în joia dinaintea nunții, femeile se întâlnesc să facă tăieței de casă pentru supă, cu ouă de casă; miercurea invitații la nuntă vin cu plocon la miri (cu ouă, făină, lapte, ulei), din care se fac tăieței.</p> <p>-oamenii mai au vaci, bivoli (dar foarte puțini), capre – tinerii sunt plecați, iar bătrânii nu mai pot avea grijă de animale.</p>

Data:20.07.2018/ 03.11.2018/ Locul Școala Gimnazială Sâmbăta de Sus / Operatori interviu: Andreea Mardache și Ioana Atudorei

Observații: -posibile obiective turistice: Castelul Brâncovenilor, este renovat, dar încă nu este deschis/ Mănăstirea Sâmbăta de Sus – Fântâna Părintelui Arsenie Boca/ Trasee turistice spre Cabana Sâmbăta (acolo

este și chilia în stâncă a Părintelui Arsenie Boca) /Biserică brâncovenească în sat/ herghelia Sâmbăta de Jos,
cu cai lipițani

-femei care țes la războiul de țesut;

-într-o casă veche din lemn s-a amenajat la un moment dat un muzeu, dar nu se știe în ce stadiu mai este

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei ȘINCA

Specialiști: Boieru Ioan (fost membru al Junilor Brașovului 1983-1988), Ana Șerbănescu (Anicuța lu' Teușan)

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

<p>A) Tradiții și expresii orale</p>	<p>-în satul Bucium trăiește poetul popular (cum se autodefinește) Gheorghe Zărnescu, 71 de ani (nr.112), laureat al Festivalului Poeților Populari din România „Din toată inima”, Ediția a XIV-a Deva, 22 octombrie 1989.</p> <p>-în satul Bucium: o variantă a baladei haiducului Bălan în care atât versurile cât și linia melodică diferă de varianta întâlnită la Șinca Nouă (a fost cântată, în diverse ocazii, de Gheorghe Zărnescu – nr.112 și Doina Ghircoiaș – 70 A din satul Bucium).</p> <p>-în satul Bucium: un <i>Jurământ</i> al comunei din perioada interbelică: „Jur credință Regelui, supunere Constituției și legilor țării mele; jur să apăr și să sprijinesc interesele comunei”</p> <p><i>Din interviul Fl. Olteanu:</i></p> <p>-la Ohaba a funcționat un centru de învățământ grăniceresc, în limba germană</p> <p><i>Din interviul E. Băjenaru:</i></p> <p>-doar la Perșani se purta o căiță cu cioc pe frunte</p>
<p>B) Artele spectacolului-inclusiv muzica</p>	<p>-jocuri specifice: fecioreasca, cu variante jucate în mai multe tempo-uri (astăzi se joacă destul de rar în comparație cu generația trecută, generație care se distingea prin fantezie, inventivitate); purtata, învățita, brăul, mocăneasca (o variantă a jocului „ca la Breaza” jucată pe perechi); jocurile turcii (vom face referire la capitolul Practici sociale, ritualuri, evenimente).</p> <p>-Soliști vocali: Lucreția Strâmbu, Aurica Mija.</p> <p>- Instrumentiști: satul, comuna în general, avea instrumentiști importanți pe următoarele instrumente: vioară, acordeon, clarinet; din păcate astăzi asemenea instrumentiști sunt doar o amintire.</p> <p>-toba reprezintă un instrument important în jocul popular din Șinca Veche (ca în toată Țara Făgărașului).</p>
<p>C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive</p>	<p><i>Ceata de feciori, Turca, Bătaia Crucii, strigarea găinii</i></p> <p>-ceata de feciori, ca organizație de bărbați tineri, necăsătoriți, este structurată atât în plan orizontal, (prin diviziunea sarcinilor) cât și în plan vertical (prin stratificare ierarhică).</p> <p>-în satul Șinca Veche se păstrează forma arhaică a cetelor de feciori, Turca; ocure de turcă: <i>Cățeaua, Banu’Mărăcine, Romanul</i>, ceată închegată și solidă: organizare riguroasă, joc unic, transmitere responsabilă a colindelor, solidaritate între cetași; ceata nu doarme la gazdă, dar membrii ei își petrec timpul în comun peste zi; ceata se ocupă de organizarea petrecerii sărbătorilor de la cumpăna dintre ani (6 decembrie – 7 ianuarie) prin colindat și organizarea jocurilor în zilele de sărbătoare.</p> <p>-în celelalte sate aparținătoare ale comunei se întâlnește ceata cu steag</p>

	<p>La Bobotează, la Șercăița: <i>Bătaia Crucii</i>, când feciorii din ceată, după slujba de Bobotează, sar în apă întrecându-se în recuperarea crucii; ziua de Bobotează este cea mai lungă zi de joc dintre toate sărbătorile; tot în ziua de Bobotează cetașii împart colacii rămași de la colindatul satului.</p> <p>-la Sfântul Ioan se face la Șercăița „Jocul Butoiului”, cu rost de terminare a proviziilor adunate de ceată și „spargerea cetei” (informator Cucu Sorin, Șercăița, nr. 57)</p> <p>-strigăturile de nuntă sunt, cu mici diferențe, cele ce se întâlnesc pe un areal mai larg în Transilvania; Aurica Mija din Șinca Veche nr. 315 și Doina Ghircoiaș din Bucium nr. 70A sunt recunoscute pentru strigăturile de la nuntă; <i>Strigarea găinii</i> este practică și acum la diverse nunți de către Doina Ghircoiaș, Bucium, nr. 70A.</p> <p>-viața religioasă:</p> <p>-predominant este cultul creștin-ortodox, într-o mică măsură fiind reprezentat și cultul greco-catolic (Șinca Veche); pe teritoriul satului Șinca Veche ființează Schitul „Nașterea Maicii Domnului” ridicată pe ruinele unei străvechi vetre monahale și în vecinătatea <i>Grotei de la Șinca Veche</i></p> <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <p>-<i>Balul Sfântului Ioan</i> : obicei al feciorilor din localitatea Șercăița, ultima petrecere organizată de către Ceata de feciori</p> <p>-<i>Maialul</i> din satul Ohaba: se desfășoară la data de 21.05., cu ocazia sărbătorii Sf.Constantin și Elena; locuitorii satului se adună la Căminul Cultural, fiecare aducândun coș cu diverse preparate culinare; acolo sărbătoresc</p> <p>-Șinca Nouă și Șinca Veche: Nedeile de Sfântul Ilie (Boamfă, I, Sărbători populare și activități economice tradiționale reflectate în onomastica Țării Oltului, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 83)</p> <p>-Șinca Nouă, Șinca Veche, Drăguș, Ucea de Jos, Vad, Viștea de Sus: Dealul Mohului (Babonea, A., Dealul Mohului. Obicei agrar din Țara Oltului – reluări după Ion Ionică, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 85)</p>
D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers	<p>-calendarul cu ceapă: în Ajunul Anului Nou se desprind dintr-o ceapă 12 foi, închipuind lunile anului; pe fiecare foaie de pune sare și se lasă de pe o zi pe alta, apoi se cercetează foile de ceapă, așezate în ordinea lunilor din calendar, și se urmărește cum se prezintă sarea de pe fiecare foaie de ceapă: uscată, umedă sau topită cu totul; așa cum se prezintă sarea pe foaia de ceapă așa va și luna respectivă: cu vreme frumoasă, umedă sau amestecată.</p> <p>-există credința, transmisă de la o generație la alta, că așa cum este vremea în ziua de Florii, așa va fi și în ziua Sfințelor Paști.</p> <p>-localnicii cunosc bine și utilizează plantele tămăduitoare din flora locală</p>
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-meșteri populari: Ghircoiaș Doina, Bucium, nr. 70A.</p> <p>-țesutul: se țese numai pânză albă, meșterii populari din aceste sate țin războiul de țesut în lucru pe toată durata anului, celelalte femei țesmai ales în perioada iernii, perioadă cunoscută ca fiind cea a industriei casnice</p> <p>-pânza țesută „în două ițe” e folosită pentru confecționarea cămășilor bărbățești; tot în două ițe se țese și pânza pentru ii, dar aici se folosesc și „ițișoare” dacă modelele de pe ie sunt țesute, (numărul de ițișoare este în funcție de complexitatea modelului dorit)</p> <p>-pânză țesută „în patru ițe” se folosește pentru confecționarea pantalonilor bărbățești, a țăoalelor și a covoarelor (în Bucium nu se țese pânză „în trei ițe” (sau</p>

	<p>„în lăcrițe”) ca în alte sate; în satele în care se țese acest tip de pânză, ea se folosește numai pentru panatalonii bărbățești la costumul populat de vară</p> <p>-cusutul: la cămașa bărbătească pe piept se cos „munți” sau „creste”, pe unul, două sau trei șiruri; deasemenea, tot pentru piept se fac modele țesute în „ițișoare”, materialul folosit fiind mătasea albă; apoi, această țesătură se taie și se aplică pe piept, pumnași și gulere; pe „pumnași” se cos modele florale sau geometrice, care, de obicei, țin de sat; pumnașii se închid cu găici sau cheutoare; la umăr se coase un fâgurel sau un creț simplu; la iple pentru femei, modelele vechi aveau pe piept aceleași elemente ca la cămășile bărbățești; la modelele noi sunt cusute elemente florale sau geometrice cu ață neagră, dar se aplică, în funcție de sat și o culoare anumită (galben, roșu, albastru).</p> <p>-brodatul: se practică pentru componente ale costumului popular al femeilor: pe cretințe și pe lăibăricile de vară se aplică modele precum trandafirul cu frunză, trifoiul; la cerere se face brădătură „spartă” sau „plină”; pe androcuri (piesă utilizată în costumul de iarnă la femei) se brodează ca și pe cretințe</p> <p>-fustele albe, din portul de vară, se încrețesc pe elastic sau, mai nou, se plisează; plisatul se face utilizând un amestec de apă și făină (amestectul se fierbe, se strecoară și apoi se plisează, la rece, fusta)</p> <p>-la cârpele de pus pe cap, făcute din „pânză de steag”, se înnoadă ciucuri; și fetele și boresele poartă numai cârpe negre, indiferent de vârstă</p> <p>-Muzeul colecțiilor de artă „Gheorghe Radocea” din satul Bucium, deține: icoane pe sticlă, ceramică veche, mobilier vechi de casă țărănească, piese de port pular din toate zonele etnografice ale țării, țesături diverse (ștergare, țoale, covoare, scoarțe), piuă, oale de lut pentru gătit, „vatră cu cujbă” pentru ceaun, cuptor de pită etc.</p> <p>-unele sate dețin mori pentru cereale (moara din Bucium, moara de apă din Ohaba)</p> <p><i>Din interviul Vălușescu/ Achim:</i></p> <p>-Bucium: Doamna Doina Ghircoiaș și fiica lucrează costume populare</p> <p>-la Șercăița au fost cercetate/înregistrate obiceiurile de nuntă și botez</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>Obiceiurile alimentare se structurează în funcție de anotimpuri, posturile de peste an și marile sărbători ortodoxe: Nașterea Domnului, Sfintele Paști:</p> <p>-în Sărbătorile Crăciunului: cărnați, tobă, pecie afumată, costiță afumată, carne friptă păstrată în oale de pământ, sarmale, cătărigi; nu lipsea pita de casă.</p> <p>-de Bobotează: preparate de porc, cătărigi și nelipsita supă cu tăieței de casă.</p> <p>-de Anul Nou: se consumau toate preparatele din carne de porc (nu se mânca carne de pasăre).</p> <p>-după Sfântul Ion se mânca carne mai mult în ziua de duminică, peste săptămână se obișnuia ciorbă de fasole, fasole scăzută, tocană de ceapă, tocană de cartofi.</p> <p>-de Sfintele Paști: din carne de miel se preparau friptură, ciorbă, drob și tocăniță; se făcea cozonac, plăcintă cu griș și plăcintă cu cartofi.</p> <p>-la clacă se serveau scoverzi și rachiu de prune cu piper și zahăr.</p> <p>-la nunți meniul era simplu dar gustos și consistent: supă de găină cu tăieței de casă, pilaf de pasăre, sarmale, friptură de porc și de vițel, pită de casă, cozonac, rachiu, vin și bere.</p> <p>-toamna la culesul prunelor se făceau chiseriță de prune și plăcintă cu prune în aluat de pită.</p>

Data 24.07.2018/ 06.02.2019 Locul: domiciliul Boieru Ioan / Operator interviu: Gh. Roșculeț

Observații

-Muzeul „Gh. Radocea” din Bucium este într-o stare avansată de degradare

-În Ohaba, Bucium, Șercăița ceata se organizează cu intermitențe, îmbătrânirea populației cauzând lucrul acesta.

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei ȘINCA NOUĂ

Specialiști: ing.Dumitru Flucuș, primarul comunei, Mărioara Oaden, bucătăreasa satului

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<p>-se vorbește în grai vechi făgărășean, cu precădere de către cei în vârstă</p> <p>-se cântă încă balada haiducului Bălan, cel ce haiducea în hotarul satului pe Valea Strâmbei (balada este interpretată de Aurel Oaen, nr. 52; același interpret are în repertoriu și frumoasa doină <i>Mult mă-ntreabă iedera</i>).</p> <p>-se mai păstrează încă tradiția <i>bocetului</i></p> <p>-strigături de nuntă se mai aud la nunțile actuale foarte rar (Mărioara Oaden)</p>
B) Artele spectacolului-inclusiv muzica	<p>-jocurile populare specifice satului Șinca Nouă sunt următoarele: <i>fecioreasca, purtata, învârtita, poșovoica, sârba, brâul</i>.</p> <p>-comuna are un ansamblu de jocuri populare renumit în țară, în Europa, Asia, America de Sud (festivaluri internaționale).</p> <p>-există în comună o structură pe vârste a practicanților jocului popular, lucru care permite schimbul de generații, menținându-se performanța artistică la standarde înalte.</p> <p>-corul bisericii este laureat la mai multe ediții ale Festivalului cântecului religios „Buna Vestire” de la Viștea de Jos.</p> <p>-interpreți vocali: Aurel Oaden, Lenuța Șerb, Alina Cernea, aceștia valorificând doine, balade etc. specifice satului (exemplu: Balada haiducului Bălan).</p> <p>-în perioada interbelică exista în Șinca Nouă un teatru popular</p> <p>-comuna are o fanfară, ai cărei instrumentiști sunt copii ai satului; această fanfară a fost înființată în urmă cu câțiva ani și este astăzi una din atracțiile spectacolelor desfășurate la nivel local, dar și în alte zone ale țării.</p> <p>-poet popular: Șerb Anastasia (Năstuca Romanoiului).</p> <p><i>Din interviul Vălușescu/ Achim:</i></p> <p>-în Șinca Nouă primarul coordonează ansamblul de dansuri</p>
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p><i>Ceata de feciori, Turca, Roate de foc, Strigarea peste sat</i></p> <p>-ceata de feciori: în satul Șinca Nouă se păstrează forma arhaică a cetelor de feciori: <i>Turca</i> (identitatea formei de manifestare a cetei din Șinca Nouă cu cea din Șinca veche ilustrează trunchiul comun pe care l-au avut cele două comunități rurale o lungă perioadă la începuturile existenței lor); nu există instituția cetei numită <i>gazdă</i>, feciorii dorm la casele lor și se adună numai pentru activitățile din ceată; în ceata din Șinca Nouă se respectă foarte strict condițiile de intrare în ceata de feciori, cum se spune în sat intră în ceată feciorii dintr-un anume <i>leat</i>; ceata organizează sărbătorile din sat între 6 decembrie și 7 ianuarie (colindat, jocuri etc.); în satul Paltin, ceata este cu steag.</p> <p>-la <i>Bobotează</i> feciorii din ceată intră în apă și se întrec în recuperarea crucii</p> <p>-<i>Roata de foc</i> și <i>Strigarea peste sat</i> două obiceiuri străvechi, revenite în viață culturală</p>

	<p>a obștei Șinca Nouă după o întrerupere de o jumătate de veac; se desfășoară înainte de intrarea în Sfântul și Marele Post al Sfințelor Paști; astăzi obiceiul nu mai are rolul său moralizator-satiric de odinioară, dar păstrează un caracter ceremonial</p> <p>- viața religioasă: constituirea obștei din Șinca Nouă s-a produs când majoritatea populației din vechea vatră a părăsit satul a se păstra în credința ortodoxă; în hotarul obștei Șinca Nouă au existat după trecerea Transilvaniei sub stăpânire habsburgică mai multe vetre monahale, cele ce s-au păstrat fiind Biserica de pe pârăul Flucușeștilor și cea din Poiana Mănăstirii (unde astăzi se află schitul <i>Duminica Tuturor Sfinților</i>).</p> <p>-Șinca Nouă: Roata în flăcări – Lăsata Secului de Paște (Mandap, A., Strigarea peste sat. "Roata în flăcări" din Șinca Nouă, județul Brașov, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 67)</p> <p>-Șinca Nouă și Șinca Veche: Nedeile de Sfântul Ilie (Boamfă, I, Sărbători populare și activități economice tradiționale reflectate în onomastica Țării Oltului, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 83)</p> <p>-Șinca Nouă, Șinca Veche, Drăguș, Ucea de Jos, Vad, Viștea de Sus: Dealul Mohului (Babonea, A., Dealul Mohului. Obicei agrar din Țara Oltului – reluări după Ion Ionică, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 85)</p>
D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers	<p>-se face calendarul cu ceapă</p> <p>-localnicii cunosc bine plantele, bureții și fructele de pădure, precum și utilizarea lor în tămăduirea trupului și în bucătăria locală</p>
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-cojocărit: numai partea legată de cusutul modelelor pe „cheptare” și „cheptărițe” – meșter Itu Mariana – Șinca Nouă, nr.211), argăsitul pieilor și tăbăcitul loc făcându-se la Zărnești de meșterul Pavel Cojocărescu</p> <p>-croitorie tradițională (pantaloni și cioareci pentru bărbați): meșter Ilie Buzdugan, Șinca Nouă</p> <p>-țesut (pânză, șurțuri, ii): meșteri Lenuța Șerb, Mărioara Oaden (a lu Gligore; pânza în „două ițe”: se țesea pânză pentru cămăși și ii, dar și pânză pentru șurțuri (se urzea bumbac și se țesea cu „haras” modele personalizate și în culori diferite); tot în „două ițe” se făcea postav pentru cioarecii bărbătești; la pânza pentru ii modelele se țes adăugându-se „ițișoare”, numărul acestora fiind în funcție de complexitatea modelului; la modelul cu „roituri” pieptul eracusut după modelul bărbătesc cu rânduri; un alt model de ie era cu „rețișori” în rânduri; poalele iilor erau făcute din pânză de fuior pentru că erau mai rezistente; pânză țesută „în trei ițe” sau „în lăcrițe” :în principal această pânză era țesută pentru confecționarea pantalonilor bărbătești, la portul de vară, se țesea în „ trei ițe” și pânză pentru mânecile de la iile femeilor, dar și cârpe pentru vase; pânză țesută „în patru ițe” (se urzea bumbac și băteai bumbac sau urzeai fuior și băteai „feștile”): din ea se făceau sacii de câte cinci măsurii, glugile de la costumul bărbătesc și ițoalele, de pus pe pat și de învelit, obinute urzind lână și bătând tot lână</p> <p>-cusutul (pe ii, lăibăruci, păsturi și androcure): la ii se coseau fodorii la mânecă iar colții se făceau cu „iglița”, la iile cu „șinoare” și cu „trăsuri” și la gât și la mâneci erau cusute manual, la fel se întâmpla și la iile cu rânduri și cu trăsuri și la fodorii și la gât; lăibăruci și androcul purtau modele florale cusute cu ață neagră; păsturile erau brodate la cerere cu brodatură „spartă” sau „plină”, având ca model, de cele mai multe ori, trandafirul; cămașa bărbătească se coase asemănător celei din Șinca Veche</p>

F) Gastronomie și practici culinare	<p>-sărbătorile Crăciunului: pecie afumată, caltaboș, sângeret, tobă, slănină afumată, cârnați, jumeri, „cătărigi” (piftie), ciorba de perișoare, cozonac (simplu sau cu umpluturi diverse), pită de casă, plăcinte specifice satului (cu mere și cu marmeladă)</p> <p>-în noaptea de Anului Nou se mănâncă gogoși</p> <p>-la Bobotează se fac obligatoriu „cătărigi”</p> <p>-de Paști se mănâncă preparate din carne de miel: friptură de miel, tocăniță de miel, ciorbă de miel, drob de miel, cozonac (simplu și cu umpluturi diverse), plăcinte cu brânză, ouă vopsite cu foi de ceapă, pește</p> <p>-de Rusalii se roșesc din nou ouă</p> <p>-băuturile specifice în Șinca Nouă sunt vinul și rachiul de căldare</p> <p>-primăvara sunt consumate urzicile (ciorbă și scăzute), ciorba de salată (sălbatică sau de grădină) și brânzeturi diverse</p> <p>-vara hrana este mai consistentă, pentru a asigura energia lucrărilor de la câmp: supă de găină, tocană de pui, carne de porc la borcan, păpară cu măcăligă și lapte acru, bulz, urdă, telemea</p> <p>- toamna predomină carnea de oaie, brânzeturile (brânză de burduf, telemea)</p>
-------------------------------------	---

Data 26.07.2018/ 06.02.2019/ Locul primăria Șinca Nouă, domiciliuM. Orădean/ Operator interviu Gh. Roșculeț

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei VIȘTEA

Specialist: Florin Ioani – primarul comunei

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

<p>A) Tradiții și expresii orale</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Influența limbii germane în limbajul cotidian: se păstrează cuvinte de origine germană, mai ales în limbajul vârstnicilor, din cauza apropierii de fostele comunități săsești de pe malul drept al Oltului. - În satul Rucăr se păstrează mai multe arhaisme și regionalisme decât în celelalte sate ale comunei deoarece acest sat a fost cel mai puțin influențat de modernizare și de emancipare. - La Viștea de Sus trăiește un erou al rezistenței anti-comuniste în Munții Făgăraș, domnul Chervesiu, decorat recent de președintele României. Este un apreciat povestitor despre această mișcare.
<p>B) Artele spectacolului-inclusiv muzica</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Există înregistrări cu muzică veche ale unui rapsod din Rucăr, dl. Leluțiu, care are un repertoriu local unic și vechi. - Există trei cântărețe de muzică populară originare din Viștea de Jos: dna. Șandru, dna. Cerbu și dna. Marinca (locuiesc în Făgăraș). - Rodica Geamănu din Rucăr este câștigătoare a Festivalului „Floarea din Grădină” și are înregistrări cu piese autentice. - Specia muzicală specifică este doina. - Corurile parohiale, înființate în perioada interbelică, la Viștea de Jos și Viștea de Sus. - Festivalul de Cântări Religioase „Buna Vestire” de la Viștea care se ține pe 25 martie; în 2018 a fost a 13-a ediție. Atrage coruri bisericesti din toată Țara Făgărașului. Pot participa doar persoane care îmbracă portul popular. Festivalul are în jur de 1000 de participanți, din care 400-500 sunt coriști. Se face și o paradă a costumului popular. Anual se alege și o temă pe marginea căreia se discută, de exemplu: Țara Făgărașului, Centenarul Marii Uniri etc. - Tinerii din comună agreează muzica populară, iar la petreceri se ascultă și se dansează aproape exclusiv pe muzică populară. - Dansul „Fecioreasca” este obligatoriu pentru băieții care vor să intre în Ceata de feciori. Ei trebuie să știe, de asemenea, dansuri precum „Învârtita”, „Șchioapa”, „Brâul”; un alt dans vechi este „Purtata” - a fost mai puțin promovat pentru că nu e foarte dinamic. Dar fiecare sat avea „Purtata” specifică. - Viștea a avut o formație de dansuri populare premiată internațional. Acum se încearcă la școală promovarea dansului popular autentic la copii, dar nu se găsesc coregrafi (în general, se fac colaje de diverse dansuri românești, dar nu se învață dansurile locale). Există ideea culegerii de dansuri populare din satele din Țara Făgărașului în cadrul Asociației Țara Făgărașului unde dl. primar Florin Ioani este președinte.

<p>C) Practici sociale, ritualurile și evenimentele festive</p>	<p>Ceata de feciori</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cetele de feciori – în 2017-2018 s-au organizat în două sate ale comunei: Viștea de Jos și Rucăr. Cetele de feciori din Țara Făgărașului sunt recunoscute ca patrimoniu UNESCO. La Făgăraș are loc anual un festival al cetelor. Cetele se organizează ad-hoc, instituțiile comunității nu intervin. Se organizează pe 6 decembrie de Sfântul Nicolae și durează până pe 7 ianuarie de Sfântul Ion. Elementele de organizare diferă de la sat la sat. În fiecare zi de sărbătoare se organizează joc la căminul cultural. Cetele păstrează și alte obiceiuri, precum zoritul la fete sau colindul la biserică. - În Viștea, ca în toată Țara Făgărașului, oamenii sunt mai puțin comunicativi decât în alte părți ale României, aspect vizibil în organizarea gospodăriilor (porți și ziduri înalte, spații unde nu se intră decât la evenimente – precum „casa bună” sau „casa de dinainte” poziționată spre stradă și având un caracter aproape sacru). Aceste camere ar putea fi utilizate pentru a caza turiști, dar în realitate nu se întâmplă acest lucru, perceput ca o posibilă încălcare a intimității. - Fiecare sat din comună are colinde specifice. Cetele de feciori cântă colinde și păstrează unicitatea acestora. <p><i>Din interviul I. Gliga:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - la Înălțarea Domnului – Ziua Eroilor e Hramul bisericii Viștea de Jos (iunie); în octombrie se sărbătorește Ziua recoltei <p>-Șinca Nouă, Șinca Veche, Drăguș, Ucea de Jos, Vad, Viștea de Sus: Dealul Mohului (Babonea, A., Dealul Mohului. Obicei agrar din Țara Oltului – reluări după Ion Ionică, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 85)</p> <p>-Drăguș, Viștea de Sus: Mărul mortului (Kronberger, R., „Mărul mortului” – obiect ritual de înmormântare în Țara Făgărașului, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 2/2004, p. 29)</p>
<p>D) Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers</p>	<ul style="list-style-type: none"> - În fiecare primăvară, în asociere cu alte nouă parohii din zonă, se face Maslu de Obște unde preoții se roagă pentru sat și pentru recolte. - Ziua Recoltei se organizează în satul Rucăr în duminica cea mai apropiată de data de 15 octombrie. Se pornește de la biserică, unde se face o slujbă specială de mulțumire pentru recolte, apoi sărbătoarea se desfășoară la căminul cultural. În mod tradițional, era ziua când se sărbătorea culesul viilor (satul Rucăr având plantații importante de vie pe dealuri). Pentru atragerea sătenilor la eveniment, se face și un simpozion pe teme de agricultură, zootehnie și pomicultură, unde specialiștii invitați dau sfaturi sătenilor pentru eficientizarea muncii acestora (este o latură educativă). Participanții plătesc o taxă de participare de 15 lei (această co-participare este considerată de către dl primar o măsură eficientă de stimulare a implicării cetățenilor). Se pregătește mâncare tradițională „la ceaun” la căminul cultural, iar tinerii din sat servesc la masă. - La Rucăr există o panoramă foarte frumoasă asupra întregii Țări a Făgărașului. - Oamenii sunt foarte legați de pământ și de proprietate. Așa se pot explica, pe de o parte, mișcarea de rezistență anti-comunistă din Munții Făgăraș, iar pe de altă parte, rezistența post-comunistă față de comasarea terenurilor agricole. - Apicultura este foarte dezvoltată în comună; se produce miere din flori de munte.
<p>E) Tehnici legate de meșteșuguri</p>	<ul style="list-style-type: none"> - La Rucăr există „mori pe piatră” unde se produce făină integrală. - Se fac costume populare (cu războiul de șesut, în special iarna).

tradiționale	- Se fac împletituri.
F) Gastronomie și practici culinare	- - Gâscă: bulz - Ciorbă de picior cu laște: fasole cu picior de porc; laștele sunt un fel de melcișori (paste) de casă. - Lapte de bivol cu mămăligă - Scovârzi (făcute cu unsoare) - Reteșe (foetaje)

Data: 24 iulie 2018/ Locul: Primăria Viștea/ Operator interviu: Codrina Csesznek

Observații:

-Preotul din Rucăr este foarte implicat în viața social-culturală a comunității, a înființat un muzeu sătesc la casa parohială unde primește și turiști, în special străini și își asumă rolul de ghid local.

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei VOILA

Specialist Mariana Fodor, Primăria Voila

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

A) Tradiții și expresii orale	<p>-la Cincșor se organizau slujbe ecumenice (erau multe etnii)</p> <p>- Cincșor are străzi largi, curți largi, diferite de Voila sau Voevodeni (reflectare a diferențelor dintre sași și români)</p> <p>-vestimentația tradițională la Voila este cu alb și negru</p> <p><i>Din interviul Fl. Olteanu:</i></p> <p>-despre școala grănicerească (tradiția școlii) se poate discuta cu prof. Drugă (pensionar)</p>
B) Artele spectacolului-inclusiv muzica	<p>-la biserica evanghelică se organizează concerte</p>
C) Practici sociale, ritualurile și evenimente festive	<p><i>Ceata de feciori, șezătoare, nuntă tradițională</i></p> <p>-există înregistrări cu cetele de feciori din satele comunei, cu șezători și cu nunta tradițională</p> <p>-în Cincșor: doamna Schuster are o pensiune (5 locații în Cincșor; interioarele ei sunt „pe stil vechi” adică toate obiectele folosite sunt recondiționate, nu are obiecte „noi”, are artefacte vechi) și organizează diferite evenimente cum ar fi <i>Zilele Sașilor</i>. O dată pe an vin sașii (și cei din străinătate) la întâlnire. Mai există o mică comunitate de sași în Cincșor, cei plecați în Germania au o asociație numită „Contrafort” în care sunt toți sașii plecați din Cincșor. Unii sași mai au case, alții au ieșit la pensie și s-au întors în Cincșor. Au reabilitat biserica evanghelică.</p> <p>-în Voevodeni, dna Dobrin (preoteasă în Arpașu de Sus) poate furniza informații despre practici tradiționale</p> <p>-la Voevodeni se păstrează mai bine tradițiile; ceata din Voevodeni este diferită (ritual, colinde) de celelalte cete din zonă</p> <p>-la Cincșor colindă în prezent numai ceata romilor</p> <p>-la Ludișor s-a organizat ca spectacol o nuntă tradițională, există înregistrarea la doamna Dobrin.</p>
D)	
E) Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-doamna Simona Ciuban țese piese de port popular</p> <p>-în muzeul sătesc din Ludișor pot fi dobândite informații despre meșteșugurile locale; muzeul este amenajat în Căminul Cultural</p>
F) Gastronomie și practici culinare	<p>-Dana (Coantă) Graură are un restaurant în Făgăraș care se numește „Casa Terra”, unde sunt pregătite mâncăruri tradiționale</p>

Data 24.07.2019/ Locul primăria Voila/ Operator interviu: Mihai Burlacu

Cartografierea strategică a patrimoniului cultural imaterial al Țării

Făgărașului

Fișa comunei UCEA

Specialiști: Adrian Grovu/ Gheorghe COCOȘ TĂTARU (0730602373, cocos479@yahoo.com)

Dimensiunile patrimoniului cultural imaterial în baza definițiilor acceptate de UNESCO și WTO:

<p>A) Tradiții și expresii orale</p>	<ul style="list-style-type: none"> - boreasă, de la boereasă - de căutat monografia doamnei Iosipescu, din Ucea de Sus - pentru Ucea de Jos: monografia părintelui Glăjaru - pentru Sâmbăta: monografia prof. Olga Cornilă - la Ucea de Sus se poartă pălării și iarna, modă importată din America - cei din Ucea de Sus vorbesc prescurtat - strigăturile de nuntă seamănă cu cele din Viștea și Drăguș - la Ucea de Sus: ia e cusută cu albastru - se purta pomeselnic și androc, nu se mai poartă - comuna este înfrățită cu satul Slobozia din Republica Moldova - există în tradiția sărbătorilor locale strigături deocheate - la Măgurice sătenii cred că este îngropat „un Han tătar” - sătenii cred că există un tunel de la castrul roman de la Feldioara până sub dealul Feldioarei - la Corbi (denumit așa pentru că acolo se făcea cărbune), potrivit tradiției, Mihai Viteazu s-a oprit și și-a potcovit calul <p><i>Din interviul Florentin Olteanu:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - biserica din Ucea de Sus este un monument <p><i>Din interviul E. Băjenaru:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - există la Ucea o colindă a Evei și aveau loc la crăciun reprezentații de teatru religios cu tema <i>Facerea lumii</i>
<p>B) Artele spectacolului- inclusiv muzica</p>	<ul style="list-style-type: none"> - există un volum cu colinde locale, intitulat <i>Cântece de Stea</i> - copiii din Ucea de Jos învață să danseze la Arpașu, coregraf Alesia Sas de la <i>Junii Sibiului</i> - în Ucea de Sus activează grupul vocal <i>Cetină de brad</i>; conducătorul grupului, Sorin Petrișor (0741497631), se ocupă și de costumele membrilor (țese, coase) - împreună cu artiști din Slobozia (Rep. Moldova) localnicii pregătesc periodic spectacole de cântec și dansuri - colinde diferite în Ucea de Jos și Ucea de Sus - solistă cu piese locale în repertoriu: Nicoleta Florea - posibili instructori de dansuri: Adi Ivan (de la grupul <i>Cetină de brad</i>), preoteasa Claudia Ghindea - Primăria are 10 costume populare
<p>C) Practici sociale, ritualurile și</p>	<p><i>Ceata de feciori, Irozii, arderea anului vechi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - la Ucea de Sus s-a organizat mereu ceată de feciori

evenimente festive	<p>-la Ucea de Jos s-a reluat organizarea cetei acum 10 ani, cu sprijinul primăriei, care susține cu fonduri ceata</p> <p>-conducătorii cetei: primar, vice-primar, crâșmar în Ucea de Jos, jude, vice-jude, crâșmar în Ucea de Sus</p> <p>-feciorii merg după ouă de Sf. Nicolae; stau peste zi la gazdă, nu dorm acolo; gazda are rol de îndrumător al feciorilor în perioada sărbătorilor; feciorii pun brazi la poarta gazdei; merg și fetele la repetițiile de colinde; ceata nu are steag; ceata colindă în Ajun, în curte, la ușă; la fete și la feciori se joacă în curte; ceata este însoțită de săteni</p> <p>-și în Ucea de Jos și în Ucea de Sus colindă Irozii</p> <p>-la Ucea de Sus se aruncă de Bobotează crucea în râu, despre feciorul care o găsește se crede că se va ânsura în acel an; tot de Bobotează feciorii participă la concursuri cu cai; până acum 10 ani feciorii intrau goi în apă după cruce</p> <p>-ceata organizează joc în a doua și a treia zi de Crăciun, de Bobotează și de Sf. Ioan, precum și în duminica dintre Crăciun și Sf. Ioan</p> <p>-la Ucea de Sus colindă două cete de feciori; ultima colindă interpretată este foarte lungă (12 strofe)</p> <p>-la Ucea de Jos ceata dă foc unui buștean, reprezentând anul vechi în centru, de Anul Nou; la Ucea de Sus arderea anului vechi se petrece la Sf. Ioan, la spartul cetei</p> <p>-până în anii 70 se organiza joc de Paști la Ucea de Jos</p> <p>-la Ucea de Sus de Sf. Vasile se merge cu uratul, cu pocnitori</p> <p>-de Sf. Gheorghe se pun mărăcini la intrările în casă și grajd, împotriva strigoilor</p> <p>-la Sf. Gheorghe și la Florii se pun la porți armindenii; în Ucea de Jos sunt din salcie, la Ucea de Sus sunt din mesteacăn</p> <p>-Șinca Nouă, Șinca Veche, Drăguș, Ucea de Jos, Vad, Viștea de Sus: Dealul Mohului (Babonea, A., Dealul Mohului. Obicei agrar din Țara Oltului – reluări după Ion Ionică, în <i>etno.brașov.ro</i>, coord. Fulga, L, Kronberger, R., nr. 1/2002, p. 85)</p>
D)Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers	<p>-calendarul cu ceapă</p> <p>-dacă e nor pe Noul Român, vine ploaia</p> <p>-vremea rea vine dinspre Brașov</p> <p>-la Sebeș (ultima casă pe dreapta, drumul pe sub munte)există un vindecător prin masaj(gădilat) în talpă</p> <p>-mai demult creștea în hotar <i>călăpărul</i>, o plantă folosită pentru închiderea rănilor; nu se mai găsește</p> <p>-toate femeile știu să descânte de deochi</p> <p>-ghințura (o știu ciobanii) se folosește pentru bolile ficatului</p> <p>-Limba cerbului se folosește pentru bolile rinichilor</p>
E)Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale	<p>-la Ucea de Sus se țes și cos piese de port popular (Sorin Petrișor, 0741497631)</p>
F)Gastronomie și practici culinare	<p>-lapte de pasăre</p> <p>-clătite pe piatră (o piatră scobită încinsă), cu brânză și mărar</p> <p>-scoverzi de Anul Nou</p> <p>-ca să fie bune, sarmalele trebuie să fie cel puțin 300; se fac și de post</p> <p>-dulceață de trandafiri (cu potențial de cultivare)</p>

Date 24.07.2018/ 19.09.2018/ Locul: primăria Ucea/ Operator interviu: Gabriela Rățulea/ Daniela Sorea

Observații:

- vice-primarul Adrian Grovu, localnic, poate furniza multe informații
- dl. Cocoș Tătaru are o colecție de monografii
- castrul roman de la Feldioara: de văzut dacă poate fi valorificat turistic
- în pregătire: reluarea Fosnich-ului (înaintea de Lăsatul Secului de Paști)
- propunere (proiect al primăriei): un festival internațional de folclor, găzduit pe rând de comunele din Țara Făgărașului
- castrul de la Feldioara, în zona inundabilă a Oltului
- Sumerna, cătun dincolo de Ucea de Sus, mod arhaic de viață

Resurse de patrimoniu cultural imaterial de interes strategic în Țara Făgărașului

Reprezintă resurse de interes strategic resursele de patrimoniu cultural imaterial considerate reprezentative de către comunitățile locale și/sau care pot fi valorificate eficient în direcția consolidării identității comunitare. Resursele strategice au mare potențial de creare a atasamentului comunitar, consolidând sentimentul de apartenență și sentimentul de mândrie locală.

Considerăm respectul și încrederea localnicilor în preotul satului și în primarul comunei o resursă de patrimoniu cultural imaterial în sine. Ea continuă o tradiție locală justificată istoric și poate și valorificată în direcția conservării patrimoniului. În comunele în care primăria susține funcționarea unor ansambluri artistice și/sau se implică în promovarea manifestărilor culturale locale, interesul general pentru tradiții (în înțeles generic) la nivelul comunității este mai ridicat (de exemplu, la Șinca Nouă, Beclean sau Comăna).

Cercetarea de teren a evidențiat următoarele resurse de patrimoniu cultural imaterial de interes strategic:

A. Ceata de feciori

Aproape fără excepție, prima temă abordată de localnici în interviurile de teren a fost cea a cetei de feciori. Ceata activează de la Sf. Nicolae până la Sf. Ioan (6 decembrie- 7 ianuarie). Practicile cetelor sunt ușor diferite în diferitele sate/ comune ale Țării Făgărașului, cu privire la locuirea la gazdă, interacțiunea cu fetele din sat, ziua/zilele în care se colindă.

Vârsta cetaților este mult mai scăzută decât „pe vremuri”, adică în urmă cu o generație, datorită faptului că feciorii nu mai fac obligatoriu armată (conducătorul cetei era ales dintre cei cu stagiul militar satisfăcut) și datorită faptului că dintre studenții și elevii d eliceu din sat, ultimii sunt mai dornici/ mai ușor d econvins să intre în ceată.

Muzicanții care însoțesc ceata pretind onorarii mari, motiv pentru care în unele comunități mai mici ceata nu se organizează în fiecare an.

Considerăm că prestigiul cetei de feciori în satele din Țara Făgărașului poate fi valorificat în direcția reactivării statutului și atribuțiilor tradiționale ale cetei pe parcursul întregului an. Între acestea se aflau organizarea tuturor manifestărilor culturale-rituale de peste an, prestații în folosul comunității (al vârstnicilor acesteia) și garantarea respectării cutumelor morale.

Ceata ar putea fi implicată, la solicitarea și cu sprijinul autorităților locale, în reactivarea și/sau revigorarea celorlalte resurse de patrimoniu de tip *Practici sociale, ritualurile și evenimente festive*, în speță Plugarul și Cununa/ Buzduganul secerișului, Ziua Eroilor., dar și jocul de duminică, cel puțin în centrul comunal.

Ceata ar putea fi implicată în activitățile edilitar gospodărești în beneficiul comunității. În acest context prestigiul conducătorului cetei ar crește considerabil în relația cu primăriile și statutul de *vătaf mare*, *ghirău* ar redeveni atrăgător pentru tinerii care au absolvit deja liceul.

În privința muzicanților care însoțesc ceata și al căror tarif influențează organizarea sau nu a acesteia într-un an, primăriile ar putea să susțină financiar tineri talentați din comună, români sau romi, care să învețe să cânte (urmând, de exemplu, cursurile Școlii Populare de Arte și Meserii „Tiberiu Brediceanu”). Prin contractul de sponsorizare încheiat cu primăriile, acești tineri s-ar angaja să asigure partea muzicală la evenimentele organizate de ceata de feciori pentru un număr determinat de ani.

B. Costumele populare

Costumele populare din Țara Făgărașului sunt unitare din punct de vedere al pieselor componente, dar cu particularizări ornamentale și cromatice pentru fiecare sat în parte.

În privința costumului femeiesc (diferit la fete și la femeile căsătorite) se evidențiază două tipologii: pe de o parte, costumul vechi al zonei, cu ie cu ornamente din țesătură, rochie și șorț colorat, țesut sau (mai recent) imprimat cu flori, pe de altă parte costumul alb-negru de influență sălișteană, alcătuit din ie cu ornamente cusute cu negru, laibăr și fote negre peste fustă albă. Răspândirea acestui ultim costum, mai nușor de purtat, a fost încurajată în Transilvania de despărțămintele ASTRA ndupă Marea Unire, ca expresie a unității de neam.

Încurajarea revenirii la costumul vechi al zonei, cu șorțuri colorate țesute ar revitaliza meșteșugul țesutului, ca resursă de patrimoniu cultural, în declin accentuat în zonă. Reliefarea diferențierilor locale ale costumului cu aceeași structură ar potența relația dintre identitate locală și apartenență la locuitorii Țării Făgărașului, activând resursele lor de conservare și valorificare a patrimoniului.

C. Legende și credințe spectaculoase

Localnicii sunt destul de reticenți în comunicarea credințelor în intervenția unor puteri/ abilități supranaturale în voața comunității, dar dacă acceptă să vorbească despre acestea, dezvăluie un fond consistent de informații despre iele, strigoi, uriași, diavoli deghizați în feciori (de exemplu, colecția Viorica Pop din Drăguș).

Insitând suficient în această direcție, s-ar putea aduna material pentru un volum de povestiri, legende și credințe din Țara Făgărașului.

D. Repertoriu bogat de romanțe

În Țara Făgărașului se cântă la petreceri o mulțime de romanțe (de exemplu, din Crihalma am obținut înregistrări pentru 28 de romanțe). Pe lângă piesele de muzică populară propriu-zise, romanțele constituie o parte consistentă în repertoriul colectiv.

În acest context, s-ar putea organiza un festival al romanțelor, cu implicarea corurilor bisericesti active, eventual în corelație cu Festivalul de Cântări Religioase „Buna Vestire” de la Viștea.

E. Interpreți locali de muzică populară

Există în Țara Făgărașului o mulțime de tineri interpreți de muzică populară. În interviurile din aproape fiecare comună au fost menționați doi-trei cântăreți cu piese locale în repertoriu. Susținerea acestor interpreți, prin organizarea de spectacole, festivaluri, concursuri, ar susține implicit conservarea patrimoniului cultural.

F. Multe feluri de plăcinte

Gospodinele din Țara Făgărașului pregătesc o mulțime de plăcinte. De post sau de dulce, la tavă sau coapte individual, în ulei pe plită sau pe piatră, acestea constituie o constantă a gastronomiei locale. Rețetele diferă ușor de la un sat la altul. S-ar putea organiza cu efort mic un festival al plăcintelor, distinct sau corelat cu una dintre sărbătorile tradiționale de primăvară-vară.

Modele de bune practici de salvagardare și valorificare a patrimoniului cultural imaterial al Țării Făgărașului

Aferent dimensiunilor patrimoniului cultural imaterial, în cercetarea de teren am identificat câteva modele de bune practici de salvagardare și valorificare:

A. Dimensiunea *Tradiții și expresii orale*: colecția de povestiri, legende și credințe a Vioricăi Pop din Drăguș: *Povești din Drăguș*

Povești auzite de Limpia lui Bacioc de la bunica soțului ei, Nefta lui Bacioc:

Mai de mult, bătrânii se ducea la muncă în Regat și de acolo veneau cu bani de argint și aur și nu aveau unde să-i grijască. Și îi îngropau în pământ. Bătrânul care o îngropat banii la Siluc o murit și n-o apucat să spună la nimeni. Și zice că de Sânzâiene deseori se vedeau flăcări ieșind din pământ. Oamenii o săpat și n-o dat de nici-o comoară. (Limpia lui Bacioc, 66 de ani).

La Siluc, s-au descoperit pietre numite „dintroele”, niște pietre în jurul la care jucau ielele, care erau numite și „fetele lui Dumnezeu”. Pietrele erau ca un inel sau alte forme cu găuri (și eu am câteva, dar nu știu unde le-am pus). Prin găuri se retrăgeau ielele. Odată, un om venind de la moară noaptea, cu un sac de făină în spate, o văzt ielele în horă, cum jucau și o zâs către ele: „să vă crească jocu mare”, la care ele o răspuns: „și făina dumitale. Cât timp nu vei spune la nime, n-o să ți se gate făina din sac”. I-o binecuvântat făina. Omu’ o ținut cât o ținut secretul, de n-o spus la nime, și avea făină din belșug, da n-o mai putut răbda să nu spună la nimeni și, cât o spus, o văzt sacu gol. (Limpia lui Bacioc, 66 de ani)

Pe la unu' prin sat era o bogăție mare. Bătrâna de pe curte o căzt și și-o rupt picioru' și n-o mai putut merge. Și-n vremea seceratului o trimis pe sluga cu o oală cu apă și un mănunchi de buruieni să stropească holdele la oameni, că ea nu se mai putea duce. La care sluga s-o dus în Higiuri și o stropit toți copacii și lăstărișul. Sara o vint un vânt mare și i-o umplut curtea de frunze la bătrâna aia. La care bătrâna o văzt că nu o stropit unde a trebuit și i-o întreat: „Tu ce-ai făcut, unde ai stropit?” La care sluga i-o răspuns: „De ce să iei tu grâul la toată lumea. Na frunze să te saturi!” Bătrâna era strigoaie de bucate. (Limpia lui Bacioc, 66 de ani)

Una nu s-o putut duce să iasă în calea ciurdei și o trimis tot sluga cu o bătelușe și să atingă vitele cu lapte, cu băteaua și să zăcă: „De ica o țâr. De ici o țâr...” Sluga o dat cu băteaua în vite și o zăs: „De ica tot, de ici tot.” Și vita bătrânei, când o vinit acasă, de abia își ducea ugerul plin de lapte și, când o ajuns, i-o pleznit ugerul și o murit. (Limpia lui Bacioc, 66 de ani)

Tot un strigoi de lapte era un bărbat. Niște oameni s-o dus în pădure să aducă lemne. O înnoptat în pădure cu carele cu drugane. Un om o împlântat securea într-o ciaturugă și o început să curgă lapte. La care toți oamenii ceilalți s-o speriat de el. O văzt că el e strigoi de lapte și s-o ferit de el că aveau oamenii vitele cu ei în pădure. S-o pornit cu gura pe el și-l o batjocorit. (Limpia lui Bacioc, 66 de ani)

Părintele Serafim de la Mănăstirea Sâmbăta o vint odată la o înmormântare în Drăguș. Și pe la Fântâna din Margini i-o ieșit în cale o femeie care se ținea de el și s-o dat la el. La care părintele, un om sfânt, cu darul lui Dumnezeu, o început să strige că erau oameni la plug pe hotar. Și atunci o vint 3 – 4 inși și s-o ținut la ea. „Du-te, părinte, sănătos, că n-o mai lăsăm să vină după dumitale.”

Oamenii zic că o fost ispită în calea părintrui, pentru că părintele era smerit și o fost numit la călugărie „Serafim”, pentru că era blând ca Serafimii. Mi-am adus aminte de această poveste veche când am văzut la televizor că pe una de prin Constanța o vrut s-o ia de nevastă un popă. Popa era căsătorit și avea doi copii. (Limpia lui Bacioc, 66 de ani)

Tată-so lu' mama Nefta (străbunicu' soțului meu), o fost un om petrecăreț și plăcăreț. Și Ion ăsta o pus pământul aproape tot la gaj, da' l-o pus cu condiția că, dacă dă banii, să și-l ia înapoi. El o avut un băiat, Adam, care la 13 – 14 ani s-o dus în Regat să-și facă bani ca să scoată pământul. Când o plecat avea un cărucior de lemn pentru joacă și l-o luat și l-o suit în pod ca, atuncea când va veni, să se joace iar. Când o vint înapoi era de treizeci și ceva de ani și nu-i mai trebuia cărucior să se joace. Și-o scos pământul tot și l-o chemat și pe Ion să fie de față. Bătrânul ședea într-un pat la ușe. O zăs că nu vine că el nu-i vrednic pentru fapta ce o făcut.

Povești auzite de Limpia lui Potinteu:

De Anul Nou, la Siluc în grădină ieșeau flăcări din pământ, de zicea că acolo ar fi fost îngropat aur. Laie a lui Ijoiu se ducea acolo să sape, da' nu o găst nimic. Tătucu o auzit asta și el din bătrâni (Limpia lui Potinteu, 87 de ani).

Din Dealul Rucărului ungerii o împuşcat turnu' bisericii și o spart clopotul cel mare. Și o zâs că bunicu ne-o luat în car pe toți copiii și ne-o dus în Higiuri, la Casa Husii și o făcut foc acolo, că ungerii puşcau mereu. Când oamenii o luat clopotul cel mare și l-o pus în car să-l ducă la topit, femeile o mers în urma carului și l-o plâns ca pe un mort. O ars și două căși și bunicu' le-o văzut că s-o întors prin satul plin de fum. Oamenii s-o refugiat în pădure. Apoi clopoul cel mic l-o dus la reparat și se află și azi în turnul bisericii. (Limpia lui Potinteu, 87 de ani)

Poveste mai nouă auzită de la Mariana Husea:

La Sâtea o cumpărat casa un român de prin Moldova. În păreții casei o găst, zice lumea, cocoșei de aur. Femeile zic că e posibil, fiindcă Sofia Sâtii, bătrâna, avea o soră în America care trimitea pentru rude dolari, aur și alte cele. Ai casei o ascuns totul și când o fost urmăriți de milițieni că aveau dolari ascunși, bătrânu' Sâtii s-o aruncat și s-o înecat în Olt, băiatul lui s-o spânzurat, dup-aia o murit si fata lui și soțul ei, o murit și cei doi băieți ai fetei. Lumea zâce că totul s-o întâmplat că n-au vrut să împartă cu rudele nimic. Nora bătrânului o ajuns cerșetoare până o murit. Un strănepot o vândut casa și românul care o cumpărat-o iar fi chemat pe vecini ca martori pentru ce o găsit în pereții casei. (Mariana Husea, 55 de ani)

Poveste consemnată de Ion. I. Ionică în lucrarea „Drăguș. Un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Reprezentarea cerului.”, „Institutul de Științe Sociale al României”, 1944, pagina 47:

E o stea, Fata, și e acolo. Apoi îs porcii și cu purcariu și oile sunt aproape de porci și ciobanu iar e acolo. Da' ciobanu și-o lăsat oile acolo și-o plecat după Fată – că, vezi, ciobanii ăștia îs drăcoși! – o plecat ca s-o prinză și Fata o fugit de la Purcar. Zice că Fata i-o adus la Purcar de mâncare și ciobanu i-o ieșit în cale la Fată și Fata o vint cu o jumătate de pită. Și ea o azvârlit pita și o lăsat-o acolo și o fugit (cătră răsărit).

Zice că o fost odată o fată, o fost slujnică și s-o dus cu caii și zice că numa cade noaptea trei stele pe mâna ei, pe recăl (haină groasă, lungă, din postav negru). Zice că le-o șters așa cu mâna ei. Și ea o vint la mama bătrână și o întreat că ce-o fost asta, că ei i-o căst trei stele și ea le-o șters. Mama bătrână zice: „aia nu-i bghine, tu fată. Voi sunteți trei stele și voi muriți toate trele”. Și așa o fost, că soru-sa o fost mireasă tocmită și o murit. Și-o murit și a mai mică și o murit și ea și o murit și tată-său și mumă-sa și o rămas pustiu. Frate-său o fost în Țară și când o vint s-o însurat și o avut o fată și-apoi minteni o murit și el. Fata aia șade acu la Dise-al Jicului. Cauza morții e explicată prin influență religioasă: „Oamenii vorbeau că s-o dus popa la Bobotează și tata și fetele s-o fost certat cu popa. Și dacă o vint la Bobotează popa ăla, nu l-a lăsat să tune la el. Vezi că popa la Bobotează trebuie să tune la toți, că nu e iertat să țâie mânie. Și popa n-o putut să intre și s-o întors și l-o blăstămat. De trei ori s-o întors cu crucea și o zâs să rămâie pustiu, să nu mai rămâie cenușă în

vatră. Asta o fost la Bobotează și primăvara o căst stelele ălea și minteni o murit fetele și părinții și anu ăla o rămas casa pustie.

B. Dimenaiune *Artele spectacolului-inclusiv muzica: Ansamblurile din Șinca Nouă*

La Șinca Nouă, cu sprijinul Primăriei, funcționează un ansamblu coral, înființat în anul 2003 și având ca membri săteni de vârste și ocupații diverse; ansamblul este laureat al mai multor ediții ale Festivalului "Buna Vestire" de la Viștea de Sus, a fost prezent în diverse emisiuni de factură folclorică la TVR Cluj, TV Look Cluj și la hramuri sau liturghii în comună sau alte localități din Țara Făgărașului.

În comună activează și un ansamblu de jocuri populare. Acesta a fost înființat în anul 2007 din inițiativa primarului Dumitru Flucuș și promovează în principal jocurile și costumele populare specifice Țării Făgărașului; în repertoriul ansamblului, care a participat și este laureat la diverse festivaluri internaționale de folclor (din China, Chile, Turcia, Belgia, Germania, Grecia, Polonia, Austria, Portugalia, Italia), figurează și jocuri din alte zone folclorice ale României.

Șinca Nouă are și fanfară, înființată în 2012, în prelungirea tradiției fanfarelor țărănești din Transilvania. Fanfara are în componență 22 de membrii, copii și tineri, fiind pregătită de prof. Ciprian Mogut, de la Filarmonica din Brașov și de prof. Florin Grigorescu, de la Fanfara Militară din Brașov. Fanfara are în repertoriu piese de muzică populară, cântece patriotice și muzică specifică de fanfară.

C. Dimensiunea *Practici sociale, ritualuri și evenimente festive: Ceata de feciori din Comăna de Jos*

Ceata are în componență în mod tradițional doar cinci membri, fiecare dintre aceștia cu rol bine determinat. Ceata colindă cu Turca. Ceata se constituie a doua zi după Sf. Nicolae (de Sf. Nicolae feciorii colindă pe la persoanele cu acest nume, făcându-le urări). Membrii cetei dorm la gazdă. Colindul începe în Ajun, pe la prânz, cu colindul la gazdă și continuă în prima zi de Crăciun, după slujbă. Preotul sfințește Turca (!) și primarul (la Primărie) o prețuiește; în a doua și a treia zi de Crăciun ceata organizează joc la Căminul Cultural; se organizează joc și la Sf. Ioan. În 28 decembrie umblă prin sat Bârdâhoazele/ Burduhoazele. Burduhoazele sunt membrii cetei, mascați (cu excepția vătafului mare); aceștia colindă pe la fete, încearcă să le sărute și le înseamnă cu funingine pe față. Comportamentul burduhoazelor este liber de îngrădirile convenționale, în această zi membrii cetei nu sunt sancționabili. În ajunul Bobotezii se strică Turca; cine nu a cinstit ceata la Crăciun cu colac și rachiu, o poate face atunci.

La Crăciunul din 2018 ceata s-a constituit prin efortul susținut al părinților de feciori (de exemplu, dna Valentina Gridan, angajată a Primăriei Comăna). Statutul de membru al cetei, cu prestigiul, susținerea comunitară și încurajările aferente, a stârnit treptat entuziasmul participanților, entuziasm reflectat în relatările despre derularea obiceiului. Tinerețea membrilor cetei de anul

acesta reprezintă pentru părinți o asigurare cu privire la faptul că în Comăna o să fie ceată câțiva ani de acum încolo.

D. Dimensiunea *Tehnici legate de meșteșuguri tradiționale: Vâltorile de la Lisa*

Din 1850 și până în prezent la Lisa funcționează un vechi sistem de instalații tradiționale prin care se prelucurează lâna, în locul numit *La vâltori*. Acesta a fost moștenit din generație în generație și transformat în obiectiv turistic cu fonduri derulate cu sprijinul Muzeului de Etnografe Brașov (<http://www.lavaltori.ro/>). Vâltorile din complexul turistic pot fi văzute în funcțiune. În prezent, oamenii din sat și din împrejurimi duc acolo covoarele la curățat. Vâltorile au un sistem care este pus în funcțiune de forța apei captate. Nu se folosesc substanțe chimice. Totul e ca odinioară. Tehnica este fascinantă într-o lume în care există la tot pasul curățătoarele chimice. Spălatul covoarelor asigură păstrarea culorilor. Păturile din lână țurcană sunt vâltorite șase ore în coșurile în formă de pâlnie, confecționate din scânduri. Apoi se întind și se usucă afară în aer liber, urmând operația de *păruire*/ pieptănare a păturilor. Apoi se introduc încă șase ore în vâltori, după care se scot, se lasă la scurs și se așază în cuptor la 70 de grade pentru a fi uscate și a se bătători, căci își reduc volumul la jumătate. În apropierea vâltorilor se află un magazin de unde turiștii pot achiziționa produse certificate ecologic. Păstrarea în funcțiune a vâltorilor este deopotrivă în beneficiul localnicilor și al turiștilor.

E. Dimensiunea *Gastronomie și practici culinare:*

a. *Resurse locale valorizate la Rucăr*

La Rucăr se păstrează în funcțiune mori de piatră pentru grâu. Cu ajutorul lor se pregătește o făină integrală de pâine. La Rucăr se păstrează, de asemenea, tradiția pregătirii vinului acasă. Și apicultura este foarte dezvoltată în zonă, se produce miere din flori de munte.

b. *Plăcinte și alte răsfățuri*

În toată Țara Făgărașului se pregătesc plăcinte, lichiuri, scoarzi, gogoși, uscățele. Plăcintele sunt de post sau de dulce, dulci sau sărate, cu aluat dospit sau nu, coapte în cuptor, în tigaie sau pe plită. Unele rețete sunt larg răspândite (de exemplu lichiul cu griș), altele sunt revendicate ca specifice în diversele comunități și astfel asumate ca parte a identității culturale de către localnici.

Nu am identificat un model de bune practici pentru dimensiunea *Cunoștințe și practici referitoare la natură și la univers*.

Trasee culturale tematice în Țara Făgărașului

Valorificând informațiile obținute în cercetarea de teren, propunem câteva idei de trasee culturale tematice. Acestea pot fi configurate în moduri diferite, în funcție de context.

A. Cetele de feciori și colindele lor

a. *Traseu pentru învățare de colinde*

Traseu de una-două zile, în perioada vacanței de iarnă; grupul de turiști ar vizita cetele de feciori aflate la gazdă pentru consolidarea repertoriului propriu de colinde; vizita fiind anunțată, feciorii ar fi îmbrăcați în costumele populare de iarnă (costumele de colindat); se poate combina cu oferirea unor mâncăruri post; traseul poate include vizitarea celor două cete din Sâmbăta de Sus la sfârșitul primei zile, corelat cu cazarea la Stațiunea Climaterică Sâmbăta.

b. *Traseu de însoțire a colindătorilor*

Traseu de una-două zile, ziua de Ajun și prima zi de Crăciun; în funcție de ziua în care se colindă în diferitele sate, turiștii i-ar însoți pe colindători (în timpul zilei ceata de Irozi, seara ceata de feciori), participând în ultimul sat de pe traseu la ceremonia de încheiere a colindatului (spălarea rituală la râu a cetașilor, joc); se poate combina cu oferirea unor produse gastronomice tradiționale de Crăciun.

B. Mănăstirile Țării Făgărașului

Traseu de turism religios, de una-două zile, posibil cu cazare la Stațiunea Climaterică Sâmbăta; ar fi vizitate mănăstirile funcționale în zonă, precum și locurile păstrate în memoria colectivă ca fiind ale unor vechi lăcașuri de cult, distruse în sec. XVIII de generalul Bucow; se poate combina cu participarea la Festivalul de Cântări Religioase „Buna Vestire” de la Viștea. Dacă deplasarea are loc în zile din post cu dezlegare la pește, se poate combina cu oferirea unei mese cu produse locale de post și pește; în Țara Făgărașului sunt multe păstrăvării.

C. Interferențe culturale în Țara Făgărașului

Traseu de o zi constând în vizitarea satelor dinspre Olt (pe ambele maluri) cu locuitori maghiari și vestigii ale locuirii sașilor; ar fi vizitate bisericile sătești și muzeele locale, acolo unde există; se poate combina cu oferirea unor produse gastronomice din bucătăria maghiară (la Hălmeag) și săsească (la Cincșor).

D. Memorie orală în Țara Făgărașului

Traseul de una-două zile ar cuprinde vizite la câțiva povestitori dispuși să împărtășească amintirile lor privind rezistența anti-comunistă (povestitori identificați la Drăguș și Viștea de Sus), povestiri,

legende și credințe locale (prof. Viorica Pop din Drăguș); se poate combina cu o vizită la Muzeul de Pânze și Povești din Mândra.

E. Personalitățile Țării Făgărașului

Traseul de una-două zile ar pune în evidență activitatea lui Dimitrie Gusti (în muzeul de la Drăguș) și Valer Literat în Țara Făgărașului și ar cuprinde vizitarea caselor memoriale și/sau monumentelor diferitelor personalități născute în zonă (Ion Codru Drăgușanu, Octavian Paler etc.)

F. Meșteșuguri și meșteșugari din Țara Făgărașului

Traseu de o zi, cuprinzând vizitarea morilor de la Ohaba, a vâltorii de la Lisa, a Muzeului de Pânze și Povești de la Mândra și a cojocarilor din Drăguș. Se poate completa cu oferirea unei gustări de tip tartină cu smântână de bivoliță și miere la Lisa (administratorii complexului muzeal sunt și apicultori).

OBSERVAȚII ȘI CONCLUZII

Țara Făgărașului este o foarte veche formațiune statală românească și, potrivit tradiției, locul de obârșie al întemeietorilor Țării Românești. Este, în același timp, unul dintre centrele puternice de rezistență anti-comunistă din România, în perioada imediat următoare schimbării de regim politic după Al Doilea Război Mondial. Fără a constitui obiectul prezentului proiect, memoria locală cu privire la partizanii din munți a interferat constant cu relatările localnicilor despre sărbători, feciori, costume populare, meșteșuguri. Locuitorii Țării Făgărașului au un pronunțat sentiment de apartenență, sunt mândri că sunt făgărașeni. În acest context, preocupările privind conservarea/salvagardarea resurselor de patrimoniu cultural imaterial, materializate în activități (școli de vară, expoziții muzeale, ateliere, festivaluri, excursii tematice) ar obține cu ușurință suportul lor. Dar trebuie consolidată legătura dintre generații, adică dintre părinții dornici să împărtășească tradiția și copiii pentru care interesele de cunoaștere sunt altele. Considerăm că susținerea instituției cetive de feciori, cu extinderea responsabilităților ei comunitare, reprezintă o soluție în această direcție. Interviuurile de teren au reliefat prestigiul comunitar al învățătorilor/ directorilor de școală și al preoților. Acest fapt continuă tradiția relației sătenilor cu „domni satului” general răspândită de-a lungul secolelor în Transilvania. Cu riscul reluării unei aserțiuni de cunoaștere comună, semnalăm rolul important pe care școala și biserica îl pot avea în conservarea patrimoniului.

Revigorarea interesului local pentru resursele de patrimoniu nu este lipsită de pericole. Am descoperit în cercetarea de teren tendințe de simplificare a a costumelor populare noi și de alăturare în compunerea ținutelor a pieselor vestimentare provenind din costume de tip diferit. Am descoperit, de asemenea, tendința de organizare ca spectacol a unor evenimente în afara contextului lor firesc, tradițional. Considerăm că buna gestionare a interesului local pentru patrimoniul cultural impune implicarea cu statut de consilieri de eveniment pe de o parte a

vârstnicilor comunității și, pe de altă parte, a specialiștilor din instituțiile cu atribuții în conservarea și salvagardarea resurselor de patrimoniu.

Țara Făgărașului are multe astfel de resurse și locuitorii ei sunt conștienți și mândri de ele.

Diferențele în practici, port, gastronomie, colinde etc. între sate, chiar învecinate, indică profunzimea acestor resurse. Efortul instituțional de revigorare și susținere a interesului pentru identitate comunitară reliefată prin diferențe ar fi unul cu prisosință răsplătit.

VALORIFICAREA REZULTATELOR CERCETĂRII ȘI DISEMINAREA ACESTORA

Membrii echipei CarPaTO au participat cu susținere financiară din fondurile proiectului la următoarele manifestări

-Florin NECHITA, Codrina CSESZNEK, Daniela SOREA, Gabriela RĂȚULEA: East-West Cohesion, University of Dunaujvaros, 12-13 November 2018, Hungary, <http://www.uniduna.hu/en/about-us/eastwest2018>. Titlul comunicării: *Academic projects for enhancement of intangible cultural heritage valorization through community-based tourism in Făgăraș Land, Romania*

-Daniela SOREA: *National Identity and European Spirit*. The International Symposium organized under the aegis of the Transylvanian School, Oradea, 11-13 octombrie 2018. Titlul comunicării: *Romanian versions of the anecdote about the unfaithful woman, as proof of cultural unity in diversity*

-Ana Maria BOLBORICI: Protecting Migrant Children and Unaccompanied Minors in the EU: Developing a Co - ordinated Approach to the Emerging Crisis, 24 octombrie 2018, Bruxelles, Organizator: Public Policy Exchange

și vor participa în anul 2019 la următoarele manifestări:

-Mădălina RUCSANDA, Alexandra BELIBOU: SOCIAL SCIENCES & ARTS CONFERENCE SGEM VIENNA SCIENTIFIC SESSIONS, 11 - 14 APRIL, 2019, <https://sgemvienna.org/>, cu lucrarea *The Singing of Fafaras Land, between Tradition and Present*

-Daniela SOREA: The 25th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE Knowledge Based Organisation June KBO, 13-15 iunie 2019, SIBIU, <http://www.armyacademy.ro/conference.php>, cu două lucrări:

1. *The villages from the Land of Făgăraș, their history and ethnographic peculiarities*
2. *The evolution of the Romanian traditional clothing in Făgăraș Land in the first decades after the Great Union of 1918*

Membrii echipei CarPaTO au publicat studii în volumele unor conferințe și articole în reviste BDI, după cum urmează:

-Mariana BORCOMAN: Using Information in Archives, *Jurnal of Literature and Art Studies*, December 2018, vol 8, no. 12. pp. 1722-1731.

-Daniela SOREA: HEAD ADORNMENT AS SIGN OF MARITAL STATUS. A SEMIOLOGICAL STUDY, *Bulletin of the Transilvania University of Brașov Series VII: Social Sciences. Law*. Vol. 11 (60) No. 2 – 2018.

- Daniela SOREA: Romanian versions of the anecdote about the unfaithful woman, as proof of cultural unity in diversity, în volumul *National Identity and European Spirit*, coord. Ionuț Popescu, Al Buzalic, Presa Universitară Clujeană, in press.

și vor publica în anul 2019 următoarele studii și comunicări:

-Mădălina RUCSANDA, Alexandra BELIBOU: The Singing of Fafaras Land, between Tradition and Present, în Proceedings SOCIAL SCIENCES & ARTS CONFERENCE SGEM VIENNA SCIENTIFIC SESSIONS, 11 - 14 APRIL, 2019, <https://sgemvienna.org/>.

-Daniela SOREA: *The villages from the Land of Făgăraș, their history and ethnographic peculiarities*, în Proceedings The 25th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE Knowledge Based Organisation KBO, 13-15 iunie 2019, SIBIU, <http://www.armyacademy.ro/conference.php>.

-Daniela SOREA: *The evolution of the Romanian traditional clothing in Făgăraș Land in the first decades after the Great Union of 1918*, în Proceedings The 25th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE Knowledge Based Organisation KBO, 13-15 iunie 2019, SIBIU, <http://www.armyacademy.ro/conference.php>.

În luna martie 2019 va fi organizat un evenimentul cultural complex *Identitate prin deosebiri- Țara Făgărașului*. Evenimentul va avea în componență: a. o expoziție foto cu două secțiuni, una de prezentare a rezultatelor cercetării de teren și una de prezentare a momentelor semnificative ale prezenței echipei de cercetare în teren; b. o expoziție culinară cu produse specifice Țării Făgărașului realizate în laboratorul Facultății de Alimentație și Turism, însoțite de rețetele lor; c. un concert de prezentare a pieselor muzicale culese în Țara Făgărașului, organizat de facultatea de Muzică; d. un seminar de informare a comunității academice și a specialiștilor locali în probleme de patrimoniu cultural cu privire la rezultatele cercetării; e. o conferință de presă de prezentare a proiectului, cu prezentarea scurt-metrajului realizat. Evenimentul va fi găzduit de universitate, în cadrul evenimentului de promovare a tuturor proiectelor de tip *Echipe interdisciplinare* gestionate de universitate. După încheierea lui, expoziția foto va fi reamenajată la Muzeul Țării Făgărașului și/sau la Muzeul de Etnografie Brașov și anunțată prin comunicate în presa locală.

SELECȚIE DE FOTOGRAFII

Viștea

Mândra (Șona)

Comăna de Sus

Drăguș

Pojorta

Sâmbăta de Sus

